

Onderzoek Vergeving en verzoening

Onderzoeksrapport

Netwerk Vredestichters

“Omgaan met meningsverschillen binnen de gemeente”

*Loslaten is niet mijzelf losmaken,
maar het besef dat ik een ander niet kan besturen.*

*Loslaten is niet een ander willen veranderen of hem de schuld geven,
maar het beste van mijzelf maken.*

*Loslaten is niet oordelen,
maar anderen de kans geven zichzelf te zijn.*

*Loslaten betekent niet langer willen scheiden of twisten,
maar eigen tekortkomingen zoeken en verbeteren.*

*Loslaten is niet iedereen bekritisieren en bedisselen,
maar proberen te worden waarvan ik droom.*

*Loslaten is niet het verleden betreuren,
maar groeien en leven naar de toekomst.*

Loslaten is minder angst en meer liefhebben.

(Nelson Mandela)

Betreft:	Afstudeeronderzoek
Versie:	3.0
Auteur:	Arjen Verboom
Opdrachtgever:	Netwerk Vredestichters namens deze: Dhr. E de Pender Driebergen
Beoordelend docent:	Mevr. S. van der Heyden
Afstudeerbegeleider:	Dhr. B. Roor

Inhoudsopgave

Inhoud

Netwerk Vredestichters.....	1
“Omgaan met meningsverschillen binnen de gemeente”	1
Inhoudsopgave	4
1 Inleiding rapport	6
1.1 Inleiding.....	6
1.2 Netwerk Vredestichters	7
1.3 Aanleiding voor het onderzoek.....	8
1.4 Probleem- en doelstelling	9
2 Het onderzoek (verantwoording)	10
3 Hoe wordt er in de praktijk omgegaan met vergeving en verzoening na conflictsituaties?	12
3.1 Onderzoeksresultaten	12
3.2 Interpretatie	15
3.3 Eerste conclusies.....	17
4 De Bijbel over vergeving en verzoening	19
4.1 Gods vergeving	19
4.2 Bijbelse passages omtrent vergeving	20
4.3 Wat kunnen we van de Bijbel leren over vergeving?.....	21
4.4 Wat is vergeving wel en wat is vergeving niet?	24
4.5 Gelijk ook wij vergeven.....	25
4.6 Blokkades in het schenken van vergeving	27
4.7 Een Bijbels pastorale omgang met vergeving	28
4.8 Vragen in de omgang met vergeving	30
5 De systeembenadering over vergeving en verzoening	33
5.1 De systeembenadering en conflicten	33
5.2 De systeembenadering en vergeving	35
5.3 Wat speelt er mee bij het aanbieden van vergeving?	36
5.4 Handvatten in de omgang met vergeving vanuit de systeembenadering	38
5.5 De systeembenadering en de Bijbel	40

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

6	Verzoening na conflicten binnen de christelijke gemeente	42
6.1	Wat is verzoening.....	42
6.2	De Bijbel en verzoening.....	43
6.3	De systeembenadering en verzoening.....	45
6.4	Komen tot verzoening.....	45
7	Theorie en praktijk? Overeenkomsten en verschillen!	48
7.1	Integratie.....	48
7.2	De Bijbel gezien naast de praktijk.....	49
7.3	De systeembenadering en de praktijk.....	51
7.4	Werken naar vergeving en verzoening	52
7.5	Afsluitende noot.....	54
8	Samenvatting van het onderzoek	55
9	Bibliografie.....	56
	BIJLAGEN.....	58

1 Inleiding rapport

1.1 Inleiding

Waren alle kerkmensen maar vredestitelers. Bij christenen zouden toch de vruchten van de Geest altijd zichtbaar moeten zijn; liefde, vrede, geduld, vriendelijkheid, zachtmoedigheid..... Binnen de kerk gaat het toch anders dan in onze 'verharde' samenleving? Binnen de kerk komen toch geen conflicten voor?

Het tegendeel is waar. Ook binnen de christelijke gemeenten zijn er talloze conflicten zichtbaar. Of misschien wel *juist* binnen de christelijke gemeente. Jezus' leven, ons voorbeeld, was ook niet zonder conflicten. Conflicten horen helaas bij het leven. Waar contact is, waar mensen samenleven- juist heel verbonden-, daar zijn conflicten. Waar conflicten zijn, daar worden fouten gemaakt, daar wordt elkaar pijn gedaan, daar ontstaat afstand.

Maar christenen zijn juist geroepen om in liefde met elkaar samen te leven, om in eenheid op te trekken, om relatie te hebben. Vergeven en verzoenen zijn hiermee dan onlosmakelijk verbonden. Deze twee zaken zijn universeel belangrijk, maar lijken binnen de kerk belangrijker dan ooit. De laatste decennia is er steeds meer geschreven over vergeving en verzoening. Mensen zoeken ergens vrede voor zichzelf en vrede voor de ander. Men wil denken aan een goede toekomst. De Zuid-Afrikaanse bisschop Tutu zei al: "Het verleden heeft zo'n macht; alleen straffen en vergeten is ook niet de oplossing. Uiteindelijk gaat het niet om rechtvaardigheid, uiteindelijk gaat het om vergeving en verzoening".

Over vergeving en verzoening gaat dit onderzoek. Vanuit de literatuur en de praktijk wordt bekeken welke zaken meespelen bij het komen tot vergeving en verzoening. Daarin wordt gezocht naar een integratie tussen de theorie en de vaak zo weerbarstige praktijk. Situaties zijn verschillend, mensen zijn verschillend; toch zijn er zaken die bij processen van vergeving en verzoening steeds terugkomen. We zullen dit onderwerp in eerste instantie bekijken aan de hand van verschillende interviews vanuit praktijksituaties. Vervolgens behandelen we theorie vanuit theologische en vanuit systemische literatuur. We onderzoeken hierin wat zowel de Bijbel als de systeembenadering zegt over de omgang met vergeving en verzoening. Nadat we deze uitgangspunten hebben besproken, zullen we de theorie en de praktijk met elkaar verbinden. Waar liggen belangrijke waarden? Hoe reageren mensen op conflicten? Wat is belangrijk in de omgang met vergeving en verzoening? Waar liggen moeilijkheden en belemmeringen? Kortom: Hoe zal er in de christelijke gemeente moeten worden omgegaan met vergeving en verzoening?

1.2 Netwerk Vredestichters

Dit onderzoek is tot stand gekomen in samenwerking met Netwerk Vredestichters. Netwerk Vredestichters is een netwerk dat is opgericht vanuit de nood die binnen de christelijke gemeenten in Nederland werd gesignaleerd. Omdat er binnen kerken veel conflictsituaties zijn, die uiteindelijk niet goed worden opgelost en veel pijn berokkenen, werd Netwerk Vredestichters tot leven geroepen. Hun visie luidt:

Vredestichters is een netwerk van sprekers, trainers, coaches en mediators die geïnspireerd vanuit Mattheus 18, leden en leidinggevenden in kerken en gemeenten willen helpen vredestichters te zijn of te worden door toerusting rondom het onderwerp 'meningsverschillen en conflicten' en hen te ondersteunen bij het bespreekbaar maken en oplossen van conflicten.

Netwerk Vredestichters onderscheidt zich in twee hoofdgebieden:

1: Preventief - opbouw, vorming, training

Voorkomen is beter dan genezen. De praktijk is dat er veel speelt in een gemeente. Hoe leren we als kerk en gemeente omgaan met verschillen? Er worden trainingen, lezingen, workshops en cursussen aangeboden.

2: Conflictbemiddeling

Als er eenmaal conflicten zijn, hoe lossen we ze dan op? Soms lukt het om daar met elkaar uit te komen, soms is het nodig dat iemand van buiten wordt ingeschakeld. Mensen in ons netwerk hebben ervaring met mediation en conflictbemiddeling, zowel individueel gericht als voor een totale gemeente.

Namens Netwerk Vredestichters is Eddy de Pender bereid geweest de begeleiding rondom dit onderzoek op zich te nemen. Ik ben hem dankbaar voor de ondersteuning en het mogelijk maken van deze opdracht.

Mattheus 5: 9 Gelukkig de vredestichters, want zij zullen kinderen van God genoemd worden.

1.3 Aanleiding voor het onderzoek

Dit onderzoek beoogt een evenwichtige benadering te bieden over het onderwerp vergeving en verzoening. Dit onderwerp vormt de kern binnen het afronden van conflictsituaties. Afgelopen september 2014 is het boek *'Vrede stichten in de kerk'* van Eddy de Pender uitgegeven. In het boek wordt beschreven hoe er omgegaan kan worden met conflicten binnen de christelijke gemeente in Nederland. Ook komen de onderwerpen vergeving en verzoening aan de orde. Betreffende deze onderwerpen ziet Netwerk Vredestichters graag een verdieping in o.a. artikelen voor de website van Vredestichters.

Netwerk Vredestichters geeft aan dat zij ten aanzien van het onderwerp vergeving en verzoening met regelmaat misvattingen tegenkomen. Enerzijds wordt vaak te makkelijk omgegaan met vergeving en wordt op deze manier ten onrechte een conflict goedkoop bedekt. Anderzijds zijn er misvattingen gesignaleerd in de omgang met vergeving en in de relatie naar de ander toe. Daarnaast is er voldoende aan literatuur over vergeving en verzoening, echter lijkt deze literatuur niet altijd aan te sluiten bij de praktijk van alledag. Hierin wordt gezocht naar een evenwichtige benadering in de omgang met dit onderwerp tot werkelijk herstel van mensen en tot werkelijke verzoening tussen mensen binnen de christelijke gemeente. Netwerk Vredestichters wil graag een verdiepend onderzoek naar vergeving en verzoening vanuit Bijbels perspectief en vanuit het perspectief vanuit de systeembenadering. Deze beide kanten lijken de basis voor vergeving te vormen.

Gehoorzaamheid aan de Bijbel vormt een doelstelling, maar de psychologische kant, de relationele kant, vormt ook een duidelijk uitgangspunt in de omgang met conflicten. Met dit onderzoek hoop ik vanuit de praktijk, vanuit Bijbels perspectief en vanuit de systeembenadering een bijdrage te leveren aan Netwerk Vredestichters, als achtergrondinformatie en als bron voor de omgang met vergeving en verzoening.

1.4 Probleem- en doelstelling

Voor dit onderzoek is de volgende probleem- en doelstelling gekozen:

Welke, aan de Bijbel, systeembenadering en praktijkonderzoek ontleende inzichten kan het Netwerk Vredestichters de christelijke gemeenten in Nederland aanbieden in hun omgang met vergeving en verzoening bij interne conflicten?

Deelvragen:

- Met welke zaken vanuit de praktijk dienen we rekening te houden in de visie op vergeving en verzoening? Ofwel Hoe gaan mensen in de kerk nu om met vergeving en verzoening? (Zie Hd 3)
- Waarom gaan zij op deze manier om met vergeving en verzoening? (Zie Hd 3 + Bijlage 3)
- Wat draagt de Bijbel voor richtlijnen en concrete aanbevelingen aan over vergeving en verzoening die passend zijn binnen de context van netwerk Vredestichters? Wat is er vanuit de systeembenadering richtinggevend aan het omgaan met vergeving en verzoening, passend in de context van netwerk Vredestichters? (Zie Hd 4, 5 en 6)
- Welke inzichten in en visie op het omgaan met vergeving en verzoening binnen de christelijke gemeente zijn er te geven? (Zie Hd 7)

Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is allereerst het leveren van een rapport met antwoorden op de onderzoeksvragen. Ten aanzien van het –in september verschenen- boek van ‘de Pender’, waarin hij een gedeelte aan vergeving en verzoening heeft gewijd, zal dit onderzoek een aanvullende en verdiepende visie neerzetten op het onderwerp ‘vergeving en verzoening’, in nauwe aansluiting bij de praktijk vanuit Bijbels perspectief en vanuit de systeembenadering. Stichting Vredestichters ziet binnen dit onderdeel in de omgang met conflicten een nood binnen christelijke gemeenten en kerken. Dit onderzoek ondersteunt dan ook de doelstelling van netwerk Vredestichters in visie, ondersteuning en advies ten bate van christenen binnen christelijke kerken en gemeenten. Vele mensen binnen de kerk hebben te maken met conflicten, pijn, teleurstelling. Velen van hen vertrekken vanwege conflicten uit de gemeente of gaan op een ongezonde manier met conflicten om. Met name bij het onderwerp vergeving en verzoening komt veel kijken. Er worden vaak goedkope of makkelijke adviezen of antwoorden gegeven. De opdrachtgever geeft aan dat er grote hiaten bestaan tussen theorie en praktijk. Daarnaast zijn er veel vragen voorafgaand aan het komen tot een stap van verzoening en het vergeven van de ander. Dit onderzoek wil binnen de doelstelling evenwichtig, verdiepend en zo breed mogelijk kijken en duidelijke richtlijnen (deels in aanbevelingen) bieden binnen het proces naar- en tijdens vergeving en verzoening tussen mensen binnen verschillende christelijke gemeenten in Nederland.

Dit rapport zal worden samengevat in enkele artikelen die bruikbaar zijn voor de website van Netwerk Vredestichters, waarin informatie wordt geboden over vergeving en verzoening vanuit theologisch en systemisch perspectief en vanuit de praktijk.

2 Het onderzoek (verantwoording)

Voor dit onderzoek zijn twee sporen gevolgd:

1. Een kwalitatief praktijkonderzoek

Vanuit de theorie zijn er duidelijke kaders naar voren gekomen om de praktijk te onderzoeken. Een aantal kernzaken komen in de theorie telkens terug. Dit lijken kernelementen die meespelen bij het komen tot vergeving. Zaken als de persoonlijke relatie met God en volwassenheid in het geloof, de richtlijn van de Bijbel, het doorlopen van het proces in het komen tot vergeving, de omgeving, de rol van de boosdoener en het streven naar verzoening zijn hierin belangrijke elementen. Dit zijn zaken vanuit theologisch perspectief en vanuit de systeembenadering, die in Hoofdstuk 4, 5 en 6 uitgebreid worden behandeld. Vanuit deze theoretische hoofdzaken komen, na operationalisering van de literatuur, de volgende onderzoekselementen naar voren.

- *Wat zijn bij mensen zaken die meespelen in hun eigen houding binnen een proces rondom vergeving? Wat zijn daarin belemmerende factoren en wat bevorderende factoren geweest? Wat zou mogelijk anders gedaan zijn, bij reflectie op de situatie?*
- *Hoe heeft het type conflict doorgewerkt in de houding van de persoon betreffende vergeving, dus wat is de relatie tussen het type conflict en de persoonlijke factoren?*
- *Wordt vergeving sterker als een keuze ervaren of als een proces? Wat heeft er meegespeeld in dit proces?*
- *Welke rol heeft de Bijbelse visie op vergeving gehad binnen een proces rondom vergeving?*
- *Hoe groot is de rol vanuit de systeembenadering, m.n. in relatie, communicatie, erkenning van schuld, begrip voor motieven e.d. geweest in het proces rondom vergeving?*
- *Hoe groot is de rol van de omgeving geweest in het proces rondom vergeving en verzoening?*
- *Is er naar verzoening gewerkt en wat heeft hieraan bijgedragen? Komt dit overeen met de theorie? Wat zijn de effecten als de 'tegenpartij' niet meewerkt: dus wat is het effect van vergeving als er geen verzoening is?*

Deze onderzoeksvragen zijn nader uitgewerkt in de vragenlijst voor de interviews, terug te vinden in de bijlage waarin de interviews zijn uitgewerkt. Er zijn acht personen vanuit zeven verschillende conflictsituaties geïnterviewd. Het grootste deel van deze mensen heeft samen met Netwerk Vredestichters een proces doorlopen van conflictbemiddeling. Het gaat hier om situaties binnen de meer 'orthodoxe' Protestantse hoek binnen de christelijke kerk, nl. om Hervormde -, Gereformeerde -, Baptisten- en Evangelische kerken. Dit lijkt de belangrijkste doelgroep waarop Netwerk Vredestichters zich richt. Het onderzoek geeft dan ook een beeld van een selectie van christelijke kerken in Nederland. Dit praktijkonderzoek is omwille van de tijd niet kwantitatief van aard en kan daarom niet als representatief worden gezien voor situaties binnen alle kerken in Nederland. Wel wordt het na het lezen van de theorie, dat uitgaat van een ideaalbeeld, gezien als een verkennend onderzoek van de praktijk. In hoofdstuk drie worden aantallen genoemd. Deze zeggen vanwege de beperking in aantal en breedte weinig over de kwalitatieve wetenschap, maar gelden als indicatie, hoe er binnen deze selectie is omgegaan met vergeving en verzoening. De doelstelling binnen deze interviews was om te onderzoeken hoe mensen persoonlijk zijn omgegaan met vergeving en

verzoening. Daarom is geprobeerd dichtbij mensen en hun situatie te komen. Het onderzoek zegt dus weinig over de kerkelijke achtergrond en omgang binnen de denominatie, omdat dit niet de insteek is geweest van het onderzoek. De vragen zijn allen duidelijk beantwoord en zijn terug te vinden in bijlage één en twee.

2. Een literatuuronderzoek

In dit onderzoek is gebruikt gemaakt van verschillende literatuur. Er is literatuur bestudeerd over een Bijbelse benadering van het onderwerp vergeving. Er is literatuur bestudeerd over de systemische benadering van het onderwerp vergeving. Ook is er vanuit andere bronnen, bijv. in gesprek met mensen nagedacht over het onderwerp vergeving en verzoening. Vanuit de verschillende literatuur zijn allereerst de hoofdlijnen opgesteld. Daarin zijn de parallellen en de verschillen zichtbaar gemaakt. Binnen het literatuuronderzoek is vooral in de breedte gezocht naar inzichten en antwoorden in de omgang met vergeving en verzoening. Hierin ligt vooral de normatieve taak. Er is bewust gekozen geen diepgaand tekstverklarend onderzoek te verrichten, omdat dit onderzoek is bedoeld om richtlijnen te verkrijgen voor de praktijk. Binnen het literatuuronderzoek is telkens geprobeerd de aansluiting bij de praktijk te houden. Zowel de theologische literatuur als de literatuur vanuit de systeembenadering geven richtlijnen weer in de omgang met vergeving. Er is gekozen om het onderwerp verzoening apart te behandelen. Dit komt voort uit de aanname dat verzoening veel sterker dan vergeving relationeel is. Daarnaast zien we dat de verschillende bronnen die gebruikt zijn voor het onderwerp vergeving weinig zeggen over het onderwerp verzoening en dat voor dit onderwerp dus andere literatuur is gebruikt. Vanuit de literatuur is een aantal relevante vragen, maar ook een aantal basis principes rondom vergeving en verzoening naar voren gekomen. Deze zijn in dit onderzoek onderbouwd en gebruikt in de verwerking en de conclusies.

Vanuit de bestudeerde literatuur en de praktijkervaring is een integratie gemaakt. Daarin worden de onderzoeksvragen beantwoord en worden raakvlakken besproken. Er wordt onderzocht in hoeverre de theorie aansluit bij de praktijk. Dit is sterker een pragmatische taak. Uiteindelijk wordt hierin de hoofdvraag beantwoordt: Waar dient rekening mee gehouden te worden in de omgang met vergeving en verzoening binnen de christelijke gemeente?

In bijlage één is in een Excel bestand als samenvatting en kort totaaloverzicht te vinden van de uitkomsten van de interviews. In bijlage twee zijn de vragen en hoofdlijnen van de antwoorden van alle interviews te vinden. Deze zijn discreet gemaakt en door onbekenden met de situatie niet snel te herkennen. In bijlage drie is een interpretatie te vinden over de omgang met vergeving en verzoening vanuit zowel psychologisch, sociologisch en ecclesialogisch perspectief te vinden. Deze interpretatie is vanwege de veelheid van tekst binnen het rapport als bijlage bijgevoegd. In bijlage vier zijn de artikelen terug te vinden die geschikt zijn voor plaatsing op de website van Netwerk Vredestichters. In bijlage vijf is een korte samenvatting van het rapport te vinden en in bijlage zes staat een blog voor het CHE forum.

3 Hoe wordt er in de praktijk omgegaan met vergeving en verzoening na conflictsituaties?

*“To forgive is to set a prisoner free and to discover the prisoner was you.”
-Corrie ten Boom-*

Conflicten binnen de christelijke gemeente horen bij het christelijke leven. Het gaat om voortdurend vergeving ontvangen en vergeven¹. Veelal gaat het om relatief kleinere zaken. We kunnen hierin spreken van fouten, denk aan vergissingen, verkeerde keuzes en irriterende zaken. Hierin speelt verdraagzaamheid een rol. Echter zijn er ook duidelijke overtredingen: Pijnlijke nalatigheid, kwetsende woorden of daden en grove zonden of kwaad vallen hieronder. (hetherstel.nl). Bij deze laatste groep komt duidelijk het onderwerp vergeving ter sprake. Zoals in de verantwoording onderbouwd, is hieronder het praktijkonderzoek te lezen. In de praktijksituaties die onderzocht zijn, is sprake van stevige conflicten, waarin ernstige fouten zijn gemaakt, waar direct kwaad is aangedaan en waar ernstige pijn is ervaren. In deze situaties is de persoon geïnterviewd die slachtoffer is geworden van de daden van een ander. Het interview bestaat uit gerichte vragen rondom vergeving en verzoening zoals dit ervaren is door de betrokken persoon.

Er zijn 8 interviews afgenomen in zeven verschillende contexten binnen verschillende christelijke denominaties. Vanuit de breedte van de christelijke gemeenten in Nederland kan er zodoende een beeld gegeven worden van de omgang met vergeving en verzoening in de praktijk.

3.1 Onderzoeksresultaten

In november 2014 zijn er 8 interviews afgelegd onder mannen die te maken hebben gehad met conflicten binnen de christelijke gemeente en hierin tot het aanbieden van vergeving zijn gekomen. De interviews zijn afgenomen in verschillende kerkelijke achtergronden op verschillende plaatsen in Nederland. Het gaat in alle gevallen om mannen die binnen de gemeenteleiding van kerken actief zijn (geweest). De interviews zijn kwalitatief van aard met open vragen. In de interviews is ingegaan op de setting, op de relatie met de ander, op interne en externe zaken die hebben meegespeeld in het komen tot vergeving en verzoening én op omgevingsfactoren. De vragen met antwoorden zijn in een uitgebreide versie en een overzichtsversie (Excel) te vinden in bijlage één en twee.

Vanuit de interviews zijn de volgende zaken naar voren gekomen:

Betreft de **setting** van de conflicten valt op dat alle conflicten zich binnen het leiderschap afspelen. Samenwerking en vormen van leiderschap spelen hierin een rol. Voorgangerschap of predikantschap staan in de situaties ter discussie. De pijn die is aangedaan is vaak direct gericht aan de bevroegde personen. Hierin zijn ze onheus bejegend. De personen voelen zich afgewezen, alleen staan, gediskwalificeerd, beschuldigd, verweten of negatief behandeld. In enkele gevallen is er achter hun rug om al veel besloten of is er geen openheid naar het slachtoffer.

De volgende zaken zijn kenmerkend geweest voor de **houding** van de betreffende personen: Over het algemeen wordt er afstand genomen. Er wordt geen vechthouding aangenomen voor de eigen

¹ Stephen d'Eyre, vergeving, pag 23

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

positie en er wordt gezocht naar een juiste houding. Gelang naar karakter bijt de ene persoon zich meer vast in de kwestie dan de ander. De ene persoon is eerlijk en recht door zee, de ander is voorzichtiger en staat open om te zien wat er komt. Wat opvalt is dat alle acht personen open staan voor een oplossing en verantwoordelijkheid willen nemen in het werken aan de toekomst. Men vindt het dan vooral moeilijk dat de ander niet open lijkt te staan. In het terugkijken naar de situatie geven zeven personen aan dat ze in bepaalde zaken anders hadden kunnen handelen of kunnen reageren. Toch geven ze aan dat dit niet het conflict had voorkomen.

Wanneer we spreken over **vergeving**, komt naar voren dat alle acht personen vanaf het begin de ander wilden vergeven. Hoewel hierin ook moeilijkheden naar voren komen, staat iedereen vanaf het begin open om te willen vergeven. Vijf personen geven hierin duidelijk aan dat hierin sprake was van een keuze, een wilsbesluit, soms binnen een langer proces. Eén persoon geeft aan dat het een keuze en een proces is. Twee personen hebben minder een keuzemoment ervaren.

Er worden duidelijk moeilijkheden ervaren bij het komen tot vergeving. **Blokkades** liggen er op verschillende gebieden. Door drie personen wordt ervaren dat het ontbreken van erkenning van de ander een moeilijkheid is om te kunnen vergeven. Ook drie anderen geven hierin aan dat een blokkade is, dat de ander niet open staat voor verzoening, dat er soms geen inzicht is of dat de moeilijke situatie niet afgesloten kan worden. Vier personen geven hierbij aan dat de eigen pijn, boosheid of emoties een moeilijkheid waren in het komen tot vergeving.

De bevroegden geven een aantal **interne factoren** aan die hen heeft geholpen bij het komen tot vergeving. Drie personen geven weer dat ze van nature makkelijk zaken kunnen loslaten. Twee anderen geven aan dat ze de situatie konden overgeven aan God. In twee situaties speelt het karakter van de bevroegde mee; er wordt vermeld dat men een rustige, vriendelijke, conflictvermijdende of weinig opvliegende persoonlijkheid heeft. Twee anderen geven aan dat het eigen proces met God meespeelt of dat men eigen groei ziet in de vrucht van de Geest. Verder speelt ook levenservaring en het leren omgaan met dit soort situaties mee.

Wanneer we kijken naar mogelijke **verzoening**, zien we dat geen van de 8 personen tot verzoening is gekomen. Bijna in alle gevallen lijkt het erop dat de ander hiervoor niet open stond. Zaken zijn uiteindelijk vaak niet uitgesproken en er is niet tot een definitieve oplossing gekomen. Afhankelijk van de situatie zijn er verschillende mensen die zelf wel de situatie hebben losgelaten, maar zijn er ook mensen die nog veel pijn ervaren n.a.v. de conflictsituatie. Vier personen ervaren tijdens het contact met de ander nog negatieve gevoelens van pijn of onbegrip. Mede vanwege de situatie heeft geen van de personen vergeving uitgesproken naar de ander. In bijna alle gevallen is dit het gevolg van afstand van de ander. Daarnaast ziet men de meerwaarde hiervan niet in, omdat van binnen al wel naar vergeving is gewerkt. In vier gevallen zijn er wel stappen gezet om herstel met de ander te bevorderen. De vruchten hiervan blijven echter klein.

De Bijbel en vergeving

Duidelijk wordt dat bij alle acht personen het persoonlijk geloof ofwel de eigen relatie met God een belangrijke rol had in het vergeven. Bij bijna alle personen was dit de basis om te kunnen vergeven. Wat interessant is, is dat gedurende het proces concrete Bijbelteksten die direct iets over vergeving zeggen, geen plaats hebben gehad. Op de achtergrond (als algemene geestelijke bagage) zouden deze Bijbelteksten natuurlijk wel een rol kunnen spelen. Twee personen benoemen Bijbelteksten

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

over een levenshouding in het algemeen. Twee personen geven weer dat de relatie met God helpend was voor eigen troost en bemoediging. Drie andere personen geven aan dat hun relatie met God helpend was om met liefde naar de ander te kijken of de ander te zegenen. Vier personen zeggen iets over het kunnen vergeven vanuit God of vanuit de relatie met God of als opdracht vanuit de relatie met God. Met betrekking tot de vraag omtrent geestelijke strijd meespelend binnen de conflictsituatie, zijn vijf personen ervan overtuigd dat de vijand een rol heeft gehad binnen dit conflict. Eén persoon twijfelt hierover en twee personen leggen meer verantwoordelijkheid bij de mens zelf of zoeken hun vertrouwen in God. Met betrekking tot vergeving lijkt deze factor minder van belang te zijn. De meeste personen geven niet weer dat deze blik op de situatie hen heeft geholpen in het komen tot vergeving.

De systeembenadering en vergeving

Vijf personen geven weer dat de relatie met de ander voorafgaand aan het conflict redelijk tot goed was. Bij de andere drie personen waren er al wel signalen, was er weinig relatie of was de relatie al slecht. In de communicatie ging er in alle acht gevallen veel mis. Hoewel dit niet altijd de oorzaak was van de conflictsituatie, hebben moeilijkheden of fouten in de communicatie een rol gespeeld in het verergeren van het conflict. Tijdens of vlak na de conflicten is er overwegend veel steun ervaren vanuit de omgeving. Zeven personen geven aan dat ze steun hadden aan partner, familie, vrienden, kerkleden, vaak in de zin van begrip, steun of een luisterend oor. Alle acht personen geven weer dat dit voor hen niet zozeer heeft geholpen om tot vergeving te komen. Verschillende personen geven weer dat de omgeving heeft geholpen in de erkenning van de schuld van de ander. Bij één persoon was dit helpend in het proces van vergeving en bij de anderen had dit minder invloed.

Wanneer we kijken naar de rol van de boosdoener, zien we dat in zeven gevallen de ander geen schuld heeft erkend. Opvallend vaak (in zeven situaties) wordt genoemd dat de ander weinig inzicht of reflectievermogen heeft in de situatie. In drie situaties lijkt het erop alsof de boosdoener niet eens doorheeft dat deze fouten heeft gemaakt, waaronder één situatie waarin het lijkt alsof de boosdoener de situatie niet eens als conflict heeft ervaren. Voor vrijwel alle personen is het moeilijker geweest om tot vergeving te komen, omdat de boosdoener niet de schuld heeft erkend. Opvallend is dat in zeven situaties de boosdoener geen berouw heeft getoond en in acht situaties de boosdoener niet om vergeving heeft gevraagd. Vaak was er na het conflict afstand. In enkele gevallen is er later teruggekomen op het probleem en is er een beetje erkenning ontstaan voor de moeilijke situatie.

In geen van de situaties is de relatie met de boosdoener voldoende hersteld. In één situatie geeft de bevraagde aan dat hij het gevoel heeft dat er niets tussen hem en de ander instaat. In alle andere gevallen is het contact moeizaam of afstandelijk of is er helemaal geen contact meer. In vijf situaties ervaart de bevraagde nog een barrière in het contact met de ander. In de meeste gevallen speelt er nog veel pijn, onzekerheid of is er het gevoel de ander niet recht in de ogen te kunnen kijken. In één situatie lijkt er in het contact geen barrière, in één situatie heeft de bevraagde de situatie helemaal losgelaten en in één situatie is er geen sprake van negatieve gevoelens, maar is er wel gekozen voor afstand.

Op de vraag of er begrip is voor de situatie of het gedrag van de boosdoener, wordt er weergegeven dat de meeste personen het gedrag wel kunnen plaatsen of er een bepaalde acceptatie of tolerantie naar de persoon zelf is. Echter kan geen van de personen begrip hebben voor de aangedane fouten

onrecht. Een persoon geeft weer dat empathie voor de boosdoener helpend was in het komen tot vergeving. In de andere situaties heeft dit geen invloed gehad op het komen tot vergeving.

3.2 Interpretatie

We bekijken nu de vraag waarom er op deze manier wordt omgegaan met vergeving (zie deelvraag 2). Netwerk Vredestichters wordt dikwijls geconfronteerd met conflicten en pijnlijke situaties binnen de christelijke gemeente. Er zijn uiteenlopende oorzaken van deze conflicten. Vanuit de interviews zien we dat er allereerst persoonlijkheidskwesties een rol spelen. Mensen zijn verschillend en karakters botsen. Ten tweede zien we verschillen in (theologische) visie een rol spelen, waarin ook bijvoorbeeld angst voor verandering een rol speelt. In de derde plaats spelen in dit type conflicten binnen het leiderschap onderwerpen als macht en invloed mee. Hieronder valt ook dat mensen hun ideeën dusdanig belangrijk vinden, dat dit ten koste gaat van mensen. Verder liggen oorzaken in een verkeerde match tussen de leider en de gemeente en verkeerde verwachtingen hierin.

Wanneer we bekijken in hoeverre deze mensen omgaan met vergeving, zien we dat de meeste mensen (d.w.z. 'volwassen' christenen die een persoonlijke relatie met God hebben) zeker de bereidheid hebben om te vergeven. Maar ook zij raken regelmatig verward door gevoelens van pijn. Ze willen wel vergeven, maken vaak in hun hart ook werkelijk de keuze om te vergeven, maar dit betekent niet dat de situatie verandert. Ook spelen gevoelens van boosheid, onbegrip, teleurstelling e.d. mee. Deze gevoelens gaan in tegen de keuze om te vergeven en vaak moet er dus teruggekomen worden op het moment van de keuze om te vergeven. Bij de ondervraagden zien we terug dat de bereidheid om te vergeven groot is. Vanuit een besef dat dit nodig is, vanuit gehoorzaamheid aan God of vanuit het besef dat dit ook voor iemand zelf gelukkiger maakt, wordt tot vergeving gekomen; een soms grote en moeilijke stap, waardoor een begin kan worden gemaakt om de situatie los te laten.

Vanuit de interviews blijkt dat wel vaak de relatie met God wordt genoemd in het komen tot vergeving, maar dat de Bijbelteksten over vergeving niet naar voren komen. Dit is interessant, omdat we mogen verwachten dat deze personen de Bijbelteksten goed kennen. Wat vaak meespeelt bij dit soort intense conflicten is dat mensen terugvallen in een basis-handelen. Helderheid ontbreekt vaak en gedachten kunnen makkelijk worden vertroebeld door pijnlijke gevoelens. Hierin wordt zichtbaar dat in dergelijke situaties mensen God zoeken voor steun, veiligheid, troost en wijsheid. Mensen vallen terug op dat wat ze eigen gemaakt hebben in het leven. Er valt op dat de ondervraagden allen aangeven dat ze wel willen of zelfs moeten vergeven, maar dat ze vaak niet aangeven dat ze dit doen uit gehoorzaamheid naar God. Toch lijkt dit wel een grote rol te spelen. De kans is erg groot dat deze mensen willen vergeven, omdat zij geloven dat dit de beste oplossing is, voor hen zelf en voor hun relatie met God. Mede omdat er niet tot verzoening komt, lijkt minder mee te spelen dat er vergeven wordt omwille van de boosdoener. Met de boosdoener is nl. vaak weinig contact en er is veelal niet tot verzoening gekomen. Toch vergeeft men, vanwege een moreel besef dat dit de beste weg is en vanuit de christelijke overtuiging. Wat hierin opvallend is, is dat het keuze-aspect een grote rol speelt. Hoewel ook de plaats van het hele proces wordt benoemd, geven meerdere bevraagden weer dat een bewuste keuze, vaak tegen het gevoel of de omstandigheden in. Hiervoor is dus bij deze mensen een sterke overtuiging en een sterk karakter nodig.

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

Belemmeringen in het komen tot vergeving lijken vooral te zitten in een aantal zaken. Er wordt genoemd dat men het moeilijk vindt dat de boosdoener geen schuldbesef of inzicht toont. Dit is tevens een duidelijke belemmering voor verzoening. Erkenning lijkt dus een belangrijk element om tot vergeving te komen. Dat er niet verzoend kan worden, lijkt daarin ook een belemmering in het komen tot vergeving. Verzoening doet dus iets met het slachtoffer: het herstelt de relatie en vermindert hierdoor de pijn. Het slachtoffer kan de vergeving daadwerkelijk uitspreken naar de boosdoener en hierdoor kan er werkelijk iets worden afgesloten. Hoewel vergeving voor deze personen mogelijk is, zonder toenadering van de boosdoener, wordt het hele proces wel bemoeilijkt door de afstand tot de boosdoener. Naast de rol van de boosdoener wordt de pijn, boosheid en controleverlies genoemd als belemmering om tot vergeving te komen. Dit is heel begrijpelijk. Er is veel gebeurd en allerlei gevoelens spelen hierin een rol. Ook al weet men dat vergeven de beste weg is, komen (soms bewuste) fouten van de ander in gedachten en zijn er negatieve gevoelens tegenover de boosdoener. Hierin komt naar voren hoe moeilijk vergeving kan zijn. Zelfs bij deze mensen die we mogen typeren als volwassen christenen met veel ervaring, is het geen eenvoudige opgave geweest om tot vergeving te komen. Hierin kan meespelen de zgn. oude natuur, het reageren vanuit de mens zelf. In de interviews werd opgemerkt dat men alleen kon vergeven vanuit Christus. Deze houding speelt dan ook mee in het kunnen komen tot vergeving.

Vanuit de interviews zien we dat tijdens de conflicten er mensen van buitenaf worden betrokken bij de situatie. Soms zijn dit externe professionals zoals Netwerk Vredestichters, soms is dit familie of zijn dit mensen die voor een deel betrokken zijn geraakt bij de moeilijke situatie. De externe partijen worden aangetrokken vanwege het zien van de mogelijkheid tot herstel. Men hoopt dat deze externe partij vanuit een neutrale positie, ervaring en kunde kan adviseren, kan aanspreken en kan bemiddelen, omdat men er zelf niet meer uitkomt. Anderen zoals familie, vrienden of kerkleden worden vaak betrokken vanwege -al bestaande- betrokkenheid met de situatie of met het slachtoffer en soms vanuit het zoeken naar extra steun, begrip of meeleven.

Heel moeilijk is dat de conflicten vanuit alle interviews niet opgelost zijn. Dit zegt iets over de omgang met elkaar binnen de kerk. Het zegt ook iets over de houding van de boosdoener. Blijkbaar zijn er voldoende mensen die anderen wel onrecht aandoen, maar dit zelf niet door lijken te hebben. Opvallend is dat vanuit de praktijksituaties vaak wordt genoemd dat de boosdoener weinig zelfinzicht lijkt te hebben. Dit lijkt de grootste blokkade in het zoeken van toenadering, erkenning van schuld of berouw naar het slachtoffer. Maar ook, wanneer er wel enig inzicht is, wordt er geen initiatief genomen richting het slachtoffer. De redenen hiervan lijken te liggen in een drempel die er bestaat. Men vindt het moeilijk om schuld te tonen. Daarnaast is er soms al teveel gebeurd om zonder hulp in contact met de ander te zijn. Verder kunnen zaken als trots of onzekerheid meespelen. Ditzelfde geldt ook voor de slachtoffers. De bevraagden geven aan dat, hoewel zij tot vergeving zijn gekomen, deze vergeving niet uitspreken naar de ander. De redenen hiervoor lijken vooral te liggen in een gebrek aan urgentie of aan de verwachting dat dit niets gaat helpen. Vaak lijkt de deur al zo gesloten en lijkt de boosdoener niet te kunnen veranderen. Daarnaast kunnen hierin ook zaken als schroom, onzekerheid of gemakzucht meespelen. Toch blijft er bij de meeste slachtoffers een pijnlijk of onbevredigend gevoel achter. De situatie lijkt in bepaalde gevallen niet afgesloten te kunnen worden, in elk geval geven enkele personen dit aan. Voor hun situatie blijft er schade en is vertrouwen in de toekomst moeilijker vanwege deze negatieve ervaring.

Voor verdere interpretatie vanuit psychologisch, sociologisch en ecclesiologisch perspectief over deze situatie zie bijlage drie.

3.3 Eerste conclusies

Vanuit de praktijk kunnen direct de volgende conclusies worden getrokken: Deze conclusies zijn alleen gebaseerd op de acht interviews en zeggen iets over vergeving en verzoening in dergelijke conflictsituaties binnen de christelijke gemeente en dus niet iets over veel complexere situaties waarin er ook sprake kan zijn van vergeving en verzoening.

- Veel conflicten binnen de kerk spelen zich af binnen het leiderschap. Hierin spelen persoonlijkheidsverschillen, verschillen in visie of theologie en partijschappen een rol. Vaak is er geen mogelijkheid meer om in de leiderschapspositie te blijven. De pijn die is aangedaan, wordt aangedaan door mede oudsten of voorganger.
- De slachtoffers zijn veelal leiders en voorgangers binnen de christelijke gemeente. Tijdens de gesprekken blijkt een bepaalde mate van volwassenheid in het geloof, ook in de omgang met vergeving. Daarnaast hebben zij een gemiddeld hoger intelligentieniveau (HBO +). Verder gaat het om mannen met een relatief grotere levenservaring.
- De wilsbereidheid om te vergeven is bij de bevroegde personen erg groot. Dit lijkt de belangrijkste basis om tot vergeving te komen. Dit heeft vaak te maken met de levenshouding van deze persoon al voorafgaand aan de conflictsituatie. Vergeving wordt gezien als keuze, vaak binnen een langer proces. De personen willen deze keuze maken, ook al zijn er belemmeringen.
- In het contact met de buitenwereld en met de boosdoener is er een overwegend open houding zichtbaar. De meeste personen staan open voor oplossingen, open voor contact met de boosdoener en open voor contacten met andere mensen. Ze willen over het algemeen leren van de situatie en willen weer verder.
- Het persoonlijke geloof van de slachtoffers speelt een grote rol in het komen tot vergeving. Dit is de basis, de opdracht of de bron van het kunnen komen tot vergeving. Specifieke Bijbelteksten over vergeving lijken geen grote rol te spelen binnen het komen tot vergeving.
- De belangrijkste moeilijkheden om tot vergeving te komen zijn te wijten aan het feit dat de boosdoener de schuld niet erkend, geen toenadering zoekt, geen berouw toont en geen vergeving vraagt. Wanneer de boosdoener meer toenadering had gezocht, schuld had erkend of vergeving had gevraagd, dan was het komen tot vergeving makkelijker geweest. Daarnaast is het moeilijk om te vergeven, omdat er nog teveel pijn of boosheid is jegens de ander.
- De belangrijkste bevorderende factoren voor het komen tot vergeving liggen vooral in de persoonlijkheid van het slachtoffer zelf. Slachtoffers hebben vaak een karakter dat open staat voor anderen en het zoeken naar oplossingen in situaties. Daarnaast hebben sommigen een zachtmoedig en rustig karakter. Verder spelen bij anderen levenservaring, gegroeide vrucht van de Geest of een eigen proces met God mee.
- De omgeving heeft een opvallend kleine invloed op het komen tot vergeving. Hoewel de omgeving wel ondersteuning geeft, zijn familie, vrienden, kerkleden of externe partijen nauwelijks helpend in het zetten van stappen in vergeving. Ook hun erkenning van hetgeen is aangedaan, is geen grote hulp in het komen tot vergeving.
- Begrip voor de uitgangspunten, de situatie of de persoonlijkheid van de boosdoener, speelt een overwegend kleine rol in het komen tot vergeving.

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

- Externe partijen, waaronder conflictbemiddelaars zoals Netwerk Vredestichters, worden van grote waarde ervaren in het omgaan met conflicten. In het komen tot vergeving, hebben deze partijen een kleine rol of helemaal geen rol.
- Erkenning, schuldbesef en berouw van de boosdoener is nodig om tot verzoening te komen. Vanwege het gebrek hieraan en het kiezen van afstand door de boosdoener, wordt er niet tot verzoening gekomen. De behoefte hieraan is er over het algemeen genomen bij de slachtoffers wel aanwezig. Zij ervaren over het algemeen dat zij de situatie niet kunnen afsluiten nu er niet is gekomen tot verzoening. De slachtoffers zien, mede vanwege het ontbreken van verzoening, de situatie niet als opgelost.
- Bij de slachtoffers worden er moeilijkheden ervaren in het contact met de ander. Zij ervaren afstand of pijn en verdriet en hebben het gevoel dat er wat tussen de boosdoener en hen instaat.
- De slachtoffers hadden in deze situaties vaak niet veel anders kunnen doen. Voorafgaand aan het conflict hadden zij een andere houding kunnen aannemen of kleine zaken anders kunnen doen. Toch geven verschillende bevraagden aan dat zij, reflecterend op hun houding niet veel anders hadden kunnen doen.

Schematisch is de situatie zoals deze veel naar voren is gekomen, als volgt weer te geven. Het gaat hierin om een algemeen model die de gevonden overeenkomsten in de praktijk weergeeft en dus niet alle situaties weerspiegelt.

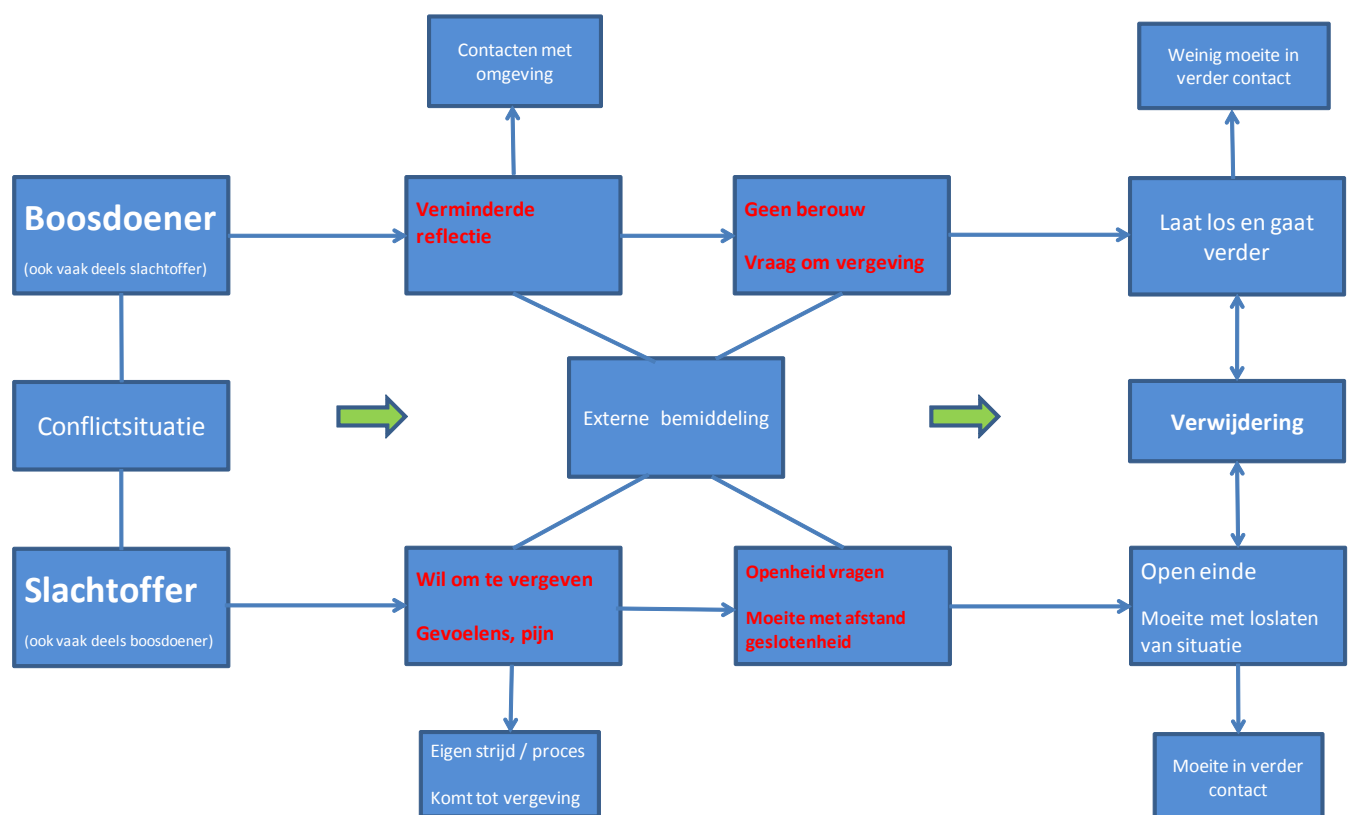

Fig 1: schematische weergave praktijkonderzoek

4 De Bijbel over vergeving en verzoening

*Tot zeven maal zeventig maal, vergeef ik een ander zijn schuld
Tot zeven maal zeventig maal, de Heer heeft met mij ook geduld
-Elly en Rikkert-*

In de theologische literatuur omtrent vergeving, vinden we in diverse richtingen aanwijzingen in de omgang met vergeving. Hoewel de verschillende christelijke schrijvers soms in visie van elkaar verschillen, zie ik de meeste schrijvers vooral aanvullend van elkaar. Ik heb hierin gekozen voor een betoog waarin een opbouw zichtbaar wordt in de omgang met vergeving. Ik start hierin met de breedte van de Bijbelse boodschap en zoom steeds verder in op specifieke Bijbelteksten over vergeving. Op dezelfde manier benader ik de theologie over vergeving: Vanuit verschillende aspecten over vergeving kom ik tot de Bijbelse kern van vergeving in paragraaf 4.5. Daarna volgt een theologische toepassing en praktisch theologische onderbouwing uitmondend in een concrete pastorale benadering omtrent vergeving. Uitleidend zullen enkele, in de literatuur herhalende, vraagstellingen worden besproken, waar de meer verschillende visies vanuit de literatuur naar voren komen.

4.1 Gods vergeving

Voordat we ontdekken wat volgens de theologie vergeving is, bekijken we allereerst de belangrijkste Bijbelse lijnen omtrent vergeving. Hier zien we een grote Bijbelse basisgedachte: Door heel de Bijbel heen wordt Gods basis voor relatie met mensen en Gods basis voor relatie tussen mensen onderling zichtbaar. Onder andere in het Liefdegebod en de tien geboden, zien we deze liefdesrelaties terug. *Miroslav Volf* gaat hier in zijn boek *'Onbelast'* erg diep op in: ²God is de gever; Hij is vrijgevig. Wat we ontvangen van God, dienen we door te geven. Door Gods liefde, telt Hij de zonde niet (Ps 32:1,2), bedekt Hij de zonde (Rom 4:7,8), Heeft Hij de zonde de rug toegekeerd (Jes. 38:1), verwijdert Hij onze zonde (Ps. 103), doet Hij onze zonde teniet (Jes 43:25), doet Hij de zonde verdampen (Jes 44:22) en onthoudt Hij de zonden niet (o.a. Jer 31:34, Heb. 8:12, Heb. 10:17). Heel de Bijbel door, zien we dat God recht doet, dat Hij de zonde haat. O.a. vanuit de Bijbelse situatie waarin Nathan, David confronteert met diens zonde merkt *Jansen* in het boekje *'Samen op de weg van Jezus'* op dat God niet toestaat dat de zonde wordt toegedekt (Jansen, 2013, p. 154). Echter zien we als rode draad door heel de Bijbel Gods liefde en genade; Zijn herstel met de mensheid. "De vergevende liefde van God is niet te begrenzen³", zegt *de Groot* in zijn boek *'de kracht van vergeving'*. Hij stelt dat het fundament van alle vergeving Gods karakter en Gods genade is (Groot, 2014, p. 44). Gods vergeving weerspiegelt Zijn vrijgevigheid, zegt *Volf* (Volf, 2005, p. 170). In Exodus 34 lezen we dat direct na de zonde van het volk in het maken van een gouden kalf, God Zichzelf openbaart als barmhartig en genadig, geduldig, rijk aan goedertierenheid en trouw; die ongerechtigheid, overtreding en zonde vergeeft. Onder andere van der Voet geeft hierover aan: "God is een God van vrede en verzoening; van hieruit moeten we elkaar dienen en liefhebben⁴". *Walters* geeft in zijn boek *'zoals ook wij*

²Miroslav Volf, onbelast, pag 28, 61

³Gerard de Groot, de kracht van vergeving, pag 19

⁴Nico van der Voet, Liefdevol oog en open oor, pag 273

vergeven' als eerste reden om te vergeven, opdat wij, omdat God vergeeft, ook anderen moeten liefhebben. God gebiedt dit vanuit Zijn liefde. (Walters, 1993, p. 21) Daarnaast zien we als hoofdlijn Gods zegen gekoppeld aan Zijn verbond. Wanneer we Gods liefde verspreiden, delen we in Zijn zegen, stelt *Horrobin*, mede op basis van Deut. 28. (Horrobin, 2004, p. 27)

4.2 Bijbelse passages omtrent vergeving

Vanuit deze Bijbelse hoofdgedachte zoomen we in op de Bijbelse lijn die zichtbaar wordt. Tijdens het zoeken naar Bijbelteksten over vergeving, viel op dat er een indeling te maken valt in drie groepen Bijbelteksten. We bouwen deze op de volgende manier op:

1: Bijbelteksten over onze algemene levenshouding waarbinnen vergeving goed gedijt.

Gods Woord staat vol met aanwijzingen over de omgang met andere mensen in ons leven hier op aarde. Vanuit Gods liefdevolle omgang met ons, dienen wij in onze houding op Hem te lijken: *"Geliefden, als God ons zo liefhad, moeten ook wij elkaar liefhebben. Niemand heeft ooit God gezien. Als wij elkaar liefhebben, blijft God in ons en is Zijn liefde in ons volmaakt geworden."*(1 Johannes 4:11-12). Gods liefde is direct gekoppeld aan onze liefde voor anderen: 1 Johannes 4:20 geeft aan: *"Als iemand zou zeggen: Ik heb God lief, en hij zou zijn broeder haten, dan is hij een leugenaar. Want wie zijn broeder, die hij ziet, niet liefheeft, hoe kan hij God liefhebben, Die hij niet gezien heeft?"*. Deze liefde is de basis voor een levensstijl, waarbinnen het vergeven van anderen duidelijk past. We zien bijvoorbeeld dat de liefde alles verdraagt en in alles volhardt (1 Kor 13). We dienen bestendige liefde te hebben jegens allen (1 Petrus 4: 8). Galaten 5:13 zegt dat we kunnen kiezen om in liefde met elkaar om te gaan. Verder dienen we erop bedacht te zijn op wat goed is voor alle mensen. In ons hart dient de vrede van Christus te heersen (Romeinen 12). Deze gesteldheid komt ook terug in het Bijbelse beeld van het lichaam. Onder andere Efeze 4:25 geeft weer dat we elkaars ledematen zijn. Ook hier staat de liefde en de verbondenheid centraal. In dezelfde lijn bestaan er veel meer Bijbelse passages, waarin een 'grondhouding' voor het leven van een gelovige beschreven staat, waardoor het mijns inziens makkelijker wordt om te vergeven.

2: Bijbelteksten die 'randvoorwaarden' bieden in de omgang met vergeving.

De Bijbel geeft vele zaken weer over de omgang met kwaad, omgang met conflicten en vergeving. Mensen krijgen de opdracht om te streven in vrede met elkaar te leven (o.a. Heb. 12:14/ Rom 12:18). Ook naar onze vijanden of mensen die ons bezeren, zegt de Bijbel bijv. in Lukas 6: *"Heb je vijanden lief, wees goed voor wie jullie haten, zegen wie jullie vervloeken, bid voor wie jullie slecht behandelen"*. We dienen de andere wang toe te keren wanneer ons kwaad wordt aangedaan (Math 5:38). Rom 12:19 zegt: *"Neem geen wraak geliefde broeders, maar laat God uw wreker zijn, want er staat geschreven dat de Heer zegt: Het is aan Mij om wraak te nemen: Ik zal vergelden"*. Deze principes zien we terug in het leven van Jozef die, nadat zijn broers kwaad hebben gedaan en bang zijn voor vergelding, in Genesis 50 aangeeft: *"Ik kan toch niet de plaats van God innemen"*. In 1 Samuel 24 zien we hetzelfde principe bij David die Saul spaart, terwijl Saul hem veel kwaad aandoet. 1 Petrus 3:9 zegt: *"Vergeldt geen kwaad met kwaad, laster met laster, maar zegent integendeel"*. Hetzelfde boek zegt over Jezus dat Hij het kwaad dat Hem werd aangedaan overgaf aan Hem die rechtvaardig oordeelt (1 Pet. 2:21-23). Naast meerdere Bijbelteksten over dit onderwerp zien we de

houding t.a.v. onszelf: *“Allemaal hebben we gezondigd”* (Ps 106:6), *“Allemaal zijn we onrein geworden”* (Jes 64:6). Zo zien we zaken waarin we kunnen groeien in het lijken op Christus.

3: Bijbelteksten die als directe leidraad dienen in de omgang met vergeving.

Nu komen we bij de Bijbelteksten die direct spreken over vergeving, te vinden in de evangeliën en de brieven. We starten bij het ‘Onze Vader’, waarin Jezus bidt: *“Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren”* en daarop uitlegt in Math 6:14-15: *“Want als u de mensen hun overtredingen vergeeft, zal uw hemelse Vader u ook vergeven. Maar als u de mensen hun overtredingen niet vergeeft, zal uw Vader uw overtredingen ook niet vergeven.”* Marcus 11:25 en Lukas 6:3 geven teksten in dezelfde trant weer. Ook Johannes 20:23 zegt: *Als u iemands zonden vergeeft, worden ze hem vergeven; als u ze hem toerekent, blijven ze hem toegerekend.*

Vervolgens zien we de bekende Bijbeltekst in Matheus 18:22 waarin Petrus vraagt hoe vaak hij iemand zou moeten vergeven: Jezus geeft hierop aan: *“Niet tot zevenmaal toe, zeg ik je, maar tot zeventig maal zeven”*. Lukas 17:3-4 komt ook de opdracht tot vergeven naar voren: *“Als je broeder zeven maal op een dag tegen je zondigt en zeven maal naar je terugkomt en zegt: ‘Ik heb berouw’, dan moet je hem vergeven.* Een belangrijke passage over vergeving is de gelijkenis over de schuld van de dienaar in Matheus 18. Direct nadat Jezus tegen Petrus zegt dat hij 7 x 70 maal dient te vergeven, vertelt Jezus deze bekende gelijkenis; De grote schuld van de dienaar wordt door de koning kwijt gescholden, maar op zijn beurt blijft de dienaar een veel kleinere schuld van een ander opeisen, waarop de koning terugkomt op de eerdere grote schuld en deze dienaar overlevert aan de gerechtsbeulen. In de brieven vinden we in dezelfde trant ook enkele Bijbelteksten over vergeving: *“Wees goed voor elkaar en vol medeleven, Vergeef elkaar zoals God u in Christus vergeven heeft”* (Efeze 4:32) en *“Bekleed u dan () met innige gevoelens van ontferming, vriendelijkheid, nederigheid, zachtmoedigheid, geduld. Verdraag elkaar en vergeef de een de ander, als iemand tegen een ander een klacht heeft; zoals ook Christus u vergeven heeft, zo moet ook u doen.”* (Kolossenzen 3:12-13)

4.3 Wat kunnen we van de Bijbel leren over vergeving?

A: Vergeving: Keuzevrijheid en Gods zegen

Wanneer we de Bijbel laten spreken over vergeving, komt duidelijk naar voren dat vergeving niet gezien kan worden als los onderdeel is binnen het christelijk leven. Vergeven valt onder Gods wet, Zijn genade en een leven met Hem onder Zijn zegen in gehoorzaamheid. Schrijvers als *Brussee van der Zee en de Moss* geven een direct verband aan met de keuzevrijheid van de mens zoals in Deut. 11:26 wordt beschreven. Galaten 5 geeft aan dat we geroepen zijn om in vrijheid te kunnen kiezen de ander lief te hebben. In 2 Korinthe 2:10 zien we dat Paulus oproept te vergeven en dit koppelt aan gehoorzaamheid en daarnaast aan de reden dat satan mensen gebruikt wanneer ze niet vergeven. Ook *Horrobin* koppelt vergeven aan Gods hele zegen: *“Als we Gods continue zegen willen kennen, dan zullen we continu mensen moeten vergeven. Gods vergeving is het beste dat Hij ons wil geven: we missen dit als we anderen niet vergeven”*⁵. We zien door de Bijbel heen dat God mensen wil zegenen om tot een zegen te zijn: Zelfs tegen degenen die ons haten (Luk 6:27-28). We zijn ertoe geroepen in vrede te leven met allen (bijv. Heb 12:14). Mc Arthur schrijft dat christenen altijd tot het uiterste moeten liefhebben n.a.v. 1 Pet.4:8. ((Arthur, 2013, p. 102) Hij stelt: God heeft Zijn liefde

⁵ Peter Horrobin, the most powerful prayer on earth, pag 39

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

getoond in de uiting van vergeving: De maatstaf van onze liefde is de mate van vergevingsgezindheid”⁶.

B: Vergeving: Gods leven in ons en door ons heen

Vele schrijvers geven weer dat wij, omdat wij vergeven zijn, deze genade mogen uitdelen aan anderen. *Stephen d Eyre* zegt: “De genade die wij aan anderen bewijzen, vormt een indicatie voor de manier waarop wij Gods genade aan ons hebben ontvangen”⁷. *Mc Clung* schrijft dat het Gods bedoeling is dat we in de omgang met elkaar in ons achterhoofd Zijn vergeving en Zijn karakter vasthouden. (McClung, 2004, p. 114). *De Groot* gaat hierin erg ver. Hij pleit in zijn boek ‘de kracht van vergeving’ voortdurend voor het verlenen van vergeving vanuit Gods genadestroom. Hij geeft aan dat, wanneer je niet vergeeft, je Gods genadestroom in je leven blokkeert (Groot, 2014, p. 62). *Paul Meyer* sluit hierop aan. Hij zegt: “Vergeving brengt vrijheid, kracht, goede gezondheid, herstel, vreugde en hoop, creativiteit, relatie met God en is vaak makkelijker vol te houden dan onvergevingsgezindheid en geeft God mogelijkheid recht te doen”⁸. Hij zegt dat je weet dat je echt hebt vergeven dat de vruchten in je leven zichtbaar worden: vrede, vrijheid, kracht, genade etc. (Meijer, 2006, p. 44). *Horrobin* zegt: “Anderen vergeven, verandert je relatie naar God, zet de kracht van de Heilige Geest in je leven vrij, herstelt je ziel, opent de deur voor Gods genezing, het verandert je relatie met andere mensen”⁹. De Bijbelteksten in Matth 5:23-24 lijken hierbij aan te sluiten: “Wanneer er iets tussen jou en de ander instaat, dient dit eerst opgelost te worden, voordat je aan God gaat offeren” De relatie tussen mensen is dus bepalend voor de relatie van deze mensen met God.

C: Vergeving: Opdracht en houding

Het moge duidelijk zijn dat vrijwel alle christelijke schrijvers over het onderwerp vergeving erop uitkomen dat de Bijbel oproept tot het verlenen van vergeving. “We moeten vergeven, omdat de Bijbel het ons opdraagt”¹⁰, zegt *Walters*. “Niet vergeven is ongezond, maar ook verkeerd”. Van *der Voet* schrijft: “Vergeven leren we alleen als we ook bereid zijn te gehoorzamen: vergeven is een bevel. De Heilige Geest werkt vergevingsgezindheid uit in het hart van het slachtoffer”¹¹. *Volf* geeft aan: “Bij God zijn er geen onvergeeflijke zonden: opzettelijk of onbewust, grote en kleine: Bij mensen zou dit hetzelfde moeten zijn”¹². Een groot deel van de schrijvers haalt daarbij aan dat we dienen te beseffen dat we allemaal zondigen. Joh. 7:53 zegt: “Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen”. Bijvoorbeeld *Borst* zegt: “Ieder mens moet verantwoording afleggen voor de hemelse Rechter voor zijn of haar zonden”¹³. Bijbels is het hierin belangrijk om een houding van trots te voorkomen. Hij pleit dan ook voor een nederige houding die het makkelijker maakt om te vergeven. Schrijvers als *Mc Clung* sluiten hierbij aan: “Een houding van nederigheid is essentieel: een situatie willen zien zoals God deze ziet”¹⁴. Trots brengt altijd scheiding en praat bitterheid en wrok goed. *Timmerman* zegt:

⁶ John mc Arthur, de waarheid over vergeving, pag. 104

⁷ Stephen d Eyre, vergeving, pag 27

⁸ Paul Meyer, Forgiveness, the ultimate miracle, pag 10

⁹ Peter Horrobin, the most powerful prayer on earth, pag 31

¹⁰ Richard Walters, geijk ook wij vergeven, pag 20, 21

¹¹ Nico van der Voet, altijd vergeven, pag 66

¹² Miroslav Volf, onbelast, pag 63

¹³ Hans Borst, ‘Groei 2002’ ‘wat is schuld’

¹⁴ Floyd mc Clung, Het vaderhart van God, pag 114, 116

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

“God wil ons ootmoedig maken, dat is wat anders dan hoogmoedig”¹⁵. Vanuit Bijbels perspectief kun je dit nog verder doortrekken vanuit het perspectief dat ons als christen altijd lijden staat te wachten in navolging van Christus. *Edwards* doet dit door te schrijven: “Deze planeet zit wanhopig verlegen om mannen en vrouwen die gekruisigd zijn. Het is nodig een proces door te gaan om op Jezus te gaan lijken”¹⁶. Deze zoektocht naar verbrokenheid is te verbinden aan een vorming door God, die pijn, aangedaan door mensen, kan gebruiken ten goede.

D: Vergeving: Recht loslaten en zelf bevrijd worden

De Bijbelteksten zijn duidelijk: We dienen te vergeven en het uiteindelijke recht, de wraak aan God over te laten. *De Groot* zegt hier onder andere over: “Iedere zonde die de ander tegen je doet, doet hij in eerste instantie tegen God”¹⁷. Ook *Borst* geeft aan: Theologisch is schuld het overtreden van goddelijke normen of een goddelijke wet. (Borst, Wat is schuld, 2002) Volgens *de Groot* moeten we dus stoppen om eigen rechter te spelen (Groot, 2014)(26) “We moeten leren om niet te oordelen over mensen”¹⁸. Vooral n.a.v. Romeinen 12 geven schrijvers aan dat wij er niet over gaan of er recht wordt gedaan. *Leigh de Moss* zegt: “Met de belofte van vergeving doen we afstand van ons recht om de dader te straffen of te laten betalen, zijn strafblad is schoon, wij zijn niet verantwoordelijk voor het uitdelen van de straf”¹⁹. *Chapman* geeft aan dat we alles aan God dienen over te geven: “Alleen God weet de daden, de motieven van de ander: Alleen God is een rechtvaardige Rechter”²⁰. *Horrobin* zegt: “Vergeving heeft niets te maken met of iemand het verdient vergeven te worden: het is een daad van liefde, niet van recht”²¹. *Huggett* stelt deze vraag aan slachtoffers: “Vraag jezelf af: wil ik afstand doen van mijn rechten te vergelden, of wil ik me er juist aan vastklampen”²². De meeste schrijvers geven de gevolgen van onvergevingsgezindheid weer. *Leigh de Moss* ziet in de gelijkenis uit Matheus 18 de gevangenis, waar de schuldenaar de kleine schuld van de ander niet wil vergeven, als een gevangenis van onvergevingsgezindheid. (Moss, 2007, p. 58). Bitterheid (Hebr. 12:15) en wrok kunnen mensen gevangen houden (Moss, 2007, p. 73). *Huggett* schrijft: “Vergif van haat en bitterheid stroomt ons hart binnen, als we niet willen vergeven. Bij wel vergeven ontstaat er bevrijding en genezing in ons hart”²³. De praktijk wijst uit dat vanwege pijn, teleurstelling, boosheid en onrecht mensen deels verblind kunnen raken. De helderheid ontbreekt en deze zaken kunnen als een gevangenis werken waar mensen moeilijk zelf kunnen uitkomen. *Chapman* geeft aan hoe belangrijk het is om hierin een open houding naar God te hebben. “Belijden aan God dat je geobsedeerd bent geraakt door boosheid, teleurstelling, pijn, bitter bent geworden, opent de deur om te kunnen vergeven”²⁴

In dit alles geeft de Bijbel Jezus als voorbeeld in het verlenen van vergeving. In Zijn leven en zelfs aan het kruis schenkt Hij vergeving aan anderen. *Horrobin* schrijft dat we op Jezus moeten zien: “Jezus

¹⁵ Ds. Timmerman, vergeven, pag 24

¹⁶ Gene Edwards, gekruisigd door christenen, pag 108

¹⁷ Gerard de Groot, de kracht van vergeving, pag 52

¹⁸ Gerard de Groot, de kracht van vergeving, pag 26

¹⁹ Nancy Leigh de Moss, vergeven, pag 81

²⁰ Gary Chapman, ‘Groeit’ 2003, omgaan met boosheid en onrecht

²¹ Peter Horrobin, the most powerful prayer on earth, pag 81

²² Joyce Huggett, conflicten, pag 219

²³ Joyce Huggett, conflicten, pag 224

²⁴ Gary Chapman, ‘als sorry niet meer helpt’, pag 58

liet in Zijn leven zien dat ondanks alle tegenstand Hij van mensen hield en hen vergeeft”²⁵. *Edwards* adviseert om troost te zoeken en te zien op Christus’ kruisiging. Gehoorzaamheid aan God staat hierin centraal. Uiteindelijk is er vanuit de Bijbelse richtlijnen te halen dat vergeving mogelijk is, vanwege Christus’ lijden en sterven en Zijn vergeving. *De Groot* zegt hierover: “Genade is de kracht van Christus in jou, die je in staat stelt het onmogelijke te doen. God vraagt nooit iets wat Hij je niet eerst heeft gegeven”. (Groot, 2014, p. 76). Deze eerste Bijbelse richtlijnen vragen om verdieping en om uitwerking in de soms moeilijke praktijk. Hierop kom ik later terug en ik bespreek dan ook moeilijkheden. Eerst wil ik een definitie van vergeving geven en uitwerken.

4.4 Wat is vergeving wel en wat is vergeving niet?

Een samenvatting van wat vergeving inhoudt is vanuit de Bijbel en de theologische literatuur weer te geven als:

Vergeven is veroordelen van het onrecht, de misdaad benoemen, dus de schuld aanwijzen, maar hierin vervolgens de schuld kwijtschelden/ de daad niet meer aanrekenen/ een geschenk (vergeving) aanbieden (dus genade tonen) aan degene die onrecht heeft gedaan. Vergeven is hierin loslaten, de ander vrijlaten en geeft direct bevrijding aan degene die vergeeft, doordat je de situatie en de persoon uit je gevangenis laat/ loslaat/ overgeeft (aan God) en hierdoor geen last meer ervaart.

Wanneer we Bijbels kijken naar het begrip vergeving, komen we snel uit bij Matheus 18:27: “Hij liet hem vrij en schold hem de schuld kwijt”. Volgens *Mc Clung* is vergeving het inlossen van de schuld. (McClung, 2004, p. 43). *Chapman* noemt als fundamentele betekenis van vergeving: bedekken, wegnemen, vrijspreken, genadig opstellen (Chapman G. D., 2014, p. 107). *Leigh de Moss* sluit hierbij aan en zegt: “Met de belofte van vergeving doen we afstand van ons recht om de dader te straffen of te laten betalen, zijn strafblad is schoon”²⁶. Een belangrijk element van vergeving dat in verschillende literatuur terugkomt, is dat er erkend wordt dat er fouten zijn gemaakt, dat er onrecht is aangedaan. Er dient duidelijk benoemt te worden wat de schuld is, alvorens deze kwijtgescholden kan worden. Zo zegt *Volf*: “Vergeven is beschuldigen, maar niet straffen” en “Vergeving is onrecht benoemen en veroordelen, maar daarna ook het geschenk bieden aan degene die onrecht heeft gedaan. Door te vergeven bevrijden we hun van hun last van het onrecht”²⁷. Dit komt dichtbij de betekenis van het Griekse woord ‘*aphesis*’ wat letterlijk ‘laten vallen’ of ‘loslaten’ betekent. *Van der Voet* lijkt hierbij aan te sluiten in zijn uitspraak: “Vergeving is inhoudelijk: afzien van rechtvaardige vergelding en iemand genadig zijn. Je wilt niet meer denken aan wat er gebeurd is. Vergeving maakt mensen los van de daad van het verleden”²⁸. Volgens *Volf* betekent dit in essentie dat we iemand het geschenk geven te leven alsof hij de overtreding nooit heeft gedaan (Volf, 2005)(185) Anders wordt vergeving een waarschuwing, een dreiging. Volgens van der Voet is de prijs van vergeving ‘het recht om gelijk te krijgen op te geven’ (Voet, 2007, p. 20). *Paul J Meyer* benoemt in het kort wat vergeving is: “De pijn erkennen, je ogen open houden, genade betonen, niet de slechte fouten vasthouden, vrij leven van bitterheid, verantwoordelijkheid nemen, eerlijk zijn”²⁹; uiteindelijk speelt volgens hem een levenshouding mee. Na het bestuderen van de verschillende literatuur, kom ik erop uit dat vergeving

²⁵ Peter Horrobin, the most powerful prayer on earth, pag 27

²⁶ Nany Leigh de Moss, vergeven, pag 80

²⁷ Miroslav Volf, onbelast, pag 137

²⁸ Nico van der Voet, altijd vergeven, pag 55

²⁹ Paul J Meyer, forgiveness, pag 17

inderdaad een levenshouding is met daarin een keuze van de wil. Daaromheen is er ook sprake van een proces waarin veel zaken rondom vergeving kunnen meespelen (zie paragraaf 4.8).

Misvattingen

In een groot deel van de onderzochte literatuur staat wel iets beschreven over misvattingen over vergeving. Veel zaken daarin hebben betrekking op het gegeven dat vergeving geen makkelijke opdracht is en niet gemakkelijk als plicht meegegeven kan worden. Daarnaast is het onmogelijk vergeving af te dwingen. Veel mensen lopen ertegenaan dat er makkelijk over vergeving wordt gedacht, dat het een kwestie zou zijn van tijd of dat het bieden van vergeving wordt geforceerd. Vergeving is niet alles maar goedvinden of juist de ander vermijden. *Paul J Meyer* geeft in het kort weer wat vergeving niet is: Hij zegt: “Vergeving is niet: acceptatie, vergeten, rechtdoen, verplichten, je schikken naar, herstel, vertrouwen”³⁰. Hoewel er hiervan wel aspecten in vergeving mee lijken te spelen, zijn dit zaken die uiteindelijk niets met de keuze van vergeving hebben te maken. *Leigh de Moss* vult hierop aan: “De keuze van vergeving heeft weinig te maken met onze gevoelens”³¹. Hoewel allerlei gevoelens altijd meespelen, is het voor verschillende schrijvers waaronder *de Groot*, *Horrobin* en *van der Voet* een daad van de wil. Het heeft dus in eerste instantie niets te maken met de persoon van de boosdoener en zelfs niet met de zwaarte van het aangerichte kwaad. Ook heeft het niet te maken met het wel of niet geschieden van (maatschappelijk) recht. *Horrobin* benadrukt hierbij dat vergeving niets te maken heeft met het kunnen vertrouwen van de boosdoener in de toekomst (*Horrobin*, 2004, p. 82). Het is zelfs niet zo dat vergeving de situatie altijd beter maakt (*Moss*, 2007, p. 162). Vergeving zegt nog lang niet dat er innerlijke genezing heeft plaats gevonden. Daarnaast is vergeven niet hetzelfde als vergeten.

4.5 Gelijk ook wij vergeven

Wanneer we de Bijbelteksten omtrent vergeving bestuderen, kunnen we er niet omheen het directe verband tussen Gods vergeving en menselijke vergeving te onderstrepen. Jazeker, er zijn duidelijke verschillen tussen Gods manier van omgaan met onrecht en onze manier daarmee. In de belangrijkste plaats zijn wij uiteindelijk niet verantwoordelijk voor het uitdelen van de straf (Zie Rom. 12). In Genesis 50 zien we dit heel duidelijk wanneer Jozef die zijn broers vergeeft zegt: “Ik kan niet de plaats van God innemen”. Toch koppelt God Zijn vergeving aan de vergeving tussen mensen. Onder andere *Mc Arthur* benadert vergeving ook heel sterk vanuit vergeving die we allemaal nodig hebben: “Gods vergeving is basis voor het vergeven van mensen”³². *Timmerman* vraagt zijn lezers of ze de gezindheid van God hebben: “God vergeeft graag, wij ook?”³³. God sluit een nieuw verbond met de mensen. *Hargrave* benoemt in zijn boek ‘Forgiving the devil’ dat het aanbieden van vergeving hetzelfde is als het aangaan van een nieuw contract of een nieuw verbond (*Hargrave*, *Forgiving the devil*, 2001, p. 63). Wanneer we de Bijbelteksten lezen: “Vergeef elkaar zoals ook Christus u heeft vergeven” en “Vergeef ons onze schulden gelijk ook wij vergeven”, kunnen we daar een aantal conclusies uit trekken. *Van der Voet* benoemt hier: “U mag ons behandelen, zoals wij de mensen

³⁰ Paul J. Meyer, forgiveness, pag 17

³¹ Nancy Leigh de Moss, vergeven, pag 219

³² Mc Arthur, de waarheid over vergeving, pag 46

³³ Ds. Timmerman, vergeven, pag 28

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

behandelen die tegen ons zondigen”³⁴. Tijdens het bestuderen van Efeze 4:32 en Kol. 3:13 zien we naar voren komen dat er een diepe verbondenheid zit tussen Christus’ geschonken vergeving en de manier waarop we elkaar vergeven. Ten eerste is Christus’ vergeving een voorwaarde voor onze manier van vergeven, daarnaast staat het verlenen van genade in beide facetten centraal. Verder valt op dat het woord voor ‘vergevingsgezind zijn’ nl. ‘*charizomenos*’ wijst op een blijvende levenshouding. (studiebijbel NT).

Vergelijkingen

Zonde brengt scheiding tussen God en mensen, maar ook tussen mensen onderling. *Chapman* zegt terecht dat voor Gods vergeving eerst bekering nodig is. Zij geeft aan dat menselijke vergeving een afspiegeling moet zijn van Goddelijke vergeving. Belijden en tonen van berouw vindt zij dus erg relevant. (Chapman G. D., 2003). *Hargrave* schrijft dat God Israel veroordeelt om haar fouten, denk o.a. aan de Ballingschap. Hij straft farao, de vijanden van Israel om hun onrecht. Hij vergeeft niet, wanneer ze zich niet bekeren (Hargrave, Families and forgiveness, 1994, p. 216). Er is dus wat voor te zeggen dat wij niet kunnen vergeven, wanneer er geen berouw voor de daden is getoond. *De Groot* zegt: “Genade vanuit God is geen sentimenteel gevoel van medelijden, het is bewogenheid zonder de feiten uit het oog te verliezen. Genade stelt duidelijk grenzen, het wijst mensen op hun verantwoordelijkheid; Genade gaat in liefde de confrontatie aan”³⁵. Hier bevinden we ons op een essentieel punt betreft de omgang met vergeving. Zoals eerder is benoemd dat de schuld duidelijk benoemd en erkent dient te worden, zien we als het goed is dat de boosdoener aangesproken dient te worden op zijn/ haar verantwoordelijkheid en op de fouten die gemaakt zijn. *Volf* heeft hierover een waardevolle bijdrage. Hij neemt als uitgangspunt: “God schaft door te vergeven het recht niet af: God blijft rechtvaardig. Maar Christus neemt onze zonden op Zijn schouders: dat is genade”. “Waarom vergeven wij: omdat God in Christus onze zonde overwon en de gemeenschap met ons herstelde door ons te vergeven”. “We zijn als basis geschapen om te lijken op God”. “Onze vergeving moet lijken op Gods vergeving”³⁶. Hoewel we dit nooit zullen evenaren, blijft dit voor *Volf* het uitgangspunt. Hierin deelt *Volf* een interessante gedachte die ik graag overneem. “God nadoen is vergeven zonder voorwaarde. God vergeeft alle kwaad; Hij heeft zelfs onze zonde die wij in de toekomst doen al vergeven. Of wij echter deze vergeving ontvangen, hangt af van onze eigen houding, nl. onze vraag om vergeving en tonen van berouw”³⁷. Op dezelfde manier geeft *Volf* weer dat wij altijd dienen te vergeven zonder voorwaarde, dus ook wanneer er geen berouw wordt getoond. Echter is het ontvangen van deze vergeving voor de boosdoener afhankelijk van zijn eigen houding. In de Bijbel zien we dat God onze zonde ver van ons verwijdt. Hij besteedt weinig aandacht aan dat wat fout is gedaan en komt niet terug op onze zonde. We zien dit o.a. in de gelijkenis van de verloren zoon. Zo mogen wij ook na het schenken van vergeving de situatie los laten, ook al is er vaak een tijd van verwerking nodig. In dit alles mogen we in de omgang met vergeving afhankelijk zijn van Gods vergeving en op Hem zien.

³⁴ Nico van der Voet, altijd vergeven, pag 87

³⁵ Gerard de Groot, de kracht van vergeving, pag 75

³⁶ MiroslavVolf, onbelast, pag 153, 171, 174

³⁷ MiroslavVolf, onbelast, pag 174

4.6 Blokkades in het schenken van vergeving

Vanuit de Bijbelse literatuur, maar ook vanuit de praktijk zien we enorme barrières om daadwerkelijk tot vergeving te komen. Uiteindelijk zijn er natuurlijk heel veel oorzaken voor conflicten die ook binnen vergeving een rol spelen. Vanuit Bijbels perspectief is het volgende te zeggen over barrières in het komen tot vergeving.

Leigh de Moss gaat hierop in: Zij schrijft dat er altijd waarheid nodig is in het komen tot een oplossing (Moss, 2007, p. 22). Hiermee moeten we direct ingaan op het werk van de vijand die op twee fronten werkt. Naast dat satan mensen tegen elkaar opzet en daarin sprake is van geestelijke strijd (zie bijv. 2 Kor 2:10), zien we dat satan mensen verblindt voor de waarheid en leugens ingeeft. Schrijvers als *de Groot* gaan hierop in. Hij schrijft: "Onvergevingsgezindheid is vaak een geestelijk probleem: de vijand blijft onrecht levend houden, zodat je aanstoot in je hart vasthoudt"³⁸. Hij ziet aanstoot als één van de zonden die binnen kerken het meest voorkomt. "Satan zet ons vast in een gevangenis, waaruit we alleen kunnen komen, door autoriteit te nemen"³⁹. Dit geestelijke probleem heeft te maken met verwarring, controleverlies en twijfel, waarover *Brussee van der Zee* schrijft (Zee, 2008, p. 98). Vanwege deze verwarring en verblindings, wordt boosheid naar de ander vastgehouden en kan deze boosheid groeien. Efeze 4:29 zegt hierover dat bitterheid en toorn van ons weggenomen kunnen worden.

Deels heeft dit te maken met het geestelijke hart van mensen, waarin ten diepste bij iedereen egoïsme en trots aanwezig is. *Mc Clung* zegt: "Trots praat bitterheid en wrok goed, trots laat zich niet corrigeren of onderwijzen en trots brengt scheiding tussen mensen"⁴⁰. Belangrijk is dus onze gehele hartsgesteldheid die van nature geneigd is tot het kwaad. *Leigh de Moss* schrijft: "Vergeven gaat tegen onze natuur in"⁴¹ *Volf* geeft aan: "Gelijkheid; oog om oog, tand om tand zit in ons bloed; in ons binnenste, kleine kinderen doen dit al: dat is iets dat we moeten overwinnen"⁴² Vergeving gaat in tegen ons rechtvaardigheidsgevoel. Vergeving wordt als goedkoop ervaren. Er moet recht geschieden. (Groot, 2014, p. 87). Daarbij komt dat we vaak van nature al negatief zijn over de ander. Naast dit kwaad in ons eigen hart is ook de hele samenleving om ons heen een oorzaak. Hoewel dit niet vanuit de Bijbel te onderbouwen is, komt dit onderwerp wel terug bij verschillende christelijke schrijvers. Wrok en bitterheid hebben een veel grotere invloed in onze samenleving dan we denken (Moss, 2007, p. 51). *Volf* schrijft: "De cultuur, de omgeving heeft grote invloed op ons: vergeving komt niet veel meer voor in onze cultuur die hartelozer, killer, genadelozer wordt. Belangrijk voor ons is naar mensen en gemeenschappen te zoeken waar vergeving wel normaler is"⁴³. Het is niet voor niets dat de Bijbel zoveel teksten geeft (zie o.a. par 3:2) waarin opgeroepen wordt een houding van liefde, zachtmoedigheid en geduld te creëren. (*In de bijlage is diepere sociologische interpretatie te vinden, waarin vergeving wordt besproken vanuit het licht van de huidige Nederlandse samenleving*)

Verder zien we vanuit de Bijbel andere oorzaken van het niet kunnen komen tot vergeving. Vaak heeft dit te maken met het zelf niet (kunnen) ontvangen van Gods genade. Veel christenen neigen

³⁸ Gerard de Groot, de kracht van vergeving, pag 81

³⁹ Gerard de Groot, de kracht van vergeving, pag 82

⁴⁰ Floyd mc Clung, het vaderhart van God, pag 116

⁴¹ Nancy Leigh de Moss, vergeving, pag 41

⁴² MiroslavVolf, onbelast, pag 211

⁴³ MiroslavVolf, onbelast, pag 225

tot het verdienen van Gods goedheid, waardoor ze niet werkelijk Gods genade kunnen ontvangen en dus ook niet kunnen uitdelen. (Groot, 2014, p. 88). Daarnaast kan meespelen dat mensen zichzelf niet kunnen vergeven vanwege hun fouten of soms God niet kunnen vergeven vanuit menselijke boosheid en onbegrip naar God. (Groot, 2014, p. 90)

Over het algemeen speelt met name mee dat mensen teveel pijn ervaren en hierdoor niet in staat zijn te vergeven. Ook kan soms ontkenning meespelen. Vaak zien we dat mensen vanwege pijn die is aangedaan in een cirkel terechtkomen. Wanneer we weigeren te vergeven, kunnen we Gods liefde en vergeving niet ervaren, (Moss, 2007, p. 22). Mensen komen mede hierdoor in een neerwaartse spiraal terecht. Volgens *Horrobin* is onvergevingsgezindheid zelfs de grootste blokkade voor emotionele, geestelijke en lichamelijke genezing. (Horrobin, 2004, p. 15). Hij zegt: "Als we kiezen om hen die ons pijn deden, niet te vergeven, plaatsen we ons onder hun controle. Wanneer we onder hun controle zijn, zijn we niet vrij voor God om ons te genezen en ons vrij te zetten"⁴⁴.

4.7 Een Bijbels pastorale omgang met vergeving

Vanuit de Bijbelteksten over vergeving, zouden we kunnen opmaken, dat we altijd direct dienen te vergeven. Er worden verder geen vragen gesteld en er wordt niet uitgewijd over gevoelens, bedenkingen, pijn, tijdspad e.d. Vergeving is echter geen makkelijke opgave: *CS Lewis* zei al: "Vergeving is de zwaarste opgave van de liefde en haar grootste risico". Een directe benadering zonder rekening te houden met de omstandigheden en zonder rekening te houden met de achtergronden van het conflict en het slachtoffer, lijkt geen wijze oplossing, ook niet wanneer men de Bijbel als geheel in ogenschouw neemt. Daarin staan namelijk veel voorbeelden van hoe God geduld heeft met mensen en steeds aansluiting vindt bij de praktijk van alledag. Ook in de Bijbelboeken als Spreuken, zien we een meer genuanceerde houding terug. In de praktijk lijkt een meer pragmatische aanpak nodig. Een te directe benadering en dwang tot vergeving, leidt juist verder van vergeving af. Een meer open houding is dus wenselijk. Schrijvers als *Chapman* en *Linn* geven aan dat we niet te snel moeten vergeven. *Chapman* zegt dat mensen goed moeten kijken wat ze zelf nodig hebben en dat er een vaak proces nodig is, voorafgaand aan het komen tot vergeving (Chapman G. D., 2014, p. 114). Uiteindelijk dient een Bijbels pastorale houding wel als doel te hebben om daadwerkelijk te gaan vergeven, maar tijd en zorgvuldigheid mag hierin een plaats hebben. Voor mensen die pijn zijn gedaan of schade door anderen hebben opgelopen, is het daarin als basis goed te beseffen dat God deze zaken ten goede kan keren en kan gebruiken voor Zijn doel en Zijn eer. *Brussee van der Zee* ziet conflicten vanuit de Bijbel ook als groeimomenten om te kunnen leren (Zee, 2008, p. 59). Ook *Mc Clung* vraagt om jezelf open te stellen: "Wat wil God je leren" (McClung, 2004, p. 117). Belangrijk is hierin ook een open omgang met fouten. *Chapman* geeft hierin ook aan dat mensen altijd fouten blijven maken. Zij stuurt aan op een levensstijl van excuses aanbieden en vergeven om relaties gezond te houden (Chapman G. D., 2014, p. 149).

A: Vergeving: niet van onszelf, maar van God

Hierna is het van belang om te beseffen dat vergeving vaak moeilijk is. *Leigh de Moss* geeft aan dat vergeving ook bij God gebaseerd is op pijn, nl. op Golgotha, en dat dit bij ons ook kostbaar en pijnlijk kan zijn. (Moss, 2007, p. 96). Belangrijk is om niet te makkelijk vergeving te schenken. In 'De

⁴⁴ Peter Horrobin, the most powerful prayer on earth, pag 28

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

Schuilplaats' beschrijft *Corrie ten Boom* dat ze dacht vergeven te hebben, maar bij een confrontatie met de boosdoener, kwam er toch moeite en bitterheid en moeite naar boven. Veel schrijvers geven aan dat mensen in veel omstandigheden werkelijk niet in staat zijn om te vergeven. *De Groot* noemt in zijn boek voorbeelden van mensen die niet kunnen vergeven. De Groot geeft aan dat vaak alleen God door ons heen deze keuze werkelijk kan maken. *Jansen* bevestigt dit: "Mensen kunnen vergeven vanuit Gods liefde"⁴⁵. *Van der Voet* schrijft: "Vergeven moet je leren van God. God is rechtvaardig en vergevend"⁴⁶. *Corrie ten Boom* vertelde: "Toen ontdekte ik dat de genezing van de wereld niet afhangt van onze goedheid, maar van de Heer". Het belangrijk is dus een afhankelijke houding van God, het kennen van Hem en het kennen van Zijn goedheid en genade. *Volf* beschrijft deze zaken erg treffend: "Het verwijderen van de schuld is de kern van vergeving: Maar soms kunnen we de schuld niet verwijderen". "We vergeven niet uit eigen kracht: we vergeven door Gods vergeving onze vergeving te maken". Wij hebben zelf niet de macht om schuld te verwijderen; we doen dat alleen op basis van Gods vergeving"⁴⁷.

B: Vergeving, keuze én proces

Binnen een pastorale omgang in moeite met vergeving, zijn in de breedte van het proces allerlei stappenplannen mogelijk. Een van deze procesmatige benaderingen, nl. die *Joyce Huggett* in haar boek beschrijft, wil ik graag gebruiken. Zij benadert vergeving vanuit de zeven E's: Event, Emotions, Evaluation, Evil One, Expect, Expose en Excercise. Belangrijk vindt zij om de situatie van een afstand te bekijken, de gevoelens te benoemen en bij God te brengen, te evalueren welke stappen mogelijk zijn en of de bereidheid er is, los te laten. Vervolgens vindt zij het belangrijk de geestelijke strijd te zien, de leugens te doorbreken en God te verwachten. Daarna is het belangrijk voor de persoon zichzelf bloot te geven en zelf te willen veranderen. Daarnaast is geduld belangrijk.

Belangrijk in het gehele proces is dat de pijn niet verdragen hoeft te worden, maar dat er wel acceptatie dient te zijn dat er wat is gebeurd. Er dient daarbij volgens *van der Voet* duidelijk aangegeven te worden wat niet goed was. Volgens hem moet je nooit zwijgen, nooit gaan afwachten, want de pijn blijft. (Voet, 2007, p. 29). Een hele goede stap is volgens hem om naar de dader toe te gaan. Een persoonlijk gesprek in wijsheid en zachtmoedigheid is daarin een grote stap, maar volgens *van der Voet* is dit mogelijk in eerlijkheid, zowel bestraffend als vergevend. (Voet, 2007, p. 53). Hier zitten veel mogelijkheden: *Volf* zegt hierover: "Overtreders die gevangen zitten in hun misdaad, zijn vaak niet in staat zich op eigen kracht te verlossen; ze hebben hulp nodig van het slachtoffer"⁴⁸. Een Bijbelse oplossing is om relaties te herstellen. Openbaar brengen of roddelen biedt geen uiteindelijke oplossing. (*Lees verder hierover in hd. 6 Verzoening*)

Er mag naar het slachtoffer verder aangestuurd worden ook het eigen hart te onderzoeken. Met veel geduld en liefde kan dit gebeuren. *Leigh de Moss* geeft iets aan dat belangrijk is: "Als slachtoffer moet je 100 % verantwoordelijkheid nemen voor de 5 % van jouw aandeel. Vaak houdt dit in dat je zelf ook vergeving moet vragen"⁴⁹. Daarnaast zijn aspecten van acceptatie, die altijd tijd vragen, belangrijk in dit proces. Het overgeven van de situatie in Gods handen is hierin een essentiële stap.

⁴⁵ Dirk-Jan Jansen, *Samen op de weg van Jezus*, pag 154

⁴⁶ Van der Voet, *altijd vergeven*, pag 65

⁴⁷ Miroslav Volf, *Onbelast*, pag 205, 206

⁴⁸ Miroslav Volf, *Onbelast*, pag 69

⁴⁹ Nancy Leigh de Moss, *vergeven*, pag 121

Dit is iets anders dan berusten. Hierin kan ook begeleid worden. Gesprekken met mensen die hierin te vertrouwen en toegerust zijn, zijn helpend. Vaak is het moeilijk om zelf uit een negatieve cirkel te komen, vanwege de eerder besproken verwarring, bitterheid e.d. die als een gevangenis kan werken. Uiteindelijk is één van de duidelijkste Bijbelse sleutels de liefde voor de ander. *Volf* benadert vergeving in zijn boek vanuit een houding van 'geven'. Hij zegt: "Het goede geven voor de ander is de basis van vergeven"⁵⁰. Dit heeft te maken met een levenshouding, waarin bepaalde vaardigheden passen. *D Eyre* gaat hierop in door te zeggen: "Kunnen vergeven is een geestelijke vaardigheid. Dat betekent dat u uw hart erin moet oefenen en een verlangen moet kweken door de praktijk van gewoontegetrouw gehoorzamen aan de eisen van God"⁵¹. Belangrijk is vanuit de Bijbel dus uiteindelijk een open houding, een lerende houding en een blik gericht op God.

4.8 Vragen in de omgang met vergeving

Gaat het bij vergeving om een proces of om een keuzemoment?

Bij het lezen van zowel christelijke- als niet christelijke literatuur over vergeving, staan er zeer uiteenlopende stappenplannen beschreven. Eén van deze stappen is dan de keuze tot het vergeven, soms meer aan het begin en soms meer aan het eind van het stappenplan. Over het algemeen staan de stappen beschreven als het erkennen van de pijn, eerlijk de schuld aanwijzen e.d. Daarna wordt er afgewogen of er bereidheid is om de actie van de vergeving te maken. Vervolgens wordt er ingegaan op verwerking van de pijn en op mogelijke verzoening en herstel in de relatie. Stappen daartoe in de manier van het maken van contact, aangaan van de confrontatie, worden besproken.

Wanneer we vanuit de Bijbel kijken, zien we dat vergeving hier vooral wordt omschreven als een keuze, een actie. Ik denk dan ook dat vergeven een daad is, waarop op terug gekomen kan worden. Echter is hier omheen bijna altijd sprake van een proces, waarbij een grote afhankelijkheid is van de persoon met zijn of haar referentiekader/ verleden, van het type conflict e.d.

Vanuit onderzoek dient er, naar mijn inzicht, voorafgaand aan de daad van vergeving duidelijk een fundament te zijn, waarop de keuze om te vergeven gemaakt kan worden. Hierin speelt duidelijk de eigen relatie met God mee, de mate van Godsvertrouwen, de mate van intimiteit met God en de mate van ervaren van Gods genade. Daarnaast spelen zaken mee als erkenning van de pijn, het aanwijzen en benoemen van de schuld en verantwoordelijkheid. Er vindt dus vaak al een proces plaats voorafgaand aan het komen tot vergeving. Na het komen tot bereidheid te vergeven, gebeurt er echter ook veel. Pijn en innerlijke conflicten kunnen een rol blijven spelen. *Ridderbos* zegt hierover: Vergeven is niet een eenmalig gebeuren, maar het gaan van een lange weg (58) *Ridderbos* geeft aan: "Vergeving is zowel een gebeurtenis, een stap die gezet wordt, als een gebeuren waarheen ik op weg ben"⁵². Zij ziet in dat de oproep om 7 x 70 maal te vergeven ook op deze manier uitgelegd kan worden: Elke keer als de zonde van de persoon weer in je gedachte komt, vergeef je hem, 7 x 70 keer (Essen, 1997, p. 22). Of dit zo bedoeld is, wil ik in het midden laten, maar het zegt iets over een strijd die gaande kan zijn, ook nadat de keuze voor vergeving is gemaakt. Er dient soms vaker op de keuze teruggekomen te worden, juist wanneer pijnlijke zaken vanuit het verleden weer boven komen. Daarnaast kan er door de keuze tot vergeving een proces op gang worden gebracht

⁵⁰ Miroslav Volf, onbelast, pag. 69

⁵¹ Stephen d'Eyre, vergeving, pag 34

⁵² Auckjen Ridderbos (van Essen), vergeving is geen witkalk, pag 22

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

van innerlijke genezing en van mogelijke verzoening. Ik sluit hierin aan bij o.a. *van der Voet* en *Walters*. De duur van het proces is uiteindelijk ook afhankelijk van de persoon en van de situatie. Volgens *van der Voet* kunnen berouw, vergeving en verzoening op één dag plaatsvinden en daarna een verder proces van innerlijke genezing op gang worden gebracht (Voet, 2007, p. 60). (Walters, 1993, p. 86). Daarbij kan, verschillend per situatie, meespelen wat de rol van de boosdoener is. Daarnaast kijken we binnen de volgende vraag.

Is er voor vergeving berouw en vergoeding van de dader noodzakelijk?

Voorafgaand aan de besproken passage in Matheus 18, zegt de Bijbel in vers 15: “Wanneer uw broeder tegen u zondigt, bestraf hem”. Ook op andere plaatsen in de Bijbel worden vormen van tucht besproken. De Bijbel zegt dus niet dat we altijd alleen dienen te vergeven, maar dat er ook een andere kant is. Helemaal wanneer we het Oude Testament mee tellen als bron voor het omgaan met vergeving, zien we dat er altijd iets tegenover moet staan, wanneer er sprake is van kwijtschelding. De Joodse geleerde *Maimoides* (1138-1204) gaf aan: zonde tegen de medemens, zoals het toebrengen van schade en dergelijke worden pas vergeven, nadat men teruggegeven heeft wat men de naaste schuldig is. Dit is geen vreemde gedachte. Ook in het Nieuwe Testament zien we bijvoorbeeld dat Zacheus direct actie onderneemt en zijn fouten rechtzet, wanneer hij ervaart dat zijn zonden worden vergeven. Ook Matheus 5 geeft aan dat er eerst zaken in orde gemaakt moeten worden met de ander, voordat men naar God kan gaan. De Bijbel staat vol van een boodschap van bekering. Wanneer we in paragraaf 4.5 hebben gezien dat onze vergeving kan lijken op Gods vergeving, dan is bekering ook binnen vergeving tussen mensen van essentieel belang. *D. Bonhoeffer* stelde dat het verkondigen van vergeving zonder bekering, goedkope genade is. De meeste christelijke schrijvers geven aan dat berouw plaats dient te vinden alvorens vergeving geschonken kan worden. *Van der Voet* zegt: “We mogen van de daders vragen dat ze recht doen, zaken goedmaken, de schade vergoeden” “Als we toch vergeven, dekken we zonden toe. We capituleren als we toegeven en om de lieve vrede gaan vergeven, terwijl de zonde of kwaad er nog wel is”⁵³. Schrijvers als *Borst* zeggen ook dat berouw een voorwaarde is voor vergeving: echter zegt hij dat bij ontbreken van berouw bij de dader, het dan voor het slachtoffer zelf toch beter is om te vergeven. (Borst, Wat is schuld, 2002) Zelf neig ik te zeggen dat berouw en evt. het vergoeden van de schuld een voorwaarde is voor verzoening. Ik sluit hierin aan bij *Chapman* die zegt: : “Er MOET erkend worden dat de ander pijn is aangedaan: wanneer dit niet wordt erkend, schaadt dit de relatie”⁵⁴. Dit geldt dus voor verzoening, de weg na vergeving. Echter, wanneer je dit betreft op vergeving, maakt dit vergeving ten eerste voorwaardelijk. *Volf* ziet dit als een soort beloning voor vergeving (Volf, 2005)(192). In de tweede plaats is er de vraag: wat is berouw en wanneer is berouw oprecht. Judas had ook berouw van zijn daad Jezus te verraden. *Volf* geeft aan dat de meeste mensen pas onder druk of vanwege pijn of angst voor straf berouw tonen (Volf, 2005, p. 195). *Van der Voet* zegt ditzelfde: “In iemands hart kan er echt berouw zijn, schuldbelijdenis, schaamte, geen zelfverdediging, verlangen naar nieuw leven”⁵⁵. In de derde plaats zou vergeven na schuldbelijdenis of berouw inhouden dat wanneer de persoon uit het oog verloren is, ook bijv. na overlijden, dat er geen mogelijkheid meer is om te vergeven. Toch zeggen de meeste schrijvers dat vergeven van iemand die

⁵³ Nico van der Voet, altijd vergeven, pag 64, 71

⁵⁴ Gary Chapman, als sorry niet meer helpt, pag 147

⁵⁵ Nico van der Voet, altijd vergeven, pag 52

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

is overleden wel mogelijk is. We kunnen dus vergeven zonder meewerking van de ander. Ik denk dat we met deze kwestie terugkomen bij het schenken van vergeving, wat wel mogelijk is, maar het ontvangen van de vergeving door de ander niet mogelijk is, wanneer er geen berouw is getoond. Voor jezelf is er dan de grootste winst om wel te vergeven, terwijl de ander hier niets aan heeft. Bij deze zaken arriveren we met de volgende vraag.

Dienen we te vergeven voor onszelf of voor de ander?

De meeste niet-christelijke literatuur over vergeving, legt duidelijk de nadruk op vergeven ten bate van onszelf. Het is bevrijdend, genezend en brengt innerlijke rust. Men kan hierdoor de situatie afsluiten of verder verwerken. Binnen de bestudeerde christelijke literatuur zien we beide aspecten terugkomen. Ik denk dat we vanuit de Bijbel in de eerste instantie halen dat we *vanuit liefde voor de ander*, de ander kunnen vergeven en dat hierin sprake is van *een Bijbelse opdracht*. Ergens heeft vergeving hierin te maken met zelfverloochening. Volf gaat hierin ver mee en zegt dat we net als we geven *omwille* van de ander, we ook vergeven *omwille* van de ander (Volf, 2005, p. 178). Vergeven is dus in eerste instantie een opdracht, een vorm van gehoorzaamheid aan God, die we in liefde tot de ander doen. In de tweede plaats is *vergeving ook goed voor onszelf*. Lukas 6:37 geeft aan: "Laat los en je zult losgelaten worden" Hierin wordt zichtbaar dat mensen bevrijding ontvangen, dat er een last van hen af valt. De weg naar God is meer open, je ontvangt innerlijke vrede, je kunt weer naar de toekomst kijken e.d. Paul Meyer zegt: "Wanneer weet je of je echt vergeven hebt moet je de vruchten te checken: vrede, vreugde, vrijheid, kracht en genade komen terug in je leven"⁵⁶. Zelf merken we dus direct ook de positieve gevolgen van vergeving die gericht is op de ander.

Heeft vergeven ook te maken met vergeten?

Vergeven houdt niet in dat je dan de pijn of het onrecht vergeet. De meeste christelijke schrijvers die hierover wat schrijven, geven aan dat vergeten een apart onderwerp is. Volf wil er echter op aansturen de overtreding niet te onthouden (Volf, 2005, p. 184). Dit kan volgens hem een tijd duren, maar in principe komen we er niet bij de boosdoener op terug. Hij vindt vergeving in essentie dat we iemand het geschenk geven te leven alsof hij de overtreding nooit heeft gedaan. Anders wordt vergeving een waarschuwing of dreiging, daarnaast plak je een etiket op de persoon. (Volf, 2005, p. 185). In de praktijk lijkt dit echter niet mogelijk. Vanwege ons geheugen onthouden we zaken. Daarnaast leven we in een zondige wereld, waarin we rekening moeten houden met herhaling en onszelf zelfs moeten beschermen tegen pijn of nieuwe schade. Verder zal vanuit psychologisch motief aangegeven worden dat we niet te snel zaken moeten onderdrukken, wanneer we proberen te vergeten. Naast deze zaken, moeten we ook hier kijken naar Gods vergeving. Vanuit Bijbels perspectief zien we dat God de zonde verwijdt en ver van ons wegneemt. Hij gooit ze zelfs in de zee van vergetelheid. Echter staat er nergens dat God zaken vergeet. Leigh de Moss schrijft dat God onze zonden niet vergeet, Hij rekent ze niet aan (Moss, 2007, p. 160). Scheele bevestigt dit en verwijst in zijn preek *'de vergeten helpt van de waarheid'* naar de houding van de koning/ God in de gelijkenis van de schuldenaar in Matheus 18. De koning heeft de dienaar kwijt gescholden. Echter wanneer dezelfde dienaar de kleinere schuld van een andere dienaar niet kwijt scheldt, komt de koning bij deze eerste dienaar toch terug op de kwijtgescholden schuld en deze moet zijn –eerst kwijt

⁵⁶ Paul J. Meyer, forgiveness, pag 45

gescholden- schuld toch terug betalen. Hieruit maken we op dat God onze schuld niet vergeet en er zelfs op terug komt, wanneer we niet in zijn lijn omgaan met het vergeven aan anderen.

Het mooist is dat we in de praktijk na vergeving groeien in herstel van onszelf en in de relatie met de ander. De tijd en positieve ervaringen helen hierin veel. Het is goed om in de relatie met de boosdoener niet bewust zaken, die zijn vergeven, weer naar boven te halen. M.n. in een vriendschap kan dit herstellend zijn. Vergeving kan een begin zijn van het vervagen van herinneringen.

5 De systeembenadering over vergeving en verzoening

De eerste die excuses aanbiedt, is het dapperst, de eerste die vergeeft, is het sterkst, de eerste die vergeet, is het gelukkigst.

-Abi Voice-

Vanuit de psychologie is er studie gedaan naar menselijke relaties. De systeembenadering binnen de psychologie los te zien van het christelijk geloof. Voor de omgang met vergeving is de systeembenadering van grote waarde. Vergeving en verzoening binnen de christelijke gemeente heeft alles te maken met systemen. Alles is terug te leiden naar relaties. De gebruikte bronnen zijn voor een deel seculier. Echter is er ook vanuit christelijke bronnen informatie te koppelen aan de systeembenadering.

5.1 De systeembenadering en conflicten

A: Relaties, communicatie en wisselwerking

De systeembenadering ziet de persoon altijd in relatie met de omgeving. Ze gaat ervan uit dat het geheel meer is dan de som der delen (E.T.M. Reijmers, 2014, p. 33). Alleen naar het individu kijken, is vaak te beperkt; in de natuurlijke sociale omgeving, speelt vaak heel veel mee. (Lange, 2000, p. 3). Dialogische processen zijn de basis van het menselijk bestaan (Krasner, 1995, p. 5). De systeembenadering heeft aandacht voor relationele en interactionele processen en de contexten waarin deze plaatsvinden. (E.T.M. Reijmers, 2014, p. 261). De communicatie kan op een aantal niveaus in beeld worden gebracht. (Lange, 2000, p. 9). Er is daarin een voortdurende wisselwerking en interactie tussen het individu en zijn omgeving (Onderwaater, 2009)(21). Het handboek systeemtherapie geeft aan dat in die relatie patronen ontstaan; deze reflecteren opvattingen, overtuigingen, belief systems, scripts of mythen van een gemeenschap (E.T.M. Reijmers, 2014, p. 64). Uiteindelijk gebeurt er in relaties en in communicatie zoveel, dat het een complex gebeuren wordt. Krasner zegt: "In relaties zijn zaken aanwezig die niet geobjectiveerd, gepseudologiseerd of getheologiseerd kunnen worden. Het kan alleen gekend worden tussen de twee personen" "Er is sprake van voortdurende transacties, rollen en patronen en relaties"⁵⁷. In iedere relatie worden fouten gemaakt en in iedere relatie ontstaan conflicten.

B: Conflicten

Conflicten zijn altijd relationeel en brengen relaties uit balans. De systeembenadering gaat sterk uit van balans tussen autonomie en verbondenheid, maar ook van de balans in relaties. Zo geeft Onderwaater aan dat fouten in relaties snel leiden tot wijziging in de relatie; er ontstaat een nieuw

⁵⁷ Krasner, truth, trust and relationships, pag 15, 25

evenwicht. Soms kan de relatie vanwege fouten ook beëindigen (Onderwaater, 2009, p. 21). Hierin is belangrijk dat problemen van het individu kunnen doorwerken in het systeem en omgebeurd gebeurt dit ook (Lange, 2000, p. 13). Belangrijk is dus goed te zien wat destructief is voor het individu, maar ook wat destructief is voor het systeem. (E.T.M. Reijmers, 2014, p. 70). Zo spelen bij het individu bijvoorbeeld zelfvertrouwen, assertiviteit en sociale vaardigheden sterk mee. In een situatie van een laag gevoel van eigenwaarde bij het individu, kunnen er sneller ongezonde situaties in conflicten ontstaan, zoals het snel afschuiven van de schuld of vluchten. (Chapman G. D., 2014, p. 94) Communicatie is essentieel in systemen. Communicatie omvat alle processen waarmee personen elkaar beïnvloeden. Alle acties en processen die door mensen worden waargenomen, hebben communicatieve aspecten (E.T.M. Reijmers, 2014, p. 261). Bewust en onbewust gebeurt er veel. Hierin zitten vaak aanleidingen voor conflicten. Daarin is het zeer belangrijk de context goed te begrijpen. Volgens het handboek systeemtherapie spelen tijd, cultuur en geschiedenis hierin mee (E.T.M. Reijmers, 2014, p. 206). Goed om op te merken is, of er binnen conflicten sprake is van lineaire causaliteit of circulariteit: Zijn er directe verbanden of hangt alles samen? (E.T.M. Reijmers, 2014, p. 207). Daarnaast is het belangrijk om te bekijken welke zaken op inhoudsniveau en welke zaken op betrekkingniveau zijn toe te passen. Het relatieniveau is van een hogere orde dan het inhoudsniveau. Het cultuurniveau is daarvoor ook weer bepalend. De systeembenadering kijkt sterk naar het concrete gedrag van mensen en hoe zaken worden ervaren (Lange, 2000, p. 54). Er wordt hierin gekeken naar heden versus verleden, naar problemen in het hier en nu en naar zaken die vanuit eerdere situaties kunnen meespelen. (Lange, 2000, p. 54). Bij conflicten is dus onderzoek nodig naar welke interactiepatronen hebben meegespeeld in de situatie.

C: De christelijke gemeente

Binnen de christelijke gemeente gebeurt enorm veel. De kerk is bij uitstek een relationeel emotionele omgeving. (Frerks, 2009, p. 149). Volgens het *handboek systeemtherapie* is de kerk een open, maar ook een gesloten systeem: Er is sprake van een subcultuur: een maatschappelijk verband met systeemeigenschappen. (E.T.M. Reijmers, 2014, p. 70). De christelijke gemeente onderscheidt zich vanwege identiteit, vanwege heersende normen vanuit de Bijbel en vanuit de traditie. De afgelopen decennia is er binnen de kerk in Nederland veel veranderd, wat invloed heeft op mogelijke conflicten. Zo zijn bijvoorbeeld gezagsposities veranderd, is er een grote mate van mondigheid, is het individualisme sterk toegenomen en kunnen mensen gemakkelijker in meerdere systemen actief zijn of overstappen van de ene gemeenschap naar een andere gemeenschap. Bij conflicten dient gekeken te worden naar karakteristieken van de verschillende personen, de specifieke relatie tussen de personen en de cultuur van de gemeente. (E.T.M. Reijmers, 2014, p. 107). Binnen een christelijke gemeenschap is er een grote mate van aanpassingsvermogen nodig (E.T.M. Reijmers, 2014, p. 76). Daarnaast speelt er een grote mate van moraliteit mee (Chapman G. D., 2014, p. 50). Verder spelen er verwachtingen mee en een grote mate van vertrouwen. De systeembenadering gaat sterk uit van een fundament van vertrouwen: Vertrouwen in het leven en vertrouwen in anderen zijn de basis van relaties: dit heeft sterk te maken met eerlijkheid en gerechtigheid. (Krasner, 1995, p. 12). Zo spelen er binnen de christelijke gemeenschap vele zaken mee die te koppelen zijn aan de systeembenadering. Dit geldt voor zeer uiteenlopende situaties, die niet te benoemen zijn. We zullen vanuit deze basisinformatie gaan kijken naar de systeembenadering en haar omgang met vergeving.

5.2 De systeembenadering en vergeving

De actuele betekenis van vergeven in het algemeen heeft niet veel meer te maken met het christendom. Meer centraal staat respect voor elk menselijk individu in zijn eigen waardigheid en de erkenning van de waarde van solidariteit. (Schreurs, 2004, p. 211). *Ganzevoort* zegt dan ook: "Vergeving móet (niet vanwege morele of religieuze norm), maar moet om de autonomie te herstellen en de keten te verbreken: Vergeving is verlossing en bevrijding"⁵⁸. Hoewel er vanuit de systeembenadering geen eenduidige definitie van vergeving te geven is, komt vaak naar voren dat vergeven de last van de schuld wegneemt. *Ganzevoort* noemt vergeving: "Vergeving is een moeilijke strategie die erop is gericht dat de dader schuld bekent en een slachtoffer afziet van zijn recht op wraak of vergelding"⁵⁹. *Freedman&Enright* zeggen: "Vergeving is de handeling van een ten onrechte beschadigde persoon waarin bewust de haat tegen de dader wordt opgeheven en de onverdiende goedheid en compassie jegens de dader worden gevoed"⁶⁰. Vergeving blijft dus altijd een goede daad richting de ander. *Krasner* zegt: "Vergeving is te zien als een vorm van commitment, een vorm van geven"⁶¹. Dit komt ook overeen met *Volf*, die aangeeft dat vergeving een sociaal relationeel gebeuren is. Hij schrijft: "Wat doet vergeving met onrecht: Vergeving is onrecht benoemen en veroordelen. Door te vergeven bevrijden we hun van hun last van het onrecht"⁶². In de systeemtheorie wordt vergeven over het algemeen als tweezijdig gezien. Dit heeft vooral te maken met het erkennen van de schuld en het aanbieden van excuses door de boosdoener. *Ganzevoort* zegt hierover: "Net als bij verzoening is ook vergeving een relationele zaak: Beide zijn nodig"⁶³. De dader moet veroorzaakte lijden benoemen, realiseren dat hij lijden heeft veroorzaakt. Hij moet de verantwoordelijkheid hiervoor accepteren. Het slachtoffer moet ook zaken uitspreken. De pijn, gevoelens en de schade in relatie. *Nissen* schrijft: „Vergeving vragen, is al een daad stellen. De dader gaat figuurlijk op de knieën, maakt zich klein. Het vergevingsproces verloopt in drie fasen: vragen, geven en ontvangen". (Breur, 2010). *Van Leeuwen* vult hierop aan: "Mensen verdienen een schadevergoeding: mensen hebben recht op genoegdoening"⁶⁴. Ook de christen systeemtherapeut *Hargrave* legt focus op degene die fouten maakt: Vergeving is volgens hem: "je houdt iemand niet meer verantwoordelijk voor de slechte daad en iemand is dus niet meer schuldig"⁶⁵. Het gevolg van deze benadering stelt dus grenzen aan vergeving, zoals ook *Onderwaater* benoemt: "Kun je mensen vergeven als ze weigeren verantwoordelijkheid te nemen of excuus weigeren? Nee, het gedrag van de andere partij is altijd voorwaarde"⁶⁶. Geven en nemen dienen in balans te zijn. Zo niet, dan wordt vergeven moeilijker. (*Krasner*, 1995, p. 28). Hier liggen dus behoorlijke opgaven voor de boosdoener.

Is vergeving volgens de systeembenadering mogelijk?

Hierin speelt mee dat vanuit enkele bronnen de systeembenadering straf en vergelding aantipt. *Ganzevoort* gaat hierop in bij het beschrijven van ontlasten en zuiveren, wat iets anders is dan

⁵⁸ Ruard Ganzevoort, vergeving als opgave, pag 28

⁵⁹ Ruard Ganzevoort, vergeving als opgave, pag 10

⁶⁰ Ruard Ganzevoort, vergeving als opgave, pag 21

⁶¹ Krasner, truth, trust and relationships, pag 28

⁶² Miroslav Volf, onbelast, pag 137

⁶³ Ruard Ganzevoort, vergeving als opgave, pag 28

⁶⁴ Van Leeuwen, de andere wang, pag 169

⁶⁵ Terry Hargrave, forgiving the devil, pag 14

⁶⁶ Onderwaater, de onverbreekelijke band, pag 208

vergeving. Hij ziet het als het bieden van kansen voor compensatie (Ganzevoort, 2003, p. 16). *Van Leeuwen* stelt: "Mensen willen genoegdoening: er moet genoeg gedaan worden voordat we tevreden zijn en kunnen vergeven"⁶⁷. *Breur* legt een ander accent hierin en zegt: "Slachtoffers kunnen de daders vergeven, maar die daders overtraden wel rechtsregels en dat ontslaat ze niet van rechtsvervolging"⁶⁸. Mulder schrijft in het dagblad *Trouw*: "De kijk op straf is veranderd: De vergelding is terug: Hij zegt: straf is nodig, gepast, zinvol"⁶⁹. Ook Nagy, een grondlegger binnen de systeemtherapie, vindt straf en tegemoetkoming belangrijk. Hij geeft aan dat vergeving het 'afzien van straf' in zich heeft en dat hij daarom 'vergeving' niet kan gebruiken. Vergeving heeft volgens hem te maken met genade en maakt het daarom vaak een onmogelijke opgave. Daarnaast kan vergeving te weinig erkenning geven aan de pijn en het onrecht (Krasner, 1995, p. 173). Hij gebruikt graag de term 'ontschuldigen': een proces waarin de last van de schuld bij iemand die wij tot dan toe de schuld hebben gegeven, van de schouders wordt genomen. (Dillen, 2008). Daarnaast werkt hij met het begrip 'exoneratie', waarbij inzicht en begrip meespeelt en een hertaxatie wordt gemaakt van het veroorzaakte leed en de dader. De dader wordt bij Nagy dus 'losgemaakt' van de daad en hierbij ook van de last van de schuld. (Schreurs, 2004, p. 201). Toch is volgens veel anderen, als Hargrave, Krasner en Ganzevoort vergeving wel mogelijk. Het gaat volgens hen niet in de eerste plaats om het afzien van schadevergoeding, straf of gerechtigheid, zoals Nagy vindt, maar volgens hen is vergeving, zoals eerder benoemd, een bevrijding van de last van het onrecht, en verwijdt vergeving daarnaast het onrecht, dat scheiding brengt tussen dader en slachtoffer. *Hargrave en Anderson* zijn enkele therapeuten binnen de systeembenadering die vergeving zien als noodzakelijk onderdeel om relationele pijn te helen. Zij zien vergeving als doel en kunnen exoneratie en ontschuldigen in dit proces als onderdelen gebruiken. (Krasner, 1995, p. 174).

5.3 Wat speelt er mee bij het aanbieden van vergeving?

Interessant is daarin dat de systeembenadering vergeving meer ziet als een proces dan als een keuze. *Hargrave* zegt: "Vergeving is het proces waarin liefde en vertrouwen in relaties worden hersteld"⁷⁰. Eerst wordt vaak de confrontatie met de daad (vanuit het verleden) aangegaan; vervolgens wordt het onrecht of de schuld toegewezen. Daarna kan vergeving plaatsvinden. (Hargrave, *Families and forgiveness*, 1994, p. 62).

In dit proces spelen acceptatie, wilbereidheid, maar ook realiteit en commitment mee (Hargrave, *Families and forgiveness*, 1994, p. 68). Inzicht en begrip, de mogelijkheid tot compensatie geven en vergeving zelf zijn de stappen die *Hargrave en Anderson* nemen binnen het proces van vergeven (Dillen, 2008). In dit proces speelt dus mee dat er relatie dient te zijn met de persoon en dat de relatie al ten dele goed moet zijn, ten tijde van het proces van vergeving. We zien dat vanuit de systeembenadering het tonen van begrip voor de achtergronden en motieven van de dader als erg helpend wordt ervaren. (Hargrave, *Families and forgiveness*, 1994, p. 58). Zeer vaak is de dader zelf ook pijn gedaan: 1: we kunnen identificeren met de oorzaken waarom de dader zo doet of zo geworden is. 2: we kunnen de moeilijkheden rondom verantwoordelijkheid leren kennen (Hargrave, *Families and forgiveness*, 1994, p. 58). Ook *Onderwaater* benoemt het nut van ontschuldigen: Het

⁶⁷ Van Leeuwen, de andere wang, pag 166

⁶⁸ J. Breur, *trouw*, 2010, vergeving vragen maakt schuldig, 1 Pag.

⁶⁹ Mulder, *trouw*, 2011, vergeving is het einddoel, 1 pag

⁷⁰ Terry Hargrave, *forgiving the devil*, 2001, pag 7

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

gaat hier volgens haar ook niet om het wegnemen van de schuld bij iemand, maar om iemands gedrag en achtergrond door te krijgen (Onderwaater, 2009, p. 171). Belangrijk om in dit proces mee te nemen, is zowel de inhoud als het betrekkningsniveau, de emoties en de relatie tot de ander. Ook de intentie speelt mee. (Zee, 2008, p. 45). Uiteindelijk is er een positieve motivatie nodig om te vergeven, wanneer het niet gezien wordt als een opdracht. *Dillen* zegt hierover: "Exoneratie en vergeving is niet vanzelfsprekend en vloeit voort uit een dieper vertrouwen: vertrouwen dat het zoeken naar een nieuw perspectief op de dader en het aanbieden van vergeving uiteindelijk zinvol is, ondanks het riskante karakter van dit aanbod"⁷¹.

Binnen de systeembenadering speelt vertrouwen een zeer grote rol. Pijn is aangedaan en heeft te maken met schaden van vertrouwen. De schuld wordt groter en het vertrouwen kleiner (Hargrave, *Families and forgiveness*, 1994, p. 14). We kunnen anderen weer vertrouwen door hen en de regels van interactie te begrijpen. Commitment en loyaliteit aan de ander draagt sterk bij aan vergeving. Helemaal religieus geïnitieerd wordt vergeving verbonden met de hoop op een nieuw begin, op erkenning en bevestiging. (Ganzevoort, 2003, p. 12). Dat brengt mij ook direct bij de oorsprong of het doel van vergeving. *Volf* zegt hierover: "We verlangen naar vergeving, omdat we relaties waarderen en we weten dat relaties niet hersteld kunnen worden zonder vergeving"⁷². "Liefde en het herstel van vertrouwen is het doel: daarin heeft vergeving een belangrijke plaats"⁷³. Hierin grijpt hij terug op *Bubers* filosofie: "Je bent alleen door de ander", d.w.z. je bent altijd afhankelijk van anderen, dus relatieherstel is wezenlijk"⁷⁴. *Onderwaater* zegt: "Iedere mens heeft behoefte aan verbondenheid"⁷⁵. *Ter Horst* grijpt hierin ook terug op de onderlinge liefde: "Onderlinge liefde is wat een mens werkelijk tot mens maakt: Dit is voorwaarde en basis voor schuld, boete en ook vergeving"⁷⁶. *Jansen* schrijft: "Door berouw en vergeving wordt de relatie veranderd. Mensen kunnen elkaar weer recht in de ogen kijken"⁷⁷.

Hierin speelt de rol van de dader mee. *Volf* geeft aan dat de dader moet laten zien dat hij veranderd is (Volf, 2005, p. 155). *Breur* zegt hierover dat het ook draait om geloofwaardigheid van de vergevingsvraag van de boosdoener. Daden bij woorden kunnen deze vergroten. (Breur, 2010). Binnen de systeembenadering speelt het machtsdenken hierin een grote rol. Therapeuten als *Nagy* zijn daarin negatief over vergeving, omdat het slachtoffer een machtspositie heeft. (Schreurs, 2004)(201). Volgens *Dillen* echter gaat het om een positieve vorm van macht (Dillen, 2008). *Ganzevoort* zegt hierover: "Je brengt iemand in rol van dader, je ontslaat iemand als dader. Macht speelt mee in deze zaken in relatie. Je hebt macht iets in de relatie te veranderen"⁷⁸.

De systeembenadering heeft dus een grote focus op het herstel in relaties. In het hoofdstuk over verzoening kom ik hierop terug. Wel worden ook de kosten neergezet. Therapeuten als *Ganzevoort* geven aan dat dit soort processen veel tijd en emotionele bereidheid kosten (Ganzevoort, 2003, p. 39). Vergeving is compleet iets anders dan door de vingers zien. (Ganzevoort, 2003, p. 41).

⁷¹ Annemie Dillen, exoneratie, vergeving, verzoening, pag 4

⁷² Miroslav Volf, onbelast, pag 134

⁷³ Ruud Ganzevoort, vergeving als opgave, pag 21

⁷⁴ Ruud Ganzevoort, vergeving als opgave, pag 63

⁷⁵ Annelies Onderwaater, de onverbreekelijke band, pag 31

⁷⁶ Ter Horst in 'vergeving als opgave' (Ganzevoort), pag 12

⁷⁷ Dirk Jan Jansen, Samen op de weg van Jezus, pag 34

⁷⁸ Ruud Ganzevoort, vergeving als opgave, pag 28

“Uiteindelijk moet je recht doen aan de situatie en haal je de pijn uit de relatie”⁷⁹. De systeembenadering wil dit zo breed mogelijk bekijken: Zowel de personen als de interactie spelen mee. Zaken vanuit vroegere transacties dienen hierin een plaats gegeven te worden. Ze moeten niet teveel invloed hebben op het heden.”In het proces van vergeving spelen psychologische processen mee, waarin hinderlijke of bevorderlijke persoonlijkheidskenmerken een plaats hebben. We denken hierin ook tot de vermogens tot empathie”⁸⁰. Ook speelt zelfwaardering mee in het komen tot vergeving. *Paul Meyer* zegt hierover: “Vergeving heeft vaak te maken met zelfbeeld/ afwijzing. Mensen die niet vergeven hebben vaak een negatief zelfbeeld”⁸¹. *Chapman* erkent dit en zegt: “Mensen met een laag gevoel van eigenwaarde schuiven de schuld snel af naar anderen”⁸². Zo zien we dat vele zaken met elkaar samenhangen. *Leigh de Moss* schrijft: “gewonde mensen verwonden dikwijls andere mensen”⁸³“Vaker wel dan niet wordt degene die kwaad is aangedaan zelf een dader in zijn reactie op het onrecht. Als slachtoffer moet je 100 % verantwoordelijkheid nemen voor de 5 % van jouw aandeel, dus zelf ook vergeving vragen”⁸⁴.

Samenvattend zou je kunnen zeggen dat de systeembenadering bij vergeving kijkt naar de dimensie van de feiten, de dimensie van de psychologie (per persoon), de dimensie van de interactie (communicatie) en de dimensie van de relationele ethiek (nl. rechtvaardigheid van relaties tussen mensen- dit is de motivatie tot willen veranderen, willen vergeven. (Onderwaater, 2009, p. 35). Een aantal interessante achtergronden vanuit de systeembenadering zijn besproken. Ik zal nu meer concreet ingaan op de praktijk.

5.4 Handvatten in de omgang met vergeving vanuit de systeembenadering

A: van twee kanten

“Vergeving heelt de pijn die is geweest. Dat is een conclusie vanuit de systeembenadering”⁸⁵. De pijn wordt uit de relatie gehaald. Beide personen zijn verantwoordelijk voor de relatie en deze relatie dient in balans te zijn. Bij vergeving wordt rechtgetrokken wat scheef is. (Onderwaater, 2009, p. 57). Beide personen kunnen het initiatief nemen in dit herstel van contact of het aangaan van vergeving. *Hargrave* zegt hierover: “In herstel geloven en hierin zelf ook stappen willen zetten en toewijding is belangrijk. Soms neemt de dader verantwoording en stappen, soms doet het slachtoffer dit: iemand moet de eerste stap zetten; je kunt het elkaar makkelijker maken”⁸⁶. Het aanbieden van excuus zal moeten gebeuren. *Krasner* vindt dan de normale actie dat de boosdoener verantwoordelijkheid neemt voor de daad en de ander beantwoordt. (Krasner, 1995, p. 34). *Lange* zegt hierover: “Bij aanbieden van excuses ervaart men vaak dat de eigen positie verzwakt. Maar het versterkt juist de eigen positie. Spijt betuigen zal meestal beloond worden, maar ook moet iemand de eigen fouten bekijken”⁸⁷. *Hargrave* schrijft: “Als je niet vergeeft, doe je jezelf schade aan. Maar vergeving moet

⁷⁹ Terry Hargrave, families and forgiveness, pag 176

⁸⁰ Piet Verhagen in ‘vergeving als opgave’ Ganzevoort, pag 42

⁸¹ Paul Meyer, forgiveness, the ultimate miracle, pag 80

⁸² Gary Chapman, als sorry niet meer helpt, pag 94

⁸³ Nancy Leigh de Moss, forgiveness, pag 31

⁸⁴ Nancy Leigh de Moss, forgiveness, pag 12

⁸⁵ Terry Hargrave, families and forgiveness, pag 64

⁸⁶ Terry Hargrave, forgiving the devil, pag 15

⁸⁷ Alfred Lange, gedragsveranderingen in gezinnen, pag 73

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

altijd samen met de dader. De dader opzoeken vergt een hoge prijs. Dus belangrijk is om goed te evalueren wat het oplevert en of je stabiel genoeg bent de stap aan te gaan⁸⁸. Bij beide personen speelt mee om te bekijken wat de winst is, om het conflict op te lossen.

B: Inzicht in de relatie

De basishouding naar de ander is belangrijk. Volgens *Nagy* spelen vertrouwen en de ander als subject, als volwaardig persoon zien, hierin mee. *Onderwaater* zegt dat de verbindende actie, de dialoog dan een belangrijke stap is: In de dialoog vindt bij beide personen zelfafgrenzing en zelfdefiniëring plaats. Beide kunnen zichzelf beschrijven. Iemand kan zijn eigen behoeften, belangen en eigen positie duidelijk maken t.o.v. de ander. (*Onderwaater*, 2009, p. 74) "Vergeven kan pas als erover gepraat is"⁸⁹. De boosdoener zal dus in meer of mindere mate zaken goed moeten maken. Daarnaast zal hij geloofwaardigheid moeten winnen. Het slachtoffer zal zaken moeten kunnen plaatsen. Belangrijk is hierin volgens *Hargrave* dat het (levens) verhaal van de boosdoener wordt gezien (*Hargrave*, *Families and forgiveness*, 1994). Dit narratieve aspect dat voortdurend in beweging is en de beleving van deze verhalen, zijn belangrijk. (*E.T.M. Reijmers*, 2014, p. 456). Het is hierin essentieel te ontdekken wat de intentie en positieve aspecten van de ander zijn. Veel mensen hebben geprobeerd naar hun beste kunnen dingen te doen, maar maken hierin fouten. (*Hargrave*, *Families and forgiveness*, 1994). Er is altijd sprake van twee verhalen: Belangrijk is hierin om door te hebben dat geen van de personen zelf fout is, maar wel dat vaak beide personen zelf fouten hebben gemaakt. Volgens het *handboek systeemtherapie* is het een doel om disfunctionele gedachten te veranderen en om verklaringen te zoeken voor het gedrag. (*E.T.M. Reijmers*, 2014, p. 78). Hierin moet gestreefd worden naar openheid. Er dient hierin goed doorgevraagd en geluisterd te worden en bekeken te worden of men de ander goed heeft begrepen. Een vorm van aanpassingsvermogen en goed kunnen reageren op de ander, is belangrijk. Hierin spelen altijd voorkeuren mee. Mensen die vriendelijk of populair zijn, ontvangen doorgaans makkelijker vergeving. Daarnaast kunnen posities meespelen. *Nissen* schrijft hierover in *Trouw* over het vergeven van *Bouterse*: „Mensen met uitstraling krijgen eerder een nieuwe kans en een groot deel van de Surinaamse bevolking heeft veel vertrouwen in Bouterse”⁹⁰.

C: Het hele proces zien

Per persoon zal het verschillen hoe het proces van komen tot vergeving eruit ziet. *Worthington* (1998/ pyramid model of forgiveness) beschrijft hierin kernachtig de stappen: De pijn onder ogen zien, begrip tonen aan de boosdoener, altruïstisch willen geven, toewijden te vergeven en vasthouden aan de vergeving. (*Ganzevoort*, 2003). Hierin zitten belangrijke zaken die aangeven dat er meer nodig is, dan alleen vergeven en hierop terugkomen. In het hele proces heeft de boosdoener een plaats. Dat betekent ook dat patronen in relaties verbroken moeten worden; anders wordt het leed alleen maar versterkt. (*Essen*, 1997)) De boosdoener zal moet hierin de kans krijgen te laten zien dat hij is veranderd, maar ook in de hele relatie zullen vaak zaken moeten veranderen. Dat betekent ook een verantwoordelijkheid voor het slachtoffer. Daarnaast speelt de factor 'tijd' een grote rol. Herstel kost gewoon tijd. *Schreurs* zegt: "Het verleden kan lijden aan teveel en aan te weinig herinnering. Het

⁸⁸ Terry Hargrave, families and forgiveness, pag 65

⁸⁹ Ruard Ganzevoort, vergeving als opgave, pag 18

⁹⁰ Jolanda Breur, Trouw 2010, vergeving vragen maakt schuldig, 1 pag.

verleden moet verwerkt en niet verdrongen worden⁹¹. Vanuit de systeembenadering is dit een belangrijk element. Het is goed gevoelens de ruimte te geven en niet te snel over zaken heen te stappen. Groei en herstel in de relatie is dan mogelijk.

5.5 De systeembenadering en de Bijbel

A: Ondersteunend aan elkaar

Nu we de Bijbelse en systemische omgang met vergeving hebben bekeken, kan ik kort stilstaan bij de verhouding van deze twee bronnen. We zien hierin allereerst overeenkomsten en aanvullingen op elkaar. De Bijbel is een relationeel boek. "God is relationeel; in Zichzelf en met de mensheid. Het bouwen van gemeenschap is Gods doel met de mensheid"⁹². Relatie met God en met elkaar staan centraal (Grenz, 2006, p. 28). "We delen gemeenschappelijkheid: er is sprake van een horizontale en verticale commitment"⁹³. De Bijbel schrijft hierin over eenheid, onderlinge liefde en bemoediging. O.a. in Rom. 12:16, Gal 6:1-2, Heb 10:24-25, Rom. 14:1/ 19. Efez. 1:18. "Vanuit Gods Woord blijkt dat we zijn samengebonden: geen groep individuen, maar eenheid"⁹⁴. De Bijbel ziet de kerk als een organisme, als een lichaam (1 Kor 10:17), als een heilige natie, als een gezin: Alles speelt op elkaar in. Zoals in Hoofdstuk 4 gezien, staat de Bijbel vol met teksten over hoe de houding tegenover de ander dient te zijn: Zie bijv. Fil 2:3 als element in de omgang met vergeving: "Handel niet uit geldingsdrang of eigenwaan, maar acht in alle bescheidenheid de ander belangrijker dan uzelf". De christen *Martin Buber* heeft zijn hele filosofie mede op basis van de Bijbel gestoeld op relaties, op de afhankelijkheid. Ook waarden als nederigheid, geduld, empathie, waarheid zijn zaken die vanuit beide bronnen van waarde zijn. Daarnaast zijn er christelijke schrijvers die zeker aspecten van de systeembenadering overnemen. Hoewel de Bijbel vergeving als een keuze omschrijft, zegt bijvoorbeeld de christen *Ridderbos*: "Vergeven is niet een eenmalig gebeuren, maar het gaan van een lange weg"⁹⁵. Zij ziet aspecten die meespelen in het proces van vergeving. Ze zegt: "Je mag jezelf verloochenen als je zover bent, maar je kunt jezelf pas verloochenen als je eerst jezelf hebt"⁹⁶. Hieruit blijkt inzicht dat bepaalde Bijbelteksten niet zonder wijsheid kunnen worden geplaatst in het proces van vergeving. Ook geeft *Ridderbos* aan dat er in de Bijbel ook sprake is van processen en van innerlijke conflicten. Het is belangrijk dat niet alles te makkelijk afgedaan kan worden. *Ridderbos* beschrijft dat zelfs God in conflict komt wanneer het volk Israël in Exodus 32 God vergeet. Hierin wordt zichtbaar hoe God tegen *Mozes* zegt: "Ik zal ze" en dat Mozes tussenbeide komt en God uiteindelijk niet het hele volk uitroeit. (Essen, 1997, p. 59). Ook de Bijbel laat zien dat de realiteit vaak complex is en dat er tijd nodig is voor de stappen binnen vergeving. *Ridderbos* zegt: "We moeten het gebod te vergeven serieus nemen, maar het kan niet worden geforceerd"⁹⁷.

B: Verschillen

We zien een duidelijk verschil tussen de Bijbel en de systeembenadering in het zien van vergeving als keuze of als proces. In hoofdstuk 4 is beschreven hoe ook vanuit Bijbels perspectief een proces

⁹¹ Nico Schreurs, werk maken van verzoening, pag 84

⁹² Grenz, created for community, pag 24

⁹³ Grenz, created for community, pag 214

⁹⁴ Grenz, createdfor community, 215

⁹⁵ Auckjen Ridderbos (in van Essen), Vergeving is geen witkalk, pag 56

⁹⁶ Auckjen Ridderbos (in van Essen), Vergeving is geen witkalk, pag 55

⁹⁷ Auckjen Ridderbos (in van Essen), Vergeving is geen witkalk, pag 60

gaande is rondom vergeving. Toch blijven hierin verschillen bestaan, waarin er volgens de Bijbel een keuze gemaakt dient te worden om de ander te vergeven. Daarnaast wordt er vanuit de systeembenadering gekozen om niet altijd te vergeven. Deze gedachte gaat in tegen de Bijbelse principes. Hiernaast zien we een opmerkelijk verschil in de motivatie te vergeven. Waar ik in hoofdstuk 4 heb uitgelegd dat de Bijbelse motivatie naast gehoorzaamheid gestoeld is op de liefde voor de ander, zien we dat de systeembenadering de motivatie legt vanuit de relatie. De relatie dient hersteld te worden. Ik bemerk daarin een egocentrisch motief en wil graag *Volf* volgen die zegt: “Belangrijk is om gericht te zijn op de ander, anders gaat alles om ons ego: hoe meer je jezelf vult, hoe holler het zal klinken”⁹⁸. “Cadeaus die we hebben ontvangen, zijn ook weer bedoeld om uit te delen” Ook *Volf* ziet de relatie, maar hij zegt: “Voor christenen vindt vergeven en geven in het algemeen, altijd plaats binnen een driehoek met daarin de boosdoener, het slachtoffer en God” (*Volf*, 2005, p. 142). Hier liggen belangrijke verschillen die niet te overbruggen zijn. Daarnaast zijn er verschillen te vinden in de rol van de boosdoener. In hoofdstuk 4 heb ik uitgelegd dat vergeving ook mogelijk is zonder de dader. Voor de systeembenadering is dit een onmogelijkheid. Wel is er vanuit zowel de Bijbel als de systeembenadering veel te zeggen over de dader. Hoewel de systeembenadering hierin verder gaat, zal ook volgens de Bijbel de boosdoener berouw moeten tonen en zaken goed moeten maken. *Van der Voet* zegt bijvoorbeeld over deze relatie tussen boosdoener en slachtoffer: “Als broeder tegen je zondigt, laadt hij schuld op zich”⁹⁹, Hij zal iets goed moeten maken. Iets komt tussen de relatie met de ander in te staan. (*Voet*, 2007, p. 24). Verder laten beide bronnen zien hoe complex relaties kunnen zijn en wat er gebeurt bij wel of niet vergeven. Zowel het aspect van bevrijding komt bij zowel de systeembenadering als de Bijbel terug. Bij vergeving zet het slachtoffer de boosdoener vrij, maar ook zichzelf vrij. De christelijke schrijver *Horrobin* zegt: “Als we kiezen om hen die ons pijn deden, niet te vergeven, plaatsen we ons onder hun controle”¹⁰⁰. Zo zien we dat beide bronnen ergens wel aansturen op vergeving, op een goede relatie, op het oplossen van conflicten. Beide doen dat op hun eigen manier en vanuit een eigen achtergrond.

We leren dat zowel de systeembenadering als de Bijbel belangrijke handvatten geven in de omgang met vergeving. Zowel veel van de achtergronden als de uitwerking in vergeving kunnen worden gebruikt in de omgang met vergeving binnen de christelijke gemeente. In hoofdstuk 7 zullen we kijken naar de toepassing van deze twee bronnen in de praktijk. Vooreerst zullen we het onderwerp verzoening bestuderen.

⁹⁸ Miroslav Volf, *Onbelast*, pag 53, 61

⁹⁹ Nico van der Voet, *altijd vergeven*, pag 23

¹⁰⁰ Peter Horrobin, *the most powerful prayer on the earth*, pag 28

6 Verzoening na conflicten binnen de christelijke gemeente

*moment van berusting, storm geluwd
open staan voor 't gedaan, begrip tonen dat het zo ging
bereid om zand te strooien, opnieuw beginnen vuur en water
vergeten vruchtbaar voortgaan
- wileo -*

6.1 Wat is verzoening

Verzoening betekent dat de vriendschap in een relatie wordt hersteld, nadat er een breuk is opgetreden. *Huggett* noemt verzoenen, het vriendschappelijk stemmen na vervreemding, harmoniseren of verenigbaar maken. (Huggett, 2000, p. 56). *Ridderbos* zegt over verzoening: “in het Grieks wordt het woord “katalage” gebruikt dat vereffening, afrekening, verandering of verzoening betekent” (Essen, 1997). Er is dus altijd sprake geweest van onenigheid, vervreemding, conflict en vervolgens is er sprake van toenadering en verandering in die situatie. De mate in hoeverre de beide personen of partijen weer vriendschappelijk met elkaar omgaan, kan verschillen. Opvallend is dat verschillende schrijvers aangeven dat het verlangen naar verzoening diep in mensen zit. *Chapman* zegt: “Verlangen naar verzoening is vaak groter dan verlangen naar gerechtigheid”¹⁰¹. Ter Horst geeft aan dat ieder mens ten diepste behoefte heeft aan verzoening. Beide partijen moeten daar dan ook aan toegeven (Ganzevoort, 2003, p. 12).

Vergeving en verzoening worden vaak in één mond gebruikt, maar verzoening is duidelijk wat anders dan vergeving. *Ganzevoort* zegt: “Vergeving is een innerlijke houding, verzoening is relationeel”¹⁰². Dit is één aspect. Zoals we hebben gezien, is het komen tot vergeving (in ieder geval vanuit Bijbels perspectief) mogelijk zonder de boosdoener. *Schreurs* geeft aan dat vergeving zonder goedkeuring van de boosdoener kan, maar verzoening niet. (Schreurs, 2004)(198). *Dillen* zegt: “Verzoening gaat een stap verder. In de lijn van de Canadese theoloog Jean *Monbourquette* argumenteer ik dat verzoening het proces is waarbij dader en slachtoffer na een geslaagde vergeving besluiten om verder samen 'op weg te gaan', om verder samen te leven, elkaar geregeld te zien, etc. Dit is niet noodzakelijk om vaneen geslaagde vergeving te spreken”¹⁰³. Verzoening is alleen mogelijk wanneer beide personen of beide partijen zich daartoe inzetten.

A: Van vergeving naar verzoening

Er zijn verschillende opvattingen over hoe vergeving zich tot verzoening verhoudt. De gangbare benadering is dat vergeving een duidelijke voorwaarde is voor verzoening. *Chapman* geeft zelfs aan: “Echte vergeving leidt tot verzoening”¹⁰⁴. Echter lijken er ook vormen te bestaan waarin wel verzoend wordt, zonder dat er werkelijke of bewuste vergeving heeft plaatsgevonden. (Schreurs, 2004, 198). Mensen willen namelijk vanuit hun behoefte wel verzoenen, maar zijn zich niet bewust van het nut van vergeving of willen of kunnen dit niet. *Ganzevoort* zegt hierin: “Verzoenen is natuur, biologie, functioneel; ook apen vertonen verzoeningsgedrag (Hier zijn zelfs hele boeken over

¹⁰¹ Gary Chapman, als sorry niet meer helpt, pag 12

¹⁰² Ruud Ganzevoort, vergeving als opgave, pag 10

¹⁰³ Annemie Dillen, exoneratie, vergeving, verzoening, pag 3, 7

¹⁰⁴ Gary Chapman, als sorry niet meer helpt, pag 14

geschreven). Vergeven is echter cultuur, een beschavingsideaal¹⁰⁵. Bij deze visie op verzoening, is wel de vraag te stellen hoe werkelijk de verzoening is. Zelf neem ik de stelling dat vergeving een onderdeel is binnen het proces van het komen tot verzoening. *Volf* noemt dit ook: "Vergeving staat niet op zichzelf: het is geen eenmalige actie of iets dat losstaat van andere dingen. Vergeving kan een groter deel, de gemeenschap verzoening bieden"¹⁰⁶. *Schreurs* geeft aan: "Met vrede, harmonie en conflictbeëindiging heeft verzoening zeker te maken. Maar aan de daad gaan vele stappen vooraf en volgen er veel"¹⁰⁷.

B: Proces en inzet van twee partijen

Dit heeft uiteindelijk mede te maken met de aard van het conflict. Verzoening begint mijns inziens met een keuze, en tussentijds zullen er ook keuzes gemaakt moeten worden. Echter gaat het binnen verzoening nog veel sterker dan bij vergeving om een proces. *Schreurs* zegt: "Verzoening is meer een weloverwogen handeling die een proces op gang brengt, dan een eenmalige daad die in een opwelling en zonder beoogd vervolg wordt gesteld"¹⁰⁸. *Schreurs* ziet bij verzoening vaak dezelfde stappen te nemen als bij vergeving: schuldbekentenis, spijtbetuiging, boetedoening van de dader en de aanvaarding daarvan door het slachtoffer. Echter waar het bij vergeving gaat om het uitwissen van het verleden, zie hij verzoening veel sterker als een gezamenlijke weg naar de toekomst. (*Schreurs*, 2004, p. 200). In conflicten spelen er vele zaken mee. Oorsprong, verleden, verschillen, standpunten, karaktereigenschappen: Beide personen of partijen hebben een eigen referentiekader. Er is vaak veel gebeurd en veel leed berokkend. *Brussee van der Zee* geeft aan: "Conflicten dienen op een geweldloze manier opgelost te worden, zonder dat er een verliezer en een winnaar overblijven"¹⁰⁹. Er zal vaak veel moeten gebeuren om tot dit doel te komen. Mediation of verzoeningspastoraat is met regelmaat nodig. Mensen kunnen enorm vastzitten in patronen en zelf niet de stap nemen om de ander op te zoeken. Het tv-programma 'Het familiédiner' van de EO draait jaren achter elkaar en telkens weer kan er vanwege een externe bron een stap gezet worden zodat mensen zich met elkaar verzoenen. Er is zoveel gebeurd in conflicten en beide personen of partijen kunnen zich erg kwaadaardig opstellen. *Nelson Mandela* zei eens in de gevangenis: "de onderdrukker en de onderdrukte worden in gelijke mate van hun menselijkheid beroofd". (*Ganzevoort*, 2003, p. 87). Om uit deze moeilijke situatie te komen, is er soms erg veel inzet van beide partijen nodig. Vergeving vraagt een moedige inzet. Ook is er volgens *van der Voet* een verschil tussen ideaal en werkelijkheid. Allerlei gedachten en gevoelens spelen mee. *Van der Voet* geeft aan dat vaak na het komen tot verzoening pas een proces van werkelijk herstel bij beide partijen plaatsvindt. (*Voet*, 2007, p. 59)

6.2 De Bijbel en verzoening

De Bijbel is een boek van verzoening, ook al hebben mensen hierin door de geschiedenis heen niet het goede voorbeeld gegeven. Zoals ook gezien in hoofdstuk 4 over vergeving, is verzoening de basis van Gods relatie met mensen. God heeft ons door Christus met Zich verzoend. God Zelf is de basis van verzoening. Verzoening is een geschenk van God. *Volf* zegt: "De liefde van de Heer en de liefde

¹⁰⁵ Ruard Ganzevoort, vergeving als opgave, pag 80

¹⁰⁶ Miroslav Volf, onbelast, pag 201-202

¹⁰⁷ Schreurs, werk maken van verzoening, pag 199

¹⁰⁸ Schreurs, werk maken van verzoening, pag 199

¹⁰⁹ Brussee van der Zee, Mediation in het pastoraat, pag 58

tot de Heer is de eerste bron voor verzoening. God wil vrede in ons hart leggen, eenheid, heelheid. Hij wil ons met Zijn Geest doorlichten en genezen”¹¹⁰. Voor schrijvers als *Volf* en *Brussee van der Zee* is Gods verzoening de basis voor verzoening tussen mensen. Ook hierin kunnen mensen veel leren van Gods verzoening. Echter wijst Schreurs erop dat Gods vergeving altijd tot verzoening leidt. “Bij God zijn deze twee elementen met elkaar verweven. Bij mensen hoeft vergeving niet tot verzoening te leiden”¹¹¹. Christus is echter het voorbeeld van verzoening, van een liefdevolle omgang met mensen in Zijn leven en Zijn sterven. We zien dit bijvoorbeeld in Johannes 13:13-15 waar Jezus de voeten van Zijn discipelen wast en zegt: “Ik heb u een voorbeeld gelaten, opdat ook u doet, zoals Ik bij u heb gedaan. We zien hier een houding van nederigheid, van dienstbaarheid, van de minste willen zijn. Dit is de houding die vaak voorwaarde is voor verzoening. In de Bijbel zien we voorbeelden van verzoening. In één situatie zien we hoe Jezus een voorbeeld stelt: Wanneer Jezus na Zijn opstanding *Petrus*, die Jezus drie maal heeft verloochend, apart roept, gaat Jezus Zelf de confrontatie aan. Hij zoekt Petrus op en stelt Zich open voor *Petrus*, met het risico op nog meer pijn. Jezus heeft geduld, hoeft het verzoeningsproces niet te versnellen. Met liefde en aanvaarding werkt Jezus naar verzoening. (Zee, 2008 164). “Als christenen zijn we Christus’ vertegenwoordigers”¹¹². Daarin gelden vele van de Bijbelteksten die in hoofdstuk 4.2 zijn opgenoemd in de omgang met elkaar. Hoewel we in een gebroken wereld leven, waarin we elkaar vaak pijn zullen doen, kunnen we groeien in de nieuwe natuur, ons nieuwe leven met Christus. *Huggett* schrijft: “De gemeente is dan een verzoende en verzoenende gemeenschap in Christus, maar de gemeente is ook onderweg naar het koninkrijk, waarin de verzoening in haar totaliteit geïmplementeerd wordt”¹¹³. 1 Kor 1:10 zegt hierin: Broeders en zusters, in de Naam van onze Heer Jezus Christus, roep ik u op om allen eensgezind te zijn, om scheuringen te vermijden, om in uw denken en uw overtuiging volkomen één te zijn. De Bijbel is een boek van vrede: Volgelingen van Christus worden opgeroepen in liefde, in genade, in nederigheid, in vrede en in verzoening met elkaar om te gaan. Dit is vaak een keuze. Heel direct is Jezus in Math 5:23 en 24 waar staat: “Wanneer u dan uw gave op het altaar wilt offeren, en u zich herinnert dat uw broeder iets tegen u heeft, laat uw gave bij het altaar liggen en verzoent u eerst met uw broer en kom daarna om uw gave te offeren”. Dit zegt iets over het belang van verzoening, ook in de relatie tussen de persoon en God.

Huggett schrijft: “We hebben minder zwaarddragers nodig en meer vredestitelers”¹¹⁴. 2 Kor 5:18 zegt: “Dat U elkander lief hebt, gelijk ik u heb liefgehad. God die door Christus ons met Zich heeft verzoend, en ons de bediening der verzoening gegeven heeft”. Zoals ook beschreven in hoofdstuk 4, weten we dat de praktijk weerbarstig is. Mensen kunnen enorm vastzitten in hun eigen gevangenis, in leugens van zelfrechtvaardiging e.d. *Brussee van der Zee* gaat ervan uit dat een mens ook in een conflictsituatie weet heeft van vergeving en verzoening, maar in een conflictsituatie is dit ‘weet hebben van’ tijdelijk overschaduwd. Het begin van het verzoeningsproces is dat mensen tot berouw komen (Zee, 2008, p. 59). Van der Voet gaat hierop in n.a.v. Lukas 17:3 en 4 over berouw en het bieden van vergeving: Hij ziet ook in de praktijk vele aspecten en veel tegenstrijdigheden binnen conflicten. “De helderheid van Lukas 17 staat dan tegenover zoveel onhelderheid in

¹¹⁰ Miroslav Volf, onbelast, pag 43

¹¹¹ Schreurs, werk maken van verzoening, pag 198

¹¹² Lies Brussee van der Zee, mediation in het pastoraat, pag 166

¹¹³ Joyce Huggett, conflicten, pag 58

¹¹⁴ Joyce Huggett, conflicten, pag 155

conflicten”¹¹⁵. Uiteindelijk is de Bijbel duidelijk over vergeving als de weg naar verzoening tussen mensen. Volf zegt: “Vrede in gemeenschap is niet onverschillig naast elkaar leven. Vrede is het gedijen van de gemeenschap en van ieder lid daarbinnen. Zoals de relatie met God wordt hersteld door vergeving, wordt ook de relatie tussen mensen hersteld”¹¹⁶. We zien dit ook terug in de houding van de verloren zoon in deze gelijkenis; Voorafgaand aan de verzoening is er een uiting van berouw, een uitspreken van de schuld en een bereidheid om het goed te willen maken. Dit is nodig voorafgaand aan verzoening (Zee, 2008, p. 56).

6.3 De systeembenadering en verzoening

De meeste voortrekkers binnen de systeembenadering zullen altijd streven naar verzoening, ook al is dit niet in alle gevallen mogelijk. Zoals in hoofdstuk 5 uitgebreid is beschreven, zijn er enorm veel aspecten die meespelen in conflicten en dus ook in het komen tot verzoening. Ook heb ik hierin uitgelegd dat vergeving een moeilijk begrip is voor de systeembenadering en daarom niet altijd voorwaarde is voor verzoening. Daarnaast wordt door de systeembenadering sterk de voorwaarde gesteld dat de boosdoener met berouw en tegemoetkoming zal moeten komen naar het slachtoffer, voordat gewerkt kan worden naar verzoening. Toch ziet de systeembenadering verzoening als doel. Hierin legt de systeembenadering de focus op de personen en hun eigen achtergrond. Vanwege het referentiekader en het karakter van de persoon heeft iedereen zijn eigen manier van het aangaan van conflicten en van het oplossen van conflicten. Hierin ontstaan snel patronen in de relaties die worden aangegaan. Zelfinzicht en inzicht in de ander spelen hierin ook mee. In het komen tot verzoening zullen beide personen dienen te kijken naar zichzelf en zal gekeken moeten worden in hoeverre er gedragsverandering mogelijk is. Daarnaast zal gekeken moeten worden naar de eigen kracht van de persoon en waar hulp van de ander nodig is. Naast de achtergronden van de personen, zal ook de relatie zelf in het vizier genomen worden. Welke invloed hebben beide personen hierop en wie heeft de meeste macht? Waar zijn fouten naar elkaar gemaakt en wie is verantwoordelijk voor welk gedrag in de relatie. Op zowel inhoudsniveau als betrekkningsniveau zal gekeken worden waar problematiek ligt en hoe hier het best mee omgegaan kan worden. De wisselwerking op elkaar en reacties in de relatie zullen onder de loep genomen moeten worden. Hierin zal inlevingsvermogen en oog voor elkaar nodig zijn. Veel aspecten vanuit het komen tot vergeving, zullen hierin nodig zijn. De uitwerking hiervan is voor het grootste deel ook onder hoofdstuk 5.4 beschreven.

6.4 Komen tot verzoening

Dat het komen tot verzoening niet vanzelf gaat, moge duidelijk zijn. Er is zoals gezegd bij verzoening altijd duidelijk sprake van een proces. Echter verloopt dit proces in verschillende situaties en bij verschillende personen anders en zal ook de tijdsduur verschillen. De pijn kan zeer heftig zijn, zodat het komen tot verzoening bij conflicten binnen de christelijke gemeente ook jaren in beslag kan nemen. Vaak is het nodig om eerst met ‘wijze’ personen te praten over wat er is gebeurd. Er kan dan geordend worden en de ergste verwarring kan teniet gedaan worden. Begrip en openheid, maar ook de hand in eigen boezem willen steken, is hierin belangrijk. Daarnaast is er regelmatig bewustwording nodig dat er herstel van de relatie mogelijk is. De keuze om hier daadwerkelijk naar

¹¹⁵ Nico van der Voet, altijd vergeven, pag 104

¹¹⁶ Miroslav Volf, onbelast, pag 201

te streven, is aan de persoon zelf (Zee, 2008, p. 60). De grondslag van verzoening is altijd wilsbereidheid, al kan de keuze om te werken aan verzoening ook gemaakt worden vanuit de motivatie dit voor externen of vanuit Bijbelse motieven te doen. Toch zal de intentie moeten zijn om met de tegenpartij door één deur te kunnen. *Schreurs* zegt: "Het doel moet zijn volledig herstel van de goede verhoudingen: het herstel van relaties kan emotioneel een lange tijd in beslag nemen"¹¹⁷. *Brussee van der Zee* geeft aan: "Conflicten moet je willen zien als groeimomenten. Daarnaast moet de wens er zijn om de relatie te herstellen en kwalitatief te verbeteren"¹¹⁸. Een positieve insteek en vertrouwen is hierin altijd de basis tot de wilsbereidheid om open te staan voor verzoening. Daarnaast moet de persoon barrières willen overbruggen. Deels zal iemand dit voor zichzelf moeten doen, maar deels ook voor de ander. *Schreurs* zegt: "Iemands daden kun je vergeven, maar je kunt je niet met de daden verzoenen: Uiteindelijk gaat het om de persoon"¹¹⁹. Na vergeving kunnen de gevolgen van de daden zichtbaar blijven, maar als het goed is staan de daden zelf niet meer tussen de beide partijen in. Er kunnen zo stappen worden genomen richting de ander. Hierin zal er altijd sprake zijn van geven en nemen. *Schreurs* schrijft: "Voor verzoening is vaak een strategische grondslag nodig, een meer pragmatische aanpak. Verzoening is altijd iets strategisch, er ligt een opzet aan ten grondslag"¹²⁰. Belangrijk is om met een plan te komen, een idee te hebben hoe je de ander kunt benaderen en wat je wilt zeggen. Iemand moet hierin de eerste stap naar de ander zetten. In feite kunnen zowel dader als slachtoffer de eerste stap nemen. Echter is de situatie kwetsbaar. Daarom zegt *Schreurs*: "Alleen het slachtoffer kan het initiatief tot verzoening nemen: Er zijn echter vaak afhankelijkheidsverhoudingen, morele druk vanuit de dader die vraagt om vergeving. Belangrijk voor het slachtoffer is om behoedzaam een weg te vinden naar waarheid en verleden"¹²¹. Als slachtoffer is het nodig goed stil te staan of hij werkelijk toe is aan verzoening. De dader kan wel initiatief nemen in het proces van verzoening; echter zal hij respect moeten hebben voor de grenzen van het slachtoffer. Het slachtoffer kan tegemoetkoming van de dader ook afwijzen. Volgens *Huggett* is het voor de initiatiefnemer dus erg belangrijk het goede moment te kiezen (Huggett, 2000, p. 162).

Wanneer beide personen een proces van verzoening willen instappen, zijn er vaak bepaalde stappen te nemen. Soms kunnen de twee partijen dit zelfstandig, maar vaak is er mediation nodig. *Brussee van der Zee* pleit voor hulp van buitenaf (Zee, 2008, p. 58). *Van der Voet* geeft aan dat externe onafhankelijke personen in een proces adviseur en scheidsrechter kunnen zijn. Er kan daarnaast beter gekeken worden wie waarvoor verantwoordelijk is geweest (Voet, 2007, p. 103). Daarnaast zal mediation volgens *Brussee van der Zee* voor een deel gericht op ordenen. Dit in verband met controleverlies, verwarring en twijfel: een tussenpersoon kan duidelijkheid schenken (Zee, 2008, p. 61). Verder zullen er soms knopen doorgemaakt moeten worden, maar soms is er ook voorzichtigheid nodig en zal er beschermend opgetreden moeten worden. *Schreurs* geeft aan: "Waarachtigheid en radicale en volledige openheid is enerzijds nodig. Soms is dit moeizaam. Oude wonden kunnen namelijk opengaan. Oneindige openheid is niet altijd wijs"¹²². *Schreurs* ziet waarheid een grote rol spelen in het proces van verzoening (*Schreurs*, 2004, p. 222). Er zal naar elkaar uitgesproken moeten

¹¹⁷ *Schreurs*, werk maken van verzoening, pag 192

¹¹⁸ *Lies Brussee van der Zee*, mediation in het pastoraat, pag 59

¹¹⁹ *Schreurs*, werk maken van verzoening, pag 200

¹²⁰ *Schreurs*, werk maken van verzoening, pag 199

¹²¹ *Schreurs*, werk maken van verzoening, pag 223

¹²² *Schreurs*, werk maken van verzoening, pag 230

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

worden wat ieder fout heeft gedaan. Daarin zal vaak wederzijds vergeving geschonken dienen te worden en dient dit naar elkaar uitgesproken dienen te worden. In dit proces spelen vele van de zaken mee dit in hoofdstuk vier aan de orde zijn gekomen. Echter is bij verzoening meer nodig. Er zal een grote mate van begrip naar elkaar getoond, en oprecht naar de ander geluisterd moeten worden. Het opzij zetten van eigen belang speelt hierin een rol. *Brussee van der Zee* schrijft: “Standpunten zullen verschillen. Echter zijn er ook grotere belangen, deze zullen uitvergroot moeten worden”¹²³. Verder zullen berouw en tegemoetkoming altijd een rol spelen. Daarnaast is goed om positieve zaken bij de ander te willen zien en dit ook te benoemen. Een externe bemiddelaar kan beide partijen hierin in hun kracht zetten (Zee, 2008, p. 59). De tijd van berouw tonen, van vergeving, van luisteren naar het verhaal van de ander en van het uiten van gedachten en gevoelens, kan lange tijd in beslag nemen. Geven en nemen en werkelijk open staan voor een oplossing, is hierin bij beide personen van wezenlijk belang. Volgens *Huggett* speelt assertiviteit hierin een grote rol: Ze zegt: “Assertiviteit gelooft dat ik, in welke situatie ook, behoeften heb, waaraan voldaan moet worden, maar anderen ook. Ik heb rechten, maar anderen hebben ook gelijke rechten”¹²⁴. Eerlijkheid, openheid, maar ook het stellen van grenzen, zijn hierin relevant. Hierna zullen beide partijen stappen naar elkaar moeten ondernemen. *Schreurs* zegt: “Er zal een besluit genomen moeten worden om zaken achter te laten en om naar de toekomst te kijken”¹²⁵. Wanneer zaken werkelijk goed uitgesproken zijn, is het verboden deze discussie opnieuw te voeren. Hierin dienen zaken uitgesproken te worden naar elkaar. Hetgeen gebeurd is, staat niet meer in de weg voor een ‘normale’ omgang met elkaar. Welke vorm de omgang krijgt, zal besproken moeten worden. In de loop van de tijd hierna kan hier ook ontwikkeling zitten. Toch is het belangrijk om concrete afspraken te maken en wederzijdse verwachtingen uit te spreken. Per situatie zal dit sterk verschillen. Mensen hoeven niet per definitie veel contact te hebben na een proces van verzoening. Wel kan gesteld worden dat de beide partijen elkaar recht moeten kunnen aankijken en in situaties moeten kunnen samenwerken wanneer nodig. Daarnaast zal er naar de buitenwereld getoond kunnen worden dat een situatie hersteld is.

Uiteindelijk zal iedereen op een eigen manier met verzoening omgaan. Er bestaan geen wetten of regels die altijd leiden naar een oplossing. Ieder proces verloopt anders en ook na afloop van een proces zal er altijd tijd nodig zijn om verdere zaken te verwerken en om keuzes te maken in welke mate wel of niet verder samen op getrokken zal worden. *Schreurs* geeft aan: “Verzoening is een moeilijk te controleren en te verifiëren situatie”¹²⁶. Dit komt mijns inziens omdat er aan de buitenkant zaken zichtbaar zijn, maar van binnen zijn bij beide personen gevoelens moeilijk te sturen. Bij iedere persoon liggen gewoonten, achtergronden en grenzen anders. Ook de manier van verder leven na een conflict zal voor iedereen anders verlopen. Toch zal een proces van verzoening altijd helpend zijn voor de beide partijen als voor de onderlinge relatie.

¹²³ Lies Brussee van der Zee, mediation in het pastoraat, pag 74

¹²⁴ Joyce Huggett, conflicten, pag 160

¹²⁵ Schreurs, werk maken van verzoening, pag 230

¹²⁶ Schreurs, werk maken van verzoening, pag 201

7 Theorie en praktijk? Overeenkomsten en verschillen!

Het resultaat van ons leven wordt niet bepaald door wat ons overkomt, maar door hoe we reageren op wat ons overkomt. Er zijn twee reacties mogelijk: incasseren of loslaten.

-Leigh de Moss-

7.1 Integratie

Het moge duidelijk zijn dat de praktijk omtrent dit soort onderwerpen altijd weerbarstiger is dan de theoretische kennis. Zaken vanuit de Bijbel zijn de richtlijn en theologische literatuur geeft handvatten voor de praktijk. De systeembenadering geeft ook notities, kaders en waarden die in de praktijk zijn toe te passen. Echter zien we in de praktijk ook zaken die anders lopen. Mensen wandelen hun eigen weg, situaties en omstandigheden verschillen en dit maakt dat iedere route naar vergeving anders verloopt. Wanneer we dan ook de conclusies vanuit de praktijk naast de onderzochte literatuur leggen, zien we de volgende hoofdlijnen.

- Vergeven is een keuze binnen een proces. Het is nodig om bewust een besluit te nemen. Voorafgaand aan de keuze is al een proces op gang gekomen en ook na de keuze gaat dit proces verder. Afhankelijk per situatie zal er op de keuze teruggekomen moeten worden. Ook al heeft iemand in zijn hart de ander vergeven, er blijft in de praktijk vaak pijn, verdriet, teleurstelling en boosheid aanwezig. Heeft iemand dan niet echt vergeven? Jawel, iemand heeft het onrecht gesignaleerd en de schuld kwijt gescholden; de persoon ziet de boosdoener niet meer als schuldig tegenover hem. Ook heeft hij gekozen om de situatie los te laten. Toch hebben gevoelens verwerking en tijd nodig. Het leed dat is aangedaan zal altijd door een (rouw) proces heengaan. Het proces kan langer en korter duren en kan bemoeilijkt of vergemakkelijkt worden door interne of externe factoren. We zien hierin in de theorie vaak stappenplannen die deels in de praktijk terugkomen. Echter zien we in de theorie dat de situatie na zo'n stappenplan afgerond kan worden, terwijl in de praktijk mensen veel langer bezig zijn met het werkelijk loslaten van de situatie. In alle praktijkvoorbeelden zijn de betrokkenen lange tijd bezig om het gebeurde een plaats te geven, terwijl de theorie hierin situaties soms makkelijk kan schetsen.
- Vanuit de theorie blijkt al dat in veel situaties rondom vergeving, verwarring, controleverlies en verschillende gevoelens van pijn, teleurstelling of boosheid een grote rol spelen en dat hierdoor de helderheid in het proces ontbreekt. Wat uit de praktijk opvalt is dat enkele personen niet altijd bewust omgegaan zijn met vergeving (na doorvragen kwamen er wel meer duidelijke antwoorden), terwijl er toch sprake is geweest van stevige conflicten. Ook zien we in de praktijk dat er veel verschillende gevoelens meespelen die voor een aantal personen een belemmering waren om tot vergeving te kunnen komen. Vergeving wordt in de praktijk niet altijd als bewuste keuze gezien. Vaak zijn in de praktijk veel mensen bezig met de ander, het onbegrip en de eigen pijn, zodat men zaken niet helder krijgt.
- De theorie benoemt meermaals dat vergeving sterk te maken heeft met het uitwissen van het verleden en met het loslaten van het verleden. Een enkeling lijkt dit te kunnen uitvoeren, echter kan het verleden vaak niet losgemaakt worden. De theorie lijkt hierin te makkelijk te denken. Mensen blijven zaken bij zich dragen en blijven pijn ervaren. We zien hierin vanuit

de praktijk dat met name het gebrek aan verzoening een situatie levend blijft houden voor de slachtoffers. We zien dat de slachtoffers vergeven, maar niets met deze vergeving kunnen jegens de boosdoener, omdat deze er niet voor open staat. Omdat er niet tot verzoening gekomen wordt, kan de situatie niet afgesloten worden. In de praktijk zien we vaker dat mensen dan uit de kerk vertrekken en uiteindelijk een herinnering met gedachten en gevoelens vervaagt.

- Vanuit de praktijk blijkt dat de boosdoener geen schuldbesef of berouw toont en niet komt met de vraag om vergeving. Opvallend is dat er vaak wordt benoemd dat de boosdoener weinig zelfinzicht toont. In de theorie staat zeer weinig over het omgaan met dergelijke situaties. Er wordt benoemd dat de boosdoener het geschenk van vergeving als het ware niet kan ontvangen, terwijl je het wel aanbiedt. Als slachtoffer heb je in dit geval je plicht gedaan en zou je alles moeten kunnen loslaten. In de praktijk werkt het echter niet zo makkelijk. Daarnaast is er de moeilijkheid dat het lastig te onderzoeken is wie er weinig zelfinzicht heeft. Het is aannemelijk dat de boosdoeners in veel van de besproken situaties daadwerkelijk personen zijn die weinig reflectieve vermogens bezitten. Dit blijkt ook uit hun hele houding naar het slachtoffer toe. Echter binnen conflicten hebben bijna altijd twee partijen een aandeel. De theorie spreekt hierin over het onderzoeken van het eigen hart. Uit de interviews komen vanuit de slachtoffers enkele zaken naar voren die ze wat anders hadden kunnen doen, maar er komt niets naar voren dat erop wijst dat de slachtoffers zelf ook schuld hebben. Dit kan daadwerkelijk zo zijn, maar de vraag is er of er een mogelijkheid is dat de slachtoffers zelf ook minder zelfinzicht tonen. De theorie gaat ervan uit dat iedereen fouten maakt en dat ook het slachtoffer zijn fouten toegeeft en hierin ook toenadering zoekt naar de boosdoener. In de praktijk lijken de fouten er niet te zijn en wordt er vaak ook geen toenadering gezocht naar de boosdoener.

7.2 De Bijbel gezien naast de praktijk

- We hebben vanuit de theorie gezien dat veel Bijbelteksten een rol kunnen spelen bij het komen tot vergeving. In de praktijk zien we dat deze Bijbelteksten niet of nauwelijks een rol spelen bij het komen tot vergeving en dus niet als basis gezien worden in het komen tot vergeving. Wel zien we in de praktijk dat de persoonlijke relatie of het persoonlijke geloof de basis is van het komen tot vergeving. Echter hebben we in de praktijk gezien dat het hier gaat om volwassen, ervaren christenen die niet voor niets in het leiderschap zijn terechtgekomen. We kunnen stellen dat zij de Bijbel in meer of mindere mate ingebed hebben in hun hele leven. Voor mensen die niet zo volwassen in het geloof staan of nog niet lang geloven, zal dit heel anders werken. Misschien dat de Bijbelteksten zelf hierin duidelijker spreken en als richtlijn gelden. In de theorie komt ook naar voren dat de hele levenshouding belangrijk is in dit soort zaken. De vrucht van de Geest en Gods vorming van het karakter spelen dan een grote rol. Deze zaken worden ook door verschillende personen vanuit de praktijk benoemd.
- We hebben veel theorie voorbij zien komen. Allerlei zaken worden geanalyseerd. Vanuit de Bijbel worden aanbevelingen gedaan, waarin veel Bijbelteksten naar voren komen. Echter wanneer mensen geconfronteerd worden met pijnlijke conflictsituaties, zien we vaak dat er veel theorie overboord gaat. Alleen de basis blijft overeind, datgene dat echt in de persoonlijkheid is ontwikkeld. We zien hierin dat enkele personen in de praktijk aangeven

dat ze kunnen vergeven vanuit een afhankelijkheid van God. Dit komt overeen met de theorie, waarin wordt benoemd dat mensen vaak alleen vanuit God kunnen vergeven. Hoewel de praktijksituaties binnen de kerk niet altijd dusdanig diepgaand zijn als moord, verkrachting, mishandeling en dergelijke zaken, komt ook bij de onderzochte praktijk al kijken dat mensen vanuit zichzelf niet kunnen vergeven. Mensen leren om te zien op Gods karakter en zoals in de theorie weergeeft gaat onze vergeving lijken op Gods vergeving.

- De theorie geeft aan dat vergeving vooral te maken heeft met het aanbieden van een geschenk. De theorie lijkt aan te geven dat vergeven hierin altijd de beste weg is. De theorie geeft ook aan dat de ander hierin ook een rol speelt. Vanuit de praktijk zien we dat de ander vaak helemaal niet open staat om vergeven te worden; er is soms niet eens het besef dat er iets verkeerd is gedaan. De theorie geeft aan dat de ander aangesproken mag worden op zijn fouten en dat deze zijn fouten ook moet erkennen. In de praktijk gebeurt dit niet en is het slachtoffer vaak niet in staat om hier werk van te maken. Het lijkt erop dat in de praktijk een meer pragmatische aanpak nodig is. Het slachtoffer komt tot vergeving voor zichzelf en laat zaken los. Van zijn kant kan hij de ander weer recht in de ogen kijken. Wanneer de ander zijn verantwoordelijkheid niet neemt, kan er geen werkelijk herstel plaatsvinden. De Bijbel spreekt zich hierin uit vóór verzoening. Echter zal de praktijk altijd gebroken blijven. Het compleet afwerken van vergeving zal van twee kanten moeten komen. In de praktijk zal het totale proces dus vaak niet helemaal afgerond worden.
- De Bijbel geeft aan dat vergeving altijd duidelijk een opdracht is. Zij laat hierin weinig ruimte. In de praktijk komt dit aspect af en toe terug. Echter komt vooral naar voren dat men wil vergeven. Hoewel er veel te zeggen is voor een theologische lijn waarin duidelijk wordt dat mensen in een leven dichtbij God, vanuit Gods liefde zelf ook willen vergeven, kunnen we er niet omheen dat de Bijbel zegt dat mensen móeten vergeven. Hierin zien we een opdracht en een keuzevrijheid om deze opdracht uit te voeren naast elkaar. In de Bijbelse theorie zien we dat vergeving ook als keuze naar voren komt, als een keuze die voortkomt vanuit liefde voor God en liefde voor mensen. De vele Bijbelteksten die over deze houding van liefde spreken, onderstrepen dit. In de praktijk zien we dat mensen erover spreken dat ze willen vergeven en niet dat ze moeten vergeven. Het lijkt er dus op dat deze houding van liefde in hun leven een plaats heeft gekregen.
- Vanuit de theorie wordt gekeken naar het grotere plaatje rondom conflictsituaties en het komen tot vergeving. Er wordt geadviseerd om zaken vanuit God te zien. God kan zaken ten goede keren. Daarnaast kunnen pijnlijke situaties worden gezien als groeiproces. Verder kunnen er geestelijke zaken meespelen, omdat de vijand in deze gebroken wereld ook een rol heeft, juist binnen conflicten. Wanneer we naar de praktijk kijken, zien we deze zaken deels terugkomen. We zien dat de meeste personen weergeven dat de geestelijke strijd een rol speelt binnen de conflicten. Daarnaast zien we dat enkele personen aangeven dat ze veel geleerd hebben van de pijnlijke situatie. Verder zien we dat verschillende slachtoffers heel duidelijk God hebben gezocht in de verwerking van de situatie. Met de pijn zijn ze naar God gegaan. Hierin ligt ook een brug naar de theorie.

7.3 De systeembenadering en de praktijk

- Vanuit de praktijk blijkt dat de persoonlijkheid van zowel de boosdoener als het slachtoffer een grote rol speelt. Het lijkt er sterk op dat de boosdoeners vanuit de situaties behoorlijk andere karakters bezitten dan de slachtoffers. De slachtoffers geven als oorzaken voor de conflicten ook deels de verschillen in persoonlijkheid die met elkaar botsen. Verder zien we vanuit de praktijk dat bij het komen tot vergeving, als interne helpende factoren, verschillende goede karaktereigenschappen worden benoemd door de slachtoffers. Hoewel deze zaken in het geheel een grote invloed lijken te hebben, komt hiervan nauwelijks iets terug in de literatuur. Vanuit de praktijk zou men kunnen stellen dat vriendelijke, rustige, meer gevoelige of enigszins conflictvermijdende personen makkelijker tot vergeving kunnen komen dan mensen met een tegenovergesteld karakter. Vanuit de systeembenadering wordt wel duidelijk gesproken over verschillen in persoonlijkheid en de referentiekaders van de verschillende personen. Toch zou er veel meer onderbouwd kunnen worden op het gebied van persoonlijke groei in karakter om makkelijker tot vergeving te komen.
- De systeembenadering benoemt zeer duidelijk de afhankelijkheid van de ander. Het slachtoffer is in zijn proces heel duidelijk afhankelijk van de boosdoener. Het grootste punt hierin is de voorwaarde dat boosdoener moet komen met erkenning, berouw, vraag om vergeving en zelfs met genoegdoening. De systeembenadering lijkt hierin aan te sluiten bij de praktijk. De bevraagden geven veelal weer dat de ander eerst moet komen en schuld moet erkennen. In de praktijk ligt hier ook de moeilijkheid. Met betrekking tot deze zaken blijft de boosdoener, in de onderzochte praktijksituaties, in gebreke en de kans is groot dat dit in de praktijk veel vaker gebeurt. Er ligt hier een barrière waarover weinig wordt geschreven. Verschillende schrijvers stellen nu dat er niet vergeven kan en hoeft te worden, maar geven niets weer over een mogelijke omgang met deze situatie als hulp voor de slachtoffers. Het slachtoffer kan nu nl. het proces niet afsluiten. Vanuit de praktijk komt naar voren dat de slachtoffers wel zeggen dat ze vergeven, maar omdat de ander niet de juiste reactie geeft, blijft er pijn zitten en blijft er een blokkade in het contact met de ander. Snel zou je in dergelijke situaties moeten werken naar een totale overgave aan God, een loslaten van de situatie en het leggen in Gods Hand. Het zorgen dat er geen bitterheid of negatieve gevoelens meer jegens de ander blijven bestaan, is hierin belangrijk.
- Hierbij sluit aan dat vanuit de praktijksituaties de ander niet lijkt te veranderen. De slachtoffers lijken hierin open te staan voor de boosdoener, maar de deur blijft vaak gesloten. Hierin ligt een grote moeilijkheid voor de systeembenadering. Waar de systeembenadering de nadruk legt op loyaliteit en commitment, kan dit in de praktijk niet waargemaakt worden. Ook legt de systeembenadering sterk de nadruk op vertrouwen, maar wanneer er eenzijdig wordt opengestaan voor de ander, kan vertrouwen nooit groeien. De systeembenadering geeft weer dat de boosdoener moet laten zien dat hij is veranderd en dat de balans in de relatie weer hersteld moet worden. In de praktijk lijkt dit echter zeer moeizaam. Het horen van het verhaal van de boosdoener is dan nog niet aan de orde. Vanuit de praktijk blijkt dat de bevraagden vaak wel de situatie kunnen plaatsen, maar dat ze moeilijk begrip kunnen tonen voor de uitgangspunten of de situatie van de boosdoener, vooral omdat de daad gewoon niet goed te praten is. Waar de systeembenadering veel

waarde hecht aan het horen van het achterliggende verhaal van de andere partij, zien we hier in de praktijk niet veel van terug, omdat er teveel afstand is. De systeembenadering legt de nadruk hierin ook op de relatie, maar er is vaak al geen relatie meer, wanneer één persoon zich afsluit. De slachtoffers in de praktijksituaties geven weer dat ze nog steeds verwachtingen hebben van de ander of dat sommigen accepteren dat de ander nooit zal komen. Zelf doen ze ook geen toenadering meer, omdat ze niet opnieuw schade willen oplopen. Hierin lijken geen oplossingen te zijn en zal een ideaalbeeld dat in de systeembenadering toch we naar voren komt, losgelaten moeten worden.

- De systeembenadering hecht vanuit de theorie veel waarde aan de omgeving van de verschillende personen, ook in de omgang met vergeving. Vanuit de praktijk lijkt er vanuit de directe omgeving vooral steun in begrip, een luisterend oor en bemoediging, maar niet zozeer in het komen tot vergeving. Ze zouden je eerder zelfs in de slachtofferrol kunnen houden. Ten dele kan de directe omgeving helpen in het erkennen van de schuld. Soms kan de omgeving, zoals de theorie aangeeft meer helderheid geven. Wel wijst de praktijk uit dat externe partijen zoals conflictbemiddelaars wel van grote waarde zijn. Hierin sluit de theorie bij de praktijk aan. Externe mensen kunnen meer van buitenaf en neutraal kijken, ze kunnen duidelijker sturen en dit is helpend om stappen te nemen. Onafhankelijke mensen kunnen adviseur en scheidsrechter zijn binnen pogingen tot verzoening. Het kan hierin gaan om professionals of om andere externe partijen.
- Verder wordt zichtbaar dat de systeembenadering wel van grote waarde is voor de omgang met vergeving. Het bekijken van de relatie en het onderhouden van de relatie is belangrijk. Vanuit de praktijk wordt zichtbaar dat de relatie met de boosdoener voorafgaand aan het conflict vaak redelijk tot goed was. Er gebeurt dan veel in de tussentijd. Zowel uit de theorie en de praktijk blijkt dat er heel veel gebeurt op het gebied van communicatie en interactie. Hierin kan vaak nog meer onderzocht worden.

7.4 Werken naar vergeving en verzoening

- Vanuit de interviews blijkt dat verzoening binnen de christelijke gemeente in Nederland vaak moeilijk wordt gerealiseerd. Het lijkt erop dat dit representatief is voor veel conflictsituaties binnen de kerk. Mensen zoeken makkelijk andere uitwegen en komen uiteindelijk niet dichterbij elkaar. Een aantal zaken kan misschien bijdragen aan het komen tot verzoening. Eén van de zaken die hierin meespeelt, is dat de externe partij, zoals Netwerk Vredestichters nog sterker een appel kan doen op de wil van de mensen om toenadering te zoeken bij de ander en zich werkelijk open te stellen voor het zoeken van een oplossing. Het kiezen voor de ander staat hierin centraal, maar ook het zoeken naar het gemeenschappelijk belang. Ergens kan de externe partij of bemiddelaar de beide partijen aanspreken op hun plicht om zaken uit te spreken en goed te maken, om werkelijk schuld te erkennen en vergeving te vragen. Een sterke wil is nodig om werkelijk zaken op te willen lossen. We hebben gezien dat zowel de Bijbel als de systeembenadering verzoening als doel heeft gesteld, er mag daarom gevraagd worden van mensen om de moeilijke weg te kiezen en niet te vluchten of zich af te sluiten voor de ander. Ook naar de slachtoffers kan aangemoedigd worden om toch de stap te zetten naar de ander en kan aanbevolen worden om ondanks een gesloten deur toch vergeving uit te spreken en wellicht vergeving te vragen voor het eigen aandeel, zodat een

deur geopend kan worden. In de literatuur komt vaker terug dat begrip en openheid belangrijk is. Men zal in een aantal zaken moeten toegeven, wellicht zelfs onder druk. In de praktijk zien we dit niet terugkomen. Er zijn verschillende manieren om hierin een brug te slaan.

- In het bouwen van deze bruggen kan de bemiddelaar ook meer gebruik maken van zijn neutrale positie. Een belangrijk element hierin is het brengen van de ander tot enig zelfinzicht. Het confronteren van de ander met zijn gedrag heeft hierin een belangrijke plaats. Zowel de boosdoener als het slachtoffer heeft een aandeel. Belangrijk hierin is om van een ieder de sterke en zwakke kanten te benoemen en heel duidelijk in kaart te brengen waar het precies is misgegaan. Waarschijnlijk gebeurt dit al grotendeels, maar wellicht kan er meer ingezet worden om de persoon zijn eigen aandeel te zien en hierin ook uit te laten spreken wat anders had gekund en gemoeten en waarin hij wil veranderen, als onderdeel van het gehele proces. Daarnaast kan er meer worden stilgestaan bij de karakters van de verschillende personen en waarin men elkaar kan aanvullen. Een belangrijke vraag in dit geheel is wie binnen de kerk de rol van het vermanen en bestraffen op zich mag nemen. We zien dat dit in de huidige cultuur steeds minder gebeurt. Een externe deskundige mag hierin wellicht een rol spelen. Daarnaast kan er duidelijker worden stilgestaan bij de toekomst. Hoe zien beide partijen de toekomst voor zich en waar zien zij mogelijkheid tot een gezamenlijke weg hierin. Dit betekent niet dat er altijd nauwe samenwerking hoeft te zijn, maar wel dat men elkaar in vrede kan zien en kan ontmoeten. Hierbij hebben we in de literatuur gezien dat verzoening te maken heeft met een strategisch plan. De externe partij kan wellicht meer strategisch te werk gaan in het besturen van de wil van de verschillende partijen. Daarnaast kan gezocht worden naar het juiste moment, waarop beide personen open staan voor elkaar. Hierin kan gekeken worden hoe de ander tegemoet gekomen kan worden en hoe bepaalde afspraken een win-win situatie kan opleveren.
- Betreffende het omgaan met vergeving kan er meer helderheid verschaft worden over het proces waarin veel mensen verkeren. We hebben gezien dat vaak alleen de basis overeind blijft in een proces van vergeving en dat eerder geleerde zaken niet altijd helder zijn. Het ordenen van de situatie, van gedachten en gevoelens kan hierin een rol spelen. Daarnaast kan er sterker geëvalueerd worden of de persoon werkelijk heeft vergeven, niet als oordeel of controle, maar als hulpmiddel. Zoals gezien in de literatuur is vergeving een innerlijke houding en een keuze. De vraag die gesteld mag worden aan het slachtoffer is om deze vergeving in te zetten in het proces van verzoening. Kan er teveel gebeurd zijn om tot verzoening te kunnen komen? Er zijn veel heftiger en pijnlijker situaties mogelijk die wel tot een oplossing zijn gekomen dan in de onderzochte praktijk. Botsen de persoonlijkheden te sterk? Hoe is het dan mogelijk dat in de meeste gevallen er eerder wel sprake is geweest van een goede relatie? Het uitspreken van het geloof dat mensen weer kunnen toegroeien naar elkaar is hierin erg belangrijk. De stap nemen, een wilsbesluit nemen om de ander weer positief te willen zien, is erg belangrijk. Binnen het proces van vergeving kan meer gekeken worden naar de gevoelens van pijn, boosheid, teleurstelling. Uit de praktijk blijkt dat deze gevoelens er zijn. Het is belangrijk dat deze gevoelens uitgesproken kunnen worden en gehoord worden. Het bewust bezig zijn met de hele situatie en hierop bevraagd kunnen worden, is erg belangrijk.

7.5 Afsluitende noot

We hebben gezien dat bij dit onderwerp over vergeving en verzoening niets vanzelfsprekend is en dat er veel facetten bij komen kijken. Een kant en klare oplossing of heldere aanbevelingen zijn daarom niet weer te geven. De praktijk verschilt telkens en geen theorie kan altijd aansluiting vinden bij de praktijk. Wel zijn er een aantal zaken naar voren gekomen die meegenomen zouden kunnen worden in een proces naar vergeving en verzoening. Ook als conflictbemiddelende partijen als Netwerk Vredestichters zal er altijd voldoende te doen zijn. Het is bijzonder nodig dat een externe partij zaken kan aanreiken en een rol kan spelen in het komen tot werkelijke verzoening.

Ik hoop een bijdrage geleverd te hebben aan het komen tot vergeving en verzoening. Ik hoop hierin inzichten te hebben gegeven in een breed scala van zaken die hierin een rol spelen. Enkele korte artikelen hierover voor de website van Netwerk Vredestichters zijn te vinden in bijlage vier. Een samenvatting van dit gehele onderzoek vindt u in bijlage vijf.

Ik heb met plezier aan dit onderzoek gewerkt en er zelf ook voldoende van opgestoken dat in te zetten is binnen de christelijke gemeente. Ik hoop op veel verzoenend werk en ik wens Netwerk Vredestichters veel zegen in hun belangrijke taak. Dat er veel vrucht zichtbaar zal zijn van hun investeringen.

Arjen Verboom

Januari 2015

8 Samenvatting van het onderzoek

De doelstelling van dit onderzoek luidt als volgt: Welke, aan de Bijbel, systeembenadering en praktijkonderzoek ontleende inzichten kan het Netwerk Vredestichters, mijn opdrachtgever, de christelijke gemeenten in Nederland aanbieden in hun omgang met vergeving en verzoening bij interne conflicten? Het gaat hier om het aanbieden van extra informatie over vergeving en verzoening als extra informatie bij het boek 'Vrede stichten in de kerk' van Eddy de Pender. In dit onderzoek wordt de discrepantie tussen de theorie over vergeving en verzoening en de meer weerbarstige praktijk besproken.

Vanuit de Bijbel komt duidelijk de opdracht tot vergeven naar voren, ingebed vanuit de gehele Bijbelse context. Onze vergeving kan lijken op Gods vergeving. Er zijn vanwege verschillende situaties echter blokkades in het kunnen en willen vergeven. Ook biedt de theologische literatuur handvatten in een pastorale omgang met vergeving en over vragen die hierin kunnen meespelen. De systeembenadering geeft ook richtlijnen in de omgang met vergeving. In interactie, in karaktereigenschappen en in psychische componenten is er veel te zeggen over vergeving en verzoening. Er liggen verschillende vraagstukken in de relatie tussen de boosdoener en het slachtoffer. Wat moet de boosdoener doen om werkelijk vergeving te kunnen ontvangen? Ook in het komen tot verzoening zijn veel ingrediënten nodig en zullen beide partijen verschillende stappen moeten nemen. Bemiddeling is hierin vaak nodig.

Vanuit verschillende interviews binnen de christelijke gemeente blijkt dat vergeving en verzoening in de praktijk niet altijd goed verloopt. De praktijk is weerbarstig. Persoonlijkheden, kwesties, communicatie, visieverschillen en theologie spelen hierin een rol. Mensen blijken moeilijk tot elkaar te komen. Pijn, teleurstelling en boosheid spelen mee. Zelfinzicht, erkenning van de schuld en berouw is nodig, maar ook de wil om de ander op te zoeken. Mensen gaan in de praktijk vanuit uiteenlopende redenen verschillend met vergeving om. Waar de theorie vaak vanuit een ideaal uitgaat, zien we in de praktijk dat verzoening vaak niet wordt bewerkt. Professionele externe partijen kunnen hierin wel een belangrijke rol spelen in bemiddeling, sturing en advies.

9 Bibliografie

- Arthur, J. m. (2013). *De waarheid over vergeving*. Doorn: Het Zoeklicht.
- Borst, H. (2002, Januari). Wat is schuld. *Groei*
- Borst, H. (2002, Januari). We hebben allemaal een strafblad. *Groei*
- Breur, J. (2010, Juli 28). Vergeving vragen maakt schuldig. *Trouw, religie en filosofie*
- Chapman, G. D. (2014). *Als sorry niet meer helpt*. Utrecht: Voorhoeve.
- Chapman, G. D. (2003, Juli). Omgaan met boosheid en onrecht. *Groei*
- Dillen, A. (2008). Exoneratie, vergeving, verzoening. *Pastorale perspectieven*
- E.T.M. Reijmers, r. (2014). *Handboek systeemtherapie*. Enschede: De Tijdstroom.
- Edwards, G. (1994). *Gekruisigd door christenen*. Hoornaar: Gideon.
- Essen, R. v. (1997). *Vergeving is geen witkalk*. Gorinchem: Ekklesia.
- Eyre, S. D. (2001). *Vergeving*. Barneveld: Plateau.
- Frerks, G. (2009). *reflectie op mediation*. Apeldoorn: Maklu.
- Ganzevoort, R. (2003). *Vergeving als opgave*. Tilburg: KSVG.
- Grenz, S. J. (2006). *Created for community*. Grand Rapids, Washington: Baker academic.
- Groot, G. d. (2014). *De kracht van vergeving*. Zeewolde: Majestic Ally.
- Hargrave, T. (1994). *Families and forgiveness*. Levittown: Brunner, Mazel inc.
- Hargrave, T. (2001). *Forgiving the devil*. Phoenix, Arizona: Zeig, Tucker & Theisen Inc.
- Horrobin, P. (2004). *The most powerful prayer on earth*. Vantura California: Regal Books.
- Huggett, J. (2000). *Conflicten, hoe ga je ermee om*. Kampen: Voorhoeve.
- Jansen, D.-J. (2013, November). Vergeving en genade uitleven. *Samen op de weg van Jezus* .
- jr, F. M. (2004). *Het vaderhart van God*. Hoornaar: Gideon.
- Krasner, B. R. (1995). *Truth, trust and relationships*. New-York: Brunner/ Mazel.
- Lange, A. (2000). *Gedragsveranderingen in gezinnen*. Groningen: Wolters Noordhof.
- Linn, D. (1997). *Vergeef niet te snel*. Franeker: van Wijnen.
- Meijer, P. J. (2006). *Forgiveness, the ultimate miracle*. Orlando: Bridge Logos.

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

Meulen, H. v. (2004). *Liefdevol oog en open oor*. Zoetermeer: Boekencentrum.

Minuchin, S. (1993). *Het helen van relaties*. Amsterdam: Karnak.

Moss, N. L. (2007). *Vergeven*. Vaassen: Medema.

Onderwaater, A. (2009). *De onverbreekelijke band*. Pearson: Amsterdam.

Schreurs, N. (2004). *Werk maken van verzoening*. Budel: Damon.

Timmerman, R. (1999). *Vergeven*. Barneveld: De Vuurbaak.

Voet, N. v. (2007). *Altijd vergeven?* Zoetermeer: Boekencentrum.

Volf, M. (2005). *Onbelast*. Franeker: van Wijnen.

Walters, R. (1993). *Gelijk ook wij vergeven*. Utrecht: Novapres.

Zee, L. B.-v. (2008). *Mediation in het pastoraat*. Zoetermeer: Boekencentrum.

BIJLAGEN

Bijlage 1:

Geordende gegevens vanuit de interviews.

Zie bijgevoegd Excel bestand

Bijlage 2:

Uitgebreide antwoorden versie vragenlijst.

Zie bijgevoegd Word bestand

Bijlage 3:

Interpretatie theorie en praktijk vanuit verschillende invalshoeken

1: Psychologische interpretatie

Vanuit de psychologie zijn er een aantal zaken te zeggen over hoe er wordt omgegaan met vergeving. Vanuit de theorie is er naar voren gekomen dat zelfvertrouwen en op een 'gezonde' manier in het leven staan bevorderend is voor het schenken van vergeving. Positieve eerdere ervaringen, positief zelfbeeld, positief mensbeeld en positief wereldbeeld hebben hierin een grote invloed. Psychisch gezien zijn mensen die op deze manier in het leven staan meer open en hebben meer relaties en contacten. Hierin speelt sterk mee of iemand sterk zelf verantwoordelijkheid kan en wil nemen voor hetgeen is gebeurd. Daarnaast is helderheid nodig in het plaatsen van het onrecht en bekijken wat buiten jezelf ligt en dat waar je zelf invloed op hebt. Voor deze zaken is een bepaald reflectieniveau en een bepaald intelligentieniveau nodig. Wanneer mensen een positieve levenshouding bezitten, willen zij over het algemeen de relaties met mensen goed hebben. Zij zullen sneller stappen zetten om in de relaties ontspannenheid en vrede te verwerven.

Vanuit de praktijk blijkt dat er vaak onrecht is aangedaan. Mensen handelen dan vaak vanuit een onrechtvaardigheidsgevoel. Hierin is het belangrijk om een bepaald incasseringsvermogen te hebben. Bovenstaande over een positieve levenshouding heeft hier mee te maken. Optimisme en realisme kunnen hierin naast elkaar bestaan. Het besef dat conflicten bij het leven horen, dat mensen onvolmaakt zijn en dat er onrecht gebeurt, is belangrijk. Daarnaast speelt hierin vanuit het christelijk geloof de waarde mee in hoeverre iemand niet altijd zijn recht hoeft te behalen. Vanuit de praktijk blijkt dat verbrokenheid en vertrouwen in God belangrijk is in een proces van vergeving. Dit is iets anders dan subassertiviteit of zwakte, maar heeft te maken met groei en overgave aan God. We zien vanuit de interviews dat persoonlijkheid zeker een rol speelt. Hierin is te merken dat sommige personen meer vasthoudend zijn dan anderen en hierdoor moeilijker zaken kunnen loslaten. Ook speelt hierin mee dat mensen met een meer vredelievend karakter dit als element noemen wat geholpen heeft in het komen tot vergeving. Ook komt vanuit de interviews naar voren hoe belangrijk het is om te kunnen inleven in de ander. Het kennen van de ander, kan helpen de

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

ander te accepteren met zijn gebreken. We zien hier ook dat mensen die zelf meer de zijlijn kiezen en niet de weerstand opzoeken, ook makkelijker moeilijkheden kunnen loslaten en de ander kunnen vergeven.

Vanuit de psychologische stromingen zal er vanuit verschillende uitgangspunten naar vergeving worden gekeken. Aangeboren zaken spelen een rol; hierin zit ook een bepaalde acceptatie van karakters, zowel van de boosdoener als van het slachtoffer. Leerervaring speelt vanuit de behavioristische benadering. Hierin zit de waarde in dat er veel aan te leren valt, ook bij het schenken van vergeven en het omgaan met conflicten. Vanuit de humanistische stroming is er ook veel te zeggen in bijv. de kijk op zelfverwerkelijking en het *zelf* in de relaties. Subjectiviteit speelt hierin een grote rol. Ook vanuit de cognitieve benadering is er veel te melden in het kader van vergeving. Wat is de gebeurtenis en wat is de reactie daarop; deze zaken staan centraal bij vergeving: het zintuiglijk vermogen en het geheugen in eerdere ervaringen, spelen hierin een grote rol. Binnen de psychologie zal vergeving over het algemeen als iets positiefs worden gezien.

Eén van de zaken die moeilijkheden geeft binnen het proces naar vergeving, is dat veel verschillende gevoelens een grote rol spelen. In het onderzoek staat e.e.a. beschreven over verwarring, controleverlies en allerlei gevoelens die mee kunnen spelen. De helderheid ontbreekt vaak om goede keuzes te kunnen maken. Emoties voeren de boventoon en allerlei (vaak negatieve) gedachten over de situatie, over de ander en over jezelf hebben hierin een rol. De psychologische wetenschap geeft hierin ook aan dat psychologische stress het moeilijker maakt om goede keuzes te maken, mede omdat er snel tunnelvisie ontstaat.

Allereerst is helderheid en plaatsen van de situatie dan belangrijk. Verder geeft de psychologie, bijv. vanuit de rationeel emotieve therapie aan dat gedachten de gevoelens kunnen sturen.

Gedachtenpatronen kunnen worden aangepakt, worden gestuurd naar bijv. meer positieve gedachten, naar een realistische blik op zaken. Deze gedachten zullen invloed hebben op de gevoelens, waardoor ook gevoelens ten positieve veranderen. Belangrijk vanuit de psychologie is om dat wel zaken te gaan verwerken en niet te gaan verdringen. Een te snelle keus om alles los te laten, zal vanuit de psychologie niet als positief worden beoordeeld. Ook vanuit de praktijk blijkt dat de tijdsfactor altijd een rol speelt in het komen tot vergeving en verzoening. Pijn kan vanwege de loop van de tijd wat naar de achtergrond verdwijnen, waardoor er ruimte is voor een nieuw begin.

Wat vanuit de psychologie interessant is, is het moment waarop er een keuze gemaakt wordt om te vergeven. Met name naar de buitenwacht kan een houding worden aangenomen dat men vanwege verwachtingen van anderen of het willen vertonen van voorbeeldigheid wel zegt dat men vergeven heeft, maar dat de innerlijke houding hierin niet overeenkomt. In de praktijk is dit moeilijk te toetsen en zal moeten worden uitgaan van hetgeen de persoon zegt. Echter in andere signalen van de persoon, kun je erachter komen of iemand werkelijk heeft vergeven, of dat het een uiterlijke houding betreft. In de wijze waarop iemand communiceert over de situatie, merk je of er veel pijn aanwezig is en of er vergeving heeft plaatsgevonden. Bitterheid en zelfrechtvaardiging zitten vaak erg diep en komen in opmerkingen, in cynisme, in het goedpraten van zichzelf e.d. naar boven komen. Belangrijk is hierin dus hoe diep vergeving gaat en of mensen vasthouden aan deze geschonken vergeving. Na een keuze van vergeven, is het probleem niet afgerond, zoals ook vanuit het literatuuronderzoek blijkt.

Naast deze gegevens is er ook veel te zeggen vanuit neuro wetenschap. Steeds meer onderzoek is beschikbaar over hersenactiviteit tijdens conflicten. Zo is bewezen dat er verschillende hersenstromen ontstaan, waarin maar zeer korte tijd voldoende is om deze stromen te onderbreken. Ook is bijvoorbeeld bewezen dat er zeker 48 uur nodig is om na conflicten situaties enigszins helder te kunnen bekijken. Daarnaast is er tijdens processen van vergeving veel gaande in de hersenen en dit heeft zeker invloed op de situatie.

Natuurlijk is er veel meer over de psychologische interpretatie te schrijven. Echter bekijken we enkele hoofdlijnen vanuit de sociologie.

Verantwoording: J. Rigter, Het palet van de psychologie, 1996
R. Ganzevoort, Vergeving als opgave, 2003
Eigen praktijkervaring

Sociologische interpretatie

Vanuit de sociologie valt er veel te zeggen over conflicten en het komen tot vergeving. De afgelopen decennia is er veel veranderd in de houding van mensen naar elkaar, ook binnen de christelijke gemeenten. Allereerst valt op dat mensen, ook binnen de kerk, mondiger, assertiever en directer zijn geworden naar elkaar. Dit is een directe aanleiding tot meer conflicten binnen de christelijke gemeente. Ook heeft dit direct invloed op het komen tot vergeving. Het wordt steeds meer als een teken van zwakte gezien om toe te geven aan de ander. Zelf opkomen voor je recht en vasthouden aan het eigen gelijk, lijkt een steeds grotere waarde, wat het vergeven van een ander bemoeilijkt. Daarnaast is er sprake van een sterker individualistisch wordende samenleving. Mensen worden het minder gewend om samen te leven en intolerantie groeit dan ook sterk. Daarin speelt mee dat vandaag de dag veel zaken te verwerven zijn: mensen kiezen hun eigen leven en worden 'verwend' in een leven dat hen goed uitkomt. Echter het gedrag van een ander valt niet te sturen; hier is nl. acceptatie voor nodig. Vanuit de systeembenadering hebben we gezien dat het verkrijgen van begrip voor het referentiekader van de ander een grote rol speelt. In de huidige samenleving wordt dit steeds moeilijker, omdat mensen meer dan vroeger uitgaan van hun eigen visie, waarden en normen.

Toch zullen veel mensen blijven erkennen dat afhankelijkheid van anderen een grote plaats dient te hebben. Mede vanwege de ontwikkelingen op het gebied van multimedia, is er sprake van een steeds groeiende eenzaamheid onder veel bevolkingsgroepen. Mensen komen erachter dat ze anderen nodig hebben. Ieder contact met anderen is een risico op conflicten. Mensen zullen dus zichzelf open moeten stellen voor het contact. Ook bij processen van vergeving speelt het belang en het nut mee voor de persoon zelf. Wanneer er afhankelijkheidsrelaties bestaan, is er ook een extra motivatie om te gaan vergeven. Daarnaast is interessant in hoeverre het karakter van de ander meespeelt in het verlenen van vergeving. De literatuur gaf aan dat de populariteit van de ander meespeelt en dat men zulke mensen sneller kan vergeven dan anderen. Zo zien we dat voorkeuren en de blik naar mensen altijd meespeelt in het komen tot vergeving en verzoening.

Binnen de Nederlandse samenleving is vergeving wel een grote waarde. Wanneer we kijken naar sommige andere culturen, zien we dat vergeven een moeilijker begrip is. Toch moeten we ook in Nederland vanwege sterker geworden multiculturele invloeden rekening houden met ander soort

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

waarden en gevoelens. Zowel vanuit de Arabische cultuur als die van bijv. Latijns Amerika worden vergeven nog veel sterker als een teken van zwakte gezien. Het is een daad die tegen positie, karakter, aanzien ingaat en daarom zwaarder is om aan te gaan. Hiermee zal rekening gehouden moeten worden.

Binnen christelijk Nederland spelen er een aantal zaken mee m.b.t. vergeving en verzoening. Allereerst zien we een grotere wisseling van kerk of het wegblijven uit de kerk. Waar men vroeger meer gemist werd bij het wegblijven tijdens een dienst, is hier tegenwoordig een 'onverschilligheid' of het verlenen van een grotere vrijheid en eigen keuze van de persoon. Daarnaast wordt steeds meer zichtbaar dan mensen overstappen naar een andere kerk of denominatie. Als iets binnen de eigen gemeente niet bevalt, wordt de keuze steeds sneller gemaakt om een andere gemeente te zoeken. Deze zaken kunnen ook worden gebruikt om te vluchten voor een conflictsituatie. Mensen kunnen makkelijker een proces van vergeving en verzoening ontlopen. Vroeger moesten mensen sneller tot vergeving en verzoening komen, omdat men elkaar snel weer tegen kwam en ook de omgeving hier vaak een rol in speelde.

Het praktijkonderzoek is gericht geweest op mensen die uiteindelijk tot vergeving zijn gekomen. We zien hieruit ook dat men in deze gevallen niet tot verzoening is gekomen en welke invloed dit heeft op vergeving. Wanneer de andere partij afstand neemt, wordt het voor het slachtoffer nog moeilijker om te vergeven. Een proces van vergeving kan niet volledig worden voltooid. Sociologisch kunnen we hieruit opmaken dat de maatschappij steeds meer onverschillig raakt ten opzichte van elkaar. Mensen trekken hun eigen lijn en lijken de ander hier steeds minder voor nodig te hebben. Vanuit de interviews lijkt hierin ook mee te spelen wat de basis is voor vergeving. De slachtoffers vanuit de interviews vergeven wel, maar als motivatie lijkt niet mee te spelen dat ze vergeven omwille van de ander. We kunnen het niet zeker concluderen, maar er zijn signalen dat het slachtoffer wel vergeeft vanuit een moreel besef, vanuit gehoorzaamheid aan God of omdat men zich bewust is dat dit goed is voor zichzelf, maar we zien dat het slachtoffer geen toenadering zoekt tot de boosdoener om werkelijk vergeving uit te spreken. Hierin lijkt dus mede een individualistische trend zichtbaar te worden. Daarnaast zien we vanuit de interviews dat de omgeving wel een rol speelt in ondersteuning binnen het conflict, maar het lijkt erop dat anderen hierin niet normatief zijn. De slachtoffers geven namelijk aan dat de omgeving geen invloed heeft gehad op het komen tot vergeving. Waar we wellicht verwachten dat de omgeving het slachtoffer helpt, aanmoedigt of aanspoort in het komen tot vergeving, krijgen we hiervan geen signalen. Het lijkt dus een proces van de persoon zelf, wat mede vanwege de sociologische ontwikkelingen tot stand komt.

*Verantwoording: Stoffels en Dekker, Godsdienst en samenleving, 2001
 Wilterdink en van Heerikhuizen, Samenlevingen, 1993
 Eigen praktijkervaring*

Ecclesiologische interpretatie

Met name vanuit de praktijk zien we verschillende kerkelijke achtergronden waarin conflictsituaties hebben gespeeld. Hierin valt op dat vanuit de praktijk de conflicten veelal binnen het leiderschap van een kerk plaatsvinden. Dit lijkt een afspiegeling van de praktijk, waarin de meest ernstige conflictsituaties zich binnen het leiderschap in de kerk afspelen. Natuurlijk zijn er conflicten binnen de gehele kerk en ook tussen leiders en leden. Echter binnen het leiderschap lijken meer zaken mee

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

te spelen. Als eerste noem ik de factor van macht. Positie speelt helaas een belangrijke rol binnen veel kerken. Sommige mensen binnen het leiderschap willen hun wil opleggen op anderen of sommige zaken doordrukken. Daarnaast moeten er binnen het leiderschap keuzes gemaakt worden, er moet vaak een koers gevaren worden met regelmatig ook niet-populaire beslissingen. Binnen veel kerken en veel onderwerpen zijn er voorstanders en tegenstanders. Veelal gaat het om een meer behoudende groep en een meer vooruitstrevende groep. Binnen het leiderschap zal hierin positie ingenomen dienen te worden en de tussenweg kan niet altijd bewandeld worden.

Wanneer we de verschillen in denominatie gaan bekijken, zien we binnen de gevestigde (traditionele) kerken dat leiderschap vaak meer vast staat. Structuur bestaat langer en belangrijke richtlijnen worden vaak van bovenaf (synode e.d.) bepaald. Binnen kerken die meer op zichzelf staan, evangelische-, baptisten- en pinksterkerken, ligt deze structuur minder vast, zijn posities minder vast omlijnd en lijkt er meer beweging in vorm, in houding van leiders en in omgang met elkaar. Daarnaast is er minder sprake van ambten dan binnen veel gevestigde kerken, waardoor respect voor de persoon in het leiderschap een kleinere plaats heeft. Mijn indruk is, dat vanwege deze zaken de kans op conflicten groter is. Er is sneller een onzekerheid betreffende positie en macht. Daarnaast kunnen persoonlijke voorkeuren sneller een rol spelen. Verder lijken leden binnen deze kerken, vanwege een sterke bewuste keuze voor deze gemeenschap, ook kritischer te zijn over de gang van zaken. Het is niet voor niets dat binnen deze kerken mensen relatief snel wisselen van de één naar de andere groepering. Mensen lijken hierin stelliger te zijn in hun overtuiging en zouden de relatie hiervoor op het spel kunnen zetten. Dit speelt natuurlijk mee binnen alle kerken, maar binnen deze genoemde groeperingen lijkt dit een grotere rol te spelen. Eigen standpunten, theologische visies, ervaringen met God kunnen tussen mensen onderling in komen te staan. Binnen een proces in het werken naar vergeving is het verkrijgen van ruimdenkendheid hierin erg belangrijk. Juist de veelkleurigheid en verscheidenheid van de mensen zal op een positieve manier benadrukt dienen te worden. Eenheid en verbondenheid met elkaar zal voorop dienen te staan en kan helpen om sneller tot vergeving te komen. De meeste conflicten die ikzelf ben tegengekomen binnen de kerk betreffen vooral verschil van persoonlijkheid, verschil in geloofsbeleving en verschil in theologische visie. Veel van deze zaken kunnen gerelativeerd worden door het bekijken van de situatie vanuit Gods visie. God gaat Zijn weg met zeer verschillende mensen met zeer uiteenlopende karakters en zeer uiteenlopende standpunten over allerlei zaken. Wanneer dit gezien wordt, vergemakkelijkt dit het proces van het komen tot vergeving.

Wat er binnen veel kerken zichtbaar wordt, is dat conflicten met regelmaat niet opgelost of uitgepraat worden. Soms worden zaken in de doofpot gestopt. Vaak speelt een buitenkantwereld een rol. Mensen willen om de lieve vrede geen moeilijkheden, maar ondertussen suddert er wel veel door. Naar de buitenwereld wordt er verzoend, men gedraagt zich naar de buitenwereld zoals het hoort, maar in werkelijkheid speelt er nog wel van alles. Daarnaast kan er m.n. vanwege gezagsposities een vorm van manipulatie ontstaan. In dit alles kan vooral spelen dat de schuld of pijn niet erkend wordt. Dit heeft, zoals we in de theorie hebben gezien, een grote invloed op het komen tot vergeving.

Binnen de christelijke gemeente kan meestal worden gesteld dat de Bijbel als gezaghebbend wordt gezien. Hierin lijkt het dat, zoals we vanuit de theorie hebben gezien, mensen binnen de christelijke gemeente sneller zullen vergeven dan mensen daarbuiten. Vanuit de praktijk hebben we gezien dat mensen de Bijbel wel kennen, maar dat deze personen in het proces m.b.t. vergeving geen

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

Bijbelteksten over vergeving opnoemen die hierin hebben bijgedragen. Vooral de eigen relatie met God staat hierin centraal. Hierin zien we iets terug van de subjectiviteit van het geloof, wat ook binnen kerken steeds meer zichtbaar wordt. De norm wordt in grote lijnen steeds minder gelegd bij het Woord of bij de kerkleiding, maar komt steeds meer persoonlijk te liggen. Hoewel dit niet in alle kerken even sterk naar voren komt, kan het goed zijn dat dergelijke signalen invloed hebben op het omgaan met vergeving. Verder zien we vanuit de praktijk dat er binnen de kerk steun is voor elkaar in de omgang met conflicten. Ook externe deskundigen worden binnen de kerk ingezet in het oplossen van conflicten. We zien dat dergelijke deskundigheid steeds meer nodig is om mensen op een goede manier tot elkaar te brengen. Het is hierin dus erg waardevol wat Netwerk Vredestichters voor werk verricht in mediation en conflictbemiddeling binnen de christelijke gemeente.

*Verantwoording: Stoffels en Dekker, Godsdienst en samenleving, 2001
 Eigen praktijkervaring*

Bijlage 4:

Artikelen voor de website van Netwerk Vredestichters

Deze artikelen zijn tot stand gekomen op basis van het onderzoeksrapport, waarin de informatie is verantwoord. De artikelen zijn deels een samenvatting van delen van het rapport, die informatie bieden over het onderwerp vergeving en verzoening binnen de christelijke gemeente.

De Bijbel over vergeving en verzoening

De Bijbel is het boek van vergeving. Vergeving heeft alles te maken met liefhebben. God heeft de mens lief en Hij is de grote Vergever. Hij is genadig en Hij verwijdt de zonden van de mens (o.a. Deut. 28 en Ps 103). De mens ontvangt Gods liefde en vergeving. Dat is ook tegelijk de bron van waaruit de mens kan liefhebben en vergeven. De Bijbel is een bijzonder Boek dat tegen de normale gang van zaken lijkt in te gaan. Zo worden christenen geroepen hun vijanden lief te hebben, goed te doen aan wie hen haten en vrede te houden met iedereen in zoverre dat in hun mogelijkheid ligt. De Bijbel roept op meerdere plaatsen heel duidelijk op om altijd te vergeven. Efeze 4:32 zegt bijvoorbeeld: *“Vergeef elkaar zoals God u in Christus vergeven heeft”*. Op meerdere Bijbelse plaatsen wordt Gods vergeving gebruikt als basis voor menselijke vergeving, waaruit te stellen is dat menselijke vergeving op Gods vergeving kan lijken. Mensen vergeven evenals God zonder voorwaarden. Of de ander de vergeving kan ontvangen, hangt af van zijn eigen houding, namelijk of er berouw, erkenning, bekering en de vraag om vergeving is.

Hoe werkt vergeving?

Het vergeven van anderen heeft alles te maken met de directe relatie met God. Het vergeven van de ander houdt de genadestroom van God in het eigen leven open. Omgekeerd geldt hetzelfde: Wanneer iemand onvergevingsgezind is, wordt Gods stroom van liefde, zegen en genade geblokkeerd. Vergeven is een opdracht, maar het is ook een levenshouding. Als christen is het mogelijk om te groeien in deze houding van m.n. liefde, zachtmoedigheid en geduld. Door de Heilige Geest zullen diens vruchten in iemands persoonlijke leven gestalte krijgen en daardoor wordt

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

vergeven minder moeilijk. In een proces van vergeving, mogen christenen kijken naar Christus die in Zijn leven liet zien dat Hij ondanks tegenstand van mensen hield en hen vergeeft.

Vergeven is de schuld van de ander kwijt schelden. Mensen stoppen met het spelen van eigen rechter en geven de situatie over aan God. Hierdoor worden ze zelf bevrijd van wrok en bitterheid. Vergeven is daarin het aanbieden van een geschenk aan de ander. Net als God mag het onrecht benoemd en veroordeeld worden, maar hierna wordt de ander vrij gelaten. Vergeven is dus beschuldigen, maar niet straffen. God wil mensen helpen om te vergeven. Genade is dan ook Gods kracht die door mensen heen stroomt. Deze kracht kan blokkades in het komen tot vergeving, doorbreken. Blokkades kunnen er zijn in het werk van de vijand die mensen verblindt en het onrecht levend wil houden. Daarnaast zijn er in het hart van de mens vaak trots, egoïsme, boosheid, wraak en de roep om rechtvaardigheid te vinden, die ook binnen de hele samenleving tot mensen komen. Wanneer mensen het moeilijk vinden om tot vergeving te komen, is het goed de vraag te stellen in hoeverre deze persoon zelf Gods genade kan aannemen. Veel mensen zijn nl. nog geneigd Gods vergeving te verdienen.

Wanneer mensen het moeilijk vinden om te vergeven, is het wijs om een open houding aan te nemen en niet direct druk uit te oefenen. Hoewel vergeving volgens de Bijbel een duidelijk wilsbesluit is, mag er rekening gehouden worden met het gehele proces waarin iemand zich kan bevinden. Vergeving mogen mensen leren van God. Gedachten en gevoelens mogen de ruimte krijgen, mensen mogen stappen maken om de keuze te maken en ook na het besluit te vergeven, zal er vaak op dit besluit teruggekomen moeten worden.

Verzoening

Waar vergeving een eenzijdige handeling kan zijn, zal verzoening altijd wederzijds moeten gebeuren. De Bijbel is een boek dat spreekt over verzoening. Eenheid, onderlinge relaties in liefde en vrede staan centraal, met de blik op Gods verzoening met de mens. In Matth 5: 23 en 24 zegt Christus dat mensen, voordat ze bij God komen, eerst de blokkades tussen hen en de naaste zullen moeten opruimen. De relatie tussen mensen kan worden hersteld, maar hiervoor is er wel veel nodig. De Bijbel wijst erop dat wederzijds schuld beleden dient te worden. Er zal erkenning en in bepaald opzicht een vergoeding moeten zijn. Daarnaast zal de wil tot veranderen zichtbaar moeten zijn, voordat mensen samen verder kunnen. Wanneer deze facetten zichtbaar zijn, zullen stappen gemaakt kunnen worden om in deze zaken Gods liefde centraal te stellen en naar de toekomst te kijken. Vergeving en verzoening, deze zaken zijn mogelijk, ook in deze tijd. Juist binnen de christelijke gemeente zal, wanneer dit gebeurt, het een getuigenis zijn naar de wereld en wijzen op het vergevende en verzoenende werk van Christus.

Zie bijv. Matth 6:14,15. Matth 18: 22,27. Luk 6:3. Joh 20:23. Efeze 4:32. Kol. 3:13

De systeembenadering over vergeving en verzoening

Wanneer men spreekt over vergeving, is het goed om stil te staan bij de interactionele processen die daarin gaande zijn. De psychologie geeft door de systeembenadering veel inzichten in het omgaan met vergeving en verzoening. Er is namelijk altijd sprake van meerdere personen met hun eigen persoonlijkheid, hun eigen referentiekader en problematiek en er gebeurt van alles in de relatie,

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

zowel op inhouds- als op betrekkningsniveau. Binnen de christelijke gemeente draait alles om relaties en de autonomie en de verbondenheid van het individu. Niet voor niets spreekt de Bijbel over de kerk als een lichaam, als een gezin, een organisme. Onderling vertrouwen, eerlijkheid en gerechtigheid zijn van grote waarde, maar veel zaken binnen de christelijke gemeente hebben te maken met gezagsposities, macht of subcultuurtjes.

Binnen opvallend veel kerken spelen conflicten, m.n. binnen het leiderschap. Volgens de psychologie van de systeembenadering, kunnen conflicten leermomenten zijn, maar zullen fouten wel goedge maakt moeten worden. Ook hierin speelt vergeving een grote rol. Vergeving is hierin te omschrijven als een moeilijke strategie die erop is gericht dat de dader schuld bekent (en dus erkent) en een slachtoffer afziet van zijn recht op wraak of vergelding. De haat tegen de boosdoener wordt opgeheven en de onverdiende goedheid en compassie jegens de dader worden gevoed. Commitment jegens de ander is hierin erg belangrijk. Volgens de systeembenadering is vergeving heel duidelijk een tweezijdig gebeuren en zij ziet vergeving net als verzoening als iets relationeels. Het gedrag van de boosdoener, nl. schuld erkennen, vergeving vragen en de schade vergoeden, is daarin essentieel. Daarnaast is het kunnen geven en nemen en het zoeken van de balans in de relatie erg belangrijk.

Van twee kanten

De systeembenadering is niet uitgesproken over de omgang met vergeving. Er zijn therapeuten die benoemen dat vergeving altijd mogelijk is, maar er zijn ook therapeuten die aangeven dat de houding van de boosdoener een voorwaarde is in het komen tot werkelijke vergeving. Er wordt binnen de systeembenadering veel ingegaan op het begrip 'exoneratie' (het maken van een hertaxatie van het gedrag van de boosdoener na het verkrijgen van inzicht en begrip voor diens gedrag) en het begrip 'ontschuldigen' (de schuld als last van iemands schouders afnemen). De systeembenadering legt sterk de nadruk op het proces binnen het komen tot vergeving. Daarin kunnen relaties niet hersteld worden zonder vergeving.

Heel belangrijk hierin is dus inzicht van de boosdoener in hetgeen fout is gedaan en het aanbieden van excuses hiervoor. In het proces naar vergeving is het allereerst belangrijk om de pijn onder ogen te zien. Vervolgens moet er begrip worden getoond voor het referentiekader van de boosdoener. Daarna zal er de keuze gemaakt moeten worden om altruïstisch te willen geven. Hierin wordt een toewijding gemaakt om te vergeven en in de tijd hierna zal er vastgehouden moeten worden aan de vergeving. In dit hele proces blijft de rol van de boosdoener belangrijk. Hij zal moeten laten zien dat hij is veranderd. Ook in het komen tot verzoening is het gezamenlijke gesprek erg belangrijk. Communicatie speelt hierin een grote rol. Beide personen of partijen zullen geheel open moeten staan voor de ander, dan is er heel veel mogelijk. Werkelijk luisteren, het uitspreken van de pijn en het uitspreken van vertrouwen in de toekomst spelen een grote rol. Daarnaast speelt altijd de tijd mee in het proces van herstel.

Samenvattend zou je kunnen zeggen dat de systeembenadering bij vergeving kijkt naar de dimensie van de feiten, de dimensie van de psychologie (per persoon), de dimensie van de interactie (communicatie) en de dimensie van de relationele ethiek (rechtvaardigheid van relaties tussen mensen- dit is de motivatie tot willen veranderen, willen vergeven)

Theorie en praktijk betreffende vergeving en verzoening

Er is relatief veel geschreven over vergeving. Veel literatuur geeft aan dat vergeving een opdracht is voor iedereen en dat het komen tot vergeving goed is voor de boosdoener, maar ook goed is voor het slachtoffer zelf. De theorie geeft veel weer over het maken van keuzes, het omgaan met de pijn en het zoeken van toenadering richting de boosdoener. De literatuur geeft verschillende stappenplannen in het komen tot vergeving: Sommige stappen gaan vooraf aan het maken van de keuze en vervolgens zijn er vervolgstappen om te nemen.

Een strijd

Wanneer er onderzoek gedaan wordt in de praktijk, wordt zichtbaar dat hierin veel moeilijkheden liggen. Vaak willen veel mensen wel vergeven, maar dit wordt bemoeilijkt door pijn, boosheid of teleurstelling. Vele gevoelens kunnen meespelen, wanneer mensen pijn zijn gedaan. Deze gevoelens zorgen voor verwarring. Vaak ontbreekt de helderheid om alles goed op een rijtje te zetten en objectief naar een situatie te kijken. Er spelen meer zaken mee in de praktijk. Het is zo dat in veel situaties de andere partij weinig blijk van inzicht in de situatie toont. De ander komt vaak niet met het erkennen van de schuld of staat niet open voor verzoening.

Uit onderzoek blijkt dat in het komen tot vergeving het slachtoffer er vaak alleen voorstaat. Er is vaak wel sprake van steun vanuit de omgeving in begrip, het bieden van een luisterend oor of het bieden van nabijheid. Toch helpt deze steun niet in het komen tot vergeving. De persoon zal zelf de keuze moeten maken en aan deze keuze moeten vasthouden. We zien dan ook dat veel mensen in de praktijk, vergeving als een keuze wordt ervaren binnen een langer durend proces. Binnen dit proces zal de pijnlijke situatie een plaats moeten krijgen en zal de boosdoener losgelaten moeten worden. Daarnaast speelt acceptatie van het gebeurde mee. Waar de theorie spreekt over het loslaten of uitwissen van het verleden, wordt in de praktijk zichtbaar dat veel mensen pijn blijven ervaren, mede omdat de situatie niet kan worden afgerond.

Komen tot vergeving en verzoening

Veel Bijbelse of theologische literatuur geeft verschillende theorie weer over het toepassen van verschillende Bijbelteksten in de praktijk. Daarnaast zijn er aanbevelingen waarin de situatie helder geanalyseerd moet worden en waarin duidelijke stappen tot vergeving kunnen worden genomen. Wanneer er echter naar de praktijk wordt gekeken, wordt zichtbaar dat veel theorie overboord gaat. Vaak blijft alleen de basis over, alleen hetgeen dat werkelijk is geïntegreerd of eigen is gemaakt in iemands persoonlijkheid. Christenen vallen vaak terug op hun relatie met God, op hun karakter zoals dit op het moment van het conflict is gevormd. Daarnaast blijkt dat veel mensen erachter komen dat ze uit zichzelf niet kunnen vergeven, maar hiervoor afhankelijk zijn van God.

Uit de theorie blijkt dat vergeving vaak wordt gezien als het aanbieden van een geschenk. Daarbij speelt ook de visie op verzoening. Veel literatuur gaat ervan uit dat een situatie afgerond kan worden. In de praktijk echter wordt echter de gebrokenheid van het leven zichtbaar. Na veel conflicten binnen de christelijke gemeente, gaan mensen uit elkaar, vertrekken er mensen uit de gemeente of is er nog slechts oppervlakkig contact. Veel slachtoffers lijken open te willen staan voor herstel, maar vaak blijft de deur bij de ander gesloten. Verzoening blijkt in de praktijk een moeilijke opgave. Veel mensen ervaren dat er nog iets tussen hen en de ander instaat. Pijn en teleurstelling spelen een grote rol. Verschillen in karakter, in visie of in theologie blijken moeilijk overbrugbaar.

Mensen lijken moeilijk te willen veranderen. Er zal veel nodig zijn om mensen in de praktijk bij elkaar te brengen. Er blijkt in de praktijk dat bemiddeling of mediation erg vruchtbaar kan zijn. Professionals van buitenaf kunnen sneller de situatie ordenen en de verschillende partijen helderheid bieden. Daarnaast kan deze externe partij mensen aanmoedigen, mensen confronteren, mensen inzicht bieden en een appèl doen op de wil om te kiezen voor de ander. Begeleiding in het proces is zeer relevant. Vanuit een neutrale en professionele blik kan er gewerkt worden naar een gezamenlijke oplossing.

Waar de theorie optimistisch is over het komen tot vergeving en verzoening, wijst de praktijk uit dat hier nog grote stappen in te maken zijn. Het samen optrekken in liefde, in het maken van fouten, in het leren van elkaar, in het leren van conflicten. In de praktijk gebeurt het, een enorme leerschool, wanneer mensen willen openstaan om te groeien in relatie met God en in relatie met elkaar.

Bijlage 5:

Blog CHE forum

Help mee in het komen tot vergeving en verzoening!

Conflicten binnen de kerk, helaas komen ze voor. Christenen zijn ook mensen, soms zelfs hele slechte mensen. Wat wordt elkaar binnen de christelijke gemeente veel pijn aangedaan. Maar wat nog zorgelijker is, blijkt uit onderzoek, is dat veel van deze conflicten niet worden opgelost. In de praktijk zien we dat kerkmensen na een conflict verder trekken naar een andere kerk of op afstand blijven van degene met wie het conflict is geweest. Vaak is er weinig openheid, soms wil één partij wel toenadering, maar de ander niet. Er wordt geen schuld beleden, er wordt geen berouw getoond of excuses gemaakt. Soms is er niet eens het inzicht dat er wat is fout gegaan.

Hoe is dit mogelijk? Draagt de Bijbel geen andere boodschap uit? Een boodschap van verbondenheid, een boodschap van vrede, een boodschap van liefde, vergeving, zachtmoedigheid, het dienen van elkaar, de onderste weg gaan? Conflicten horen bij het leven. Maar hoort het verzoenen na conflicten dan niet bij het leven? Is de Bijbel te idealistisch? Of zijn christenen niet in staat om volwassen met zaken om te gaan?

Er bestaat veel literatuur over vergeving en verzoening en er is veel te zeggen over dit onderwerp. Keuzes, processen, hele stappenplannen worden beschreven. Hoewel er veel waarde zit in de theoretische omgang met vergeving en verzoening, is de praktijk weerbarstig. Uit onderzoek blijkt dat vaak 'volwassen' christenen, mensen met levenservaring, dienend in het leiderschap van een kerk, in conflicten worden meegenomen en hier moeilijk mee kunnen omgaan. We zien hierin dat conflicten veel met mensen doet. Gevoelens van pijn, boosheid en teleurstelling spelen een grote rol. Mensen kunnen vast zitten in verwarring en verliezen de helderheid om goede keuzes te maken. Jawel de bereidheid en de wil om te vergeven is er. Toch blijft er een grote drempel om de ander op te zoeken. Er blijft wat tussen de twee partijen instaan. Mensen lijken vanuit zichzelf niet de stap te kunnen maken om de brug naar de ander te bouwen.

Hoe belangrijk is het dan dat de omgeving hierin invloed op uitoefent? Juist de omstanders kunnen vaak bevestigen in het gevoel, in het slachtoffer zijn. De omgeving kan vaak te empatisch reageren, maar dit lost de situatie niet op. Mensen die betrokken zijn bij conflictsituaties hebben een belangrijke rol om de ander aan te spreken op het zetten van stappen richting vergeving en

Onderzoek Vergeving en Verzoening

Onderzoeksrapport

verzoening. Juist externe deskundigen kunnen hierin ook grote invloed uitoefenen. Het aansporen om de ander te zoeken, om de moeilijke weg te gaan, om te groeien in karakter en alles te doen voor verzoening. Dan worden conflicten juist groeimomenten en leermomenten die voor het hele verdere leven nuttig blijken.

De wereld blijft gebroken, conflicten blijven altijd bestaan, ook onopgeloste conflicten. Zelfs in de Bijbel lijkt dat niet na alle conflicten wordt verzoend. Toch is het voor iedereen een belangrijk doel en getuigenis om het goed te maken met de ander. Vergeven en verzoenen, Help de ander!

Arjen Verboom

Januari 2015